

Z B O R N I K
DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE

TOM
XIII
KNJIGA 3

REDAKTOR
Dragoslav Džinić, potpukovnik

ODGOVORNI UREDNIK
Dušan Gvozdrenović, pukovnik

IZDAJE
VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

VOJNOISTORIJSKI INSTITUT

ZBORNIK

**DOKUMENATA I PODATAKA
O NARODNOOSLOBODILAČKOM RATU
NARODA JUGOSLAVIJE**

TOM
XIII
KNJIGA 3

**DOKUMENTI KRALJEVINE ITALIJE
1943.**

BEOGRAD
1976.

D O K U M E N T I
JEDINICA, KOMANDI I USTANOVA
KRALJEVINE ITALIJE

1. januar 1943 — septembar 1943.

BR. 1

**PREGLED DISLOKACIJE I KOMANDNOG KADRA ZDRU-
ŽENIH JEDINICA KOPNE NE VOJSKE NA TERITORIJI JU-
GOSLAVIJE I SUSEDNIM PODRUČJIMA NA DAN 1. JA-
NUARA 1943. GODINE¹**

Poverljivo

Kopija br. 1

GENERALSTAB KOPNE NE VOJSKE
Operativno odeljenje — 4. odsek

OPISNI PRIKAZ SITUACIJE ZDRUŽENIH JEDINICA²

(do brigada koje nisu u sastavu divizija)
na dan 1-1-1943 — XXI

Prilog: jedna borbena zapovest³

¹ Kopija dokumenta (pisanog na mašini, na italijanskom jeziku) u Nacionalnom arhivu u Vašingtonu, serija T-821 (dalje: NAV-T-821), rolna (dalje: r.) 2/327-359. Snimak kopije dokumenta se nalazi u Arhivu Vojnoistorijskog instituta (dalje: AVII).

Svi dokumenti koji se objavljuju u ovoj knjizi pisani su na italijanskom jeziku, te se u sledećim dokumentima to neće naglašavati. Međutim, ako je dokumenat pisan, osim na italijanskom, i na nekom drugom jeziku, redakcija će to posebno istaći.

² U prikazu su date sve združene jedinice italijanske vojske. Redakcija, zbog ograničenosti prostora, objavljuje samo dislokaciju jedinica na teritoriji Jugoslavije i susednim područjima.

³ Reč je o grafičkom prikazu — šemi potčinjenosti jedinica, što se vidi i iz samog pregleda, te ga iz tog razloga redakcija ne objavljuje.

GRUPE ARMIJA — VISE KOMANDE — ARMIJE

<i>Naziv komande</i>	<i>Potčinjenost</i>	<i>Sedište</i>	<i>Imena komandanata — k-danata pozadine* — nač. štabova</i>
Viša k-da oruž. snaga Albanije	Vrhovna komanda	Tirana (Albanija)	Komandant: gen. Dalmaco [Dalmazzo] ⁸ K-dant artiljerije: gen. De Agacio [De Agazio] ⁷ K-dant inženjerije: gen. Pjačentini C [Piaćentini G.] Nač. štaba: gen. Tući [Tucci] ⁸ Pom. nač. štaba: puk. Di Lorenzo [Di Lorenzo] K-dant pozadine: ⁹ gen. Venji Ecio [Vegni Ezio]
K-da pozadine'		Tirana (Albanija) delegacija u Valoni	
Viša k-da oruž. snaga Grčke	Vrhovna komanda	Atina (Grčka)	Komandant: gen. Đelozo [Geloso] ¹⁰ K-dant art.: gen. Fontana K-dant inženjerije: gen. Fortunato ¹¹ Nač. štaba: gen. Tripičone [Tripiccione] ¹² Pomoćnici nač. (: 1) štaba \ : puk. Mondini K-dant pozadine : gen. Marfudi [Marfuggi] ^F
K-da pozadine		Atina (Grčka)	
1) određen puk. Kasino (Cassino)			
⁴ U originalu: Intendenti (intendenti).		⁹ U originalu: Intendente (intendant).	
* U originalu: Intendenza (intendantura).		¹⁰ Karlo (Carlo)	
* Lorenzo (Lorenzo)		¹¹ Arturo	
⁷ Alberto		¹² Donato	
⁸ Karlo (Carlo)		¹³ Ugo	

Viša k-da oruž. sn. ital. ostrva u Jegejskom moru	Vrhovna komanda	Rodos (Jegejsko more)	Komandant: admiral Kampioni [Campioni] ¹⁴ K-dant art.: gen. Konsoli [Consoli] ¹⁵ Nač. štaba: gen. Sekvi [Sequi] ¹⁸ Pom. nač. štaba: puk. Andolini [Angiolini]
Viša k-da oruž. snaga Slovenija-Dalmacija (2. armija)	Vrhovna komanda	Sušak	Komandant: gen. Roata [Roatta Mario] K-dant art.: gen. Dani [Gianni] ¹⁷ K-dant inženjerije: gen. Amorozo [Amoroso] ¹⁸ Nač. štaba: gen. Primijeri K. [Primieri Clemente] Pom. nač. štaba: puk. Zanusi [Zanussi] ¹⁹ K-dant pozadine: gen. Điljo [Giglio] ^{®0}
K-da pozadine		Sušak	

ARMIJSKI KORPUSI

<i>Naziv komande</i>	<i>Potčinjenost</i>	<i>Sedište</i>	<i>Imena komandanata i načelnika štabova</i>
K-da IV arm. korpusa	Viša k-da oruž. sn. Albanije	Drač (Albanija)	Komandant: gen. Spatoko [Spatoccop] ¹ Nač. štaba: v.d. puk. Paskvini [Pasquini]
K-da V arm. korpusa	Viša k-da oruž. sn. Slovenija-Dalmacija	Crikvenica (Hrvatska)	Komandant: gen. Glorija [Gloria] ² Nač. štaba: puk. Petiti [Petitti]
¹⁴ Inigo	¹⁹ Đakomo (Giacomo)		
¹⁵ Đuzepe (Giuseppe)	²⁰ Umberto		
¹⁶ Roberto	²¹ Karlo (Carlo)		
¹⁷ Đuzepe (Giuseppe)	²² Alesandro (Alessandro)		
is Federiko (Federico)			

K-da VI arm. korpusa	Viša k-da oruž. sn. Slovenija-Dalmacija	Dubrovnik (Hrvatska)	Komandant: gen. Santovito ²³ Nač. štaba: puk. Ciljana [Cigliana]
K-da XI arm. korpusa	Viša k-da oruž. sn. Slovenija-Dalmacija	Ljubljana (Ital. Slovenija)	Komandant: gen. Gamba ²⁴ Nač. štaba: puk. Lučini [Lucini]
K-da XIV arm. korp. (K-da trupa Crne Gore)	Vrhovna komanda	Podgorica ⁵ (Crna Gora)	Komandant: gen. Mentasti ²⁶ Nač. štaba: puk. Turko [Turco]
K-da XVIII arm. korp.	Viša k-da oruž. sn. Slovenija-Dalmacija	Split (Ital. Dalmacija)	Komandant: gen. Spigo [Umberto] Nač. štaba: puk. Barbero
K-da XXIII arm. korp.	Generalštab KoV	Trst	Komandant: gen. Ferero A. [Ferrerò Alberto] Nač. štaba: puk. Di Jani [Di Janni]
K-da XXV arm. korp.	Viša k-da oruž. sn. Albanije	Valona (Albanija)	Komandant: gen. Veki Đ. [Vecchi G.] Nač. štaba: puk. Cesari [Cessari]
K-da XXVI arm. korp.	Viša k-da oruž. sn. Grčke	Janina (Grčka)	Komandant: gen. Dela Bona [Della Bona] ²⁷ Nač. štaba: puk. Rosi C. [Rossi C.]

²³ Ugo Santovito je 22. januara umro u vojnoj bolnici u Meranu. Na njegovo mesto, za vršioca dužnosti, postavljen je general Alesandro Pjaconi (Alessandro Piazzoni), k-dant peš. div. „Bergamo“, čiji je položaj zauzeo general Emilio Bekuci (Becuzzi).

²⁴ Gastone
²⁵ Sada: Titograd.
²⁸ Luidi (Luigi)
²⁷ Gvido (Guido)

DIVIZIJE

<i>Naziv komande</i>	<i>Potčinjenost</i>	<i>Sedište</i>	<i>Imena komandanata i načelnika štabova</i>
K-da peš. div. „Sasari“ [Sassari] (12.)	5. armija ²⁸	Piza (3) (3) U toku je prebacivanje.	Komandant: gen. Berardi ²⁹ K-dant div. peš.: gen Nač. štaba: ppuk. Pikoci [Picozzi]
K-da peš. div. „Re“ (13.)	V arm. korpus	Otočac (Hrvatska)	Komandant: v.d. gen. Peligra [Pelligra] ³⁰ K-dant div. peš.: gen. De Bònis ³¹ ; Nač. štaba: ppuk. Gaio G. [Gallo G.]
K-da peš. div. „Izonco“ [Isonzo] (14.)	XI arm. korpus	Novo Mesto (Ital. Slovenija)	Komandant: gen. Makario A. [Maccario Alessandro] K-dant div. peš.: gen. Ceruti [Cerruti] ³² Nač. štaba: v.d. ppuk Rosi E. [Rossi E.]
K-da peš. div. „Bergamo“ (15.)	XVIII arm. korpus	Split (Ital. Dalmacija)	Komandant: gen. Pjaconi ([Piazzoni]) K-dant div. peš.: gen. Grimaldi ³³ Nač. štaba: ppuk. Boski [Boschi]
K-da peš. div. „Mesina“ [Messina] * (18.)	VI arm. korpus	Metković (Hrvatska)	Komandant: gen. Spikači [Spicacci] ³⁴ K-dant div. peš.: gen. Amato ³⁵ Nač. štaba: v.d. ppuk. Mango L.
! K-da peš. div. „Venecija“ [Venezia] (19.)	K-da trupa Crne Gore	Berane (Crna Gora)	Komandant: gen Bonini ³⁶ K-dant div. peš.: gen. Izaska [Isasca] ³⁷ Nač. štaba: v.d. ppuk. Simoneli [Simonelli]

²⁸ U pregledu dislokacije jedinica za 1. mart 1943. stoji da je peš. divizija „Sasari“ potčinjena 18. armijskom korpusu, da je sedište k-de divizije u Mazinu a da njome komanduje general Frančesko Cani (Francesco Zani). I u pregledu dislokacije jedinica za 1. april 1943. daju se o diviziji isti podaci kao i 1. marta, s tim što je pored imena divizije stavljena primedba: „određena za povratak u domovinu“ i što je Knin označen kao sedište k-de divizije. U pregledu od 1. maja stoji da je sedište k-de divizije u Manciani (Italija) i da je potčinjena 17. armijskom korpusu (AVII, NAV-T-821, r. 2/386, 433 i 529)

²⁹ Paolo
³⁰ Raffaele (Raffaele)
³¹ Đovani (Giovanni)
³² Gvido (Guido)
³³ Paolo
³⁴ Guljelmo (Guglielmo)
³¹ Atilio (Attilio)
³⁶ Silvio
³⁷ Karlo (Carlo)

K-da peš. div. „Kačatori” [Cacciatori delle Alpi] (22.)	XI arm. korpus	Ljubljana (Ital. Slovenija)	Komandant: gen Rudero V. [Ruggero Vittorio] K-dant div. peš.: gen. Madore Perni [Maggiore Perni] ³⁸ Nač. štaba: v. d. major Doti [Dotti]
K-da peš. div. „Ferrara” [Ferrara] (23.)	K-da trupa Crne Gore	Nikšić (Crna Gora)	Komandant: gen. Cani [Zani] ³⁹ Nač. štaba: v.d. ppuk. Torsiello [Torsiello]
K-da peš. div. „Pinerolo” (24.)	III arm. korpus	Larisa (Grčka)	Komandant: gen. Benoli [Benolli] ⁴⁰ K-dant div. peš.: gen. Del Đudiče [Del Giudice] ⁴¹ Nač. štaba: v.d. major Parizi [Parisi]
K-da peš. div. „Piemonte” (29.)	VIII arm. korpus	Patras (Grčka)	Komandant: gen. Naldi ⁴² K-dant div. peš.: gen. Matioli Rikardo [Mattioli Riccardo] Nač. štaba: v.d. ppuk. Ferari [Ferrari]
K-da peš. div. „Marke” [Marche] (32.)	VI arm. korpus	Dubrovnik (Hrvatska)	Komandant: gen. Amiko [Amico] ⁴³ K-dant div. peš.: gen. Mauro ⁴⁴ Nač. štaba: puk. Mano [Manno]

³⁸ Luidi (Luigi)

³⁹ Frančesko (Francesco). U pregledu dislokacije od 1. marta stoji da je komandant divizije general Karlo Cerijana Majneri (Carlo Ceriana Mayneri).

⁴⁰ Cezare (Cesare)

⁴¹ Đovani (Giovanni)

⁴² Adolfo

⁴³ Đuzepe (Giuseppe)

⁴⁴ Fortunato

K-da peš. div. „Forli” (36.)	III arm. korpus	Atina (Grčka)	Komandant: v.d. gen. Frančeskini [Franceschini Antonio] K-dant div. peš.: gen. Morgari Nač. štaba: v.d. ppuk. Podipolini [Poggipollini]
K-da peš. div. „Modena” (37.)	XXVI arm. korpus	Janina (Grčka)	Komandant: v.d. gen. Karačolo [Caracciolo] Nač. štaba: v.d. ppuk. Perfeti [Perfetti]
K-da peš. div. „Pulje” [Puglie] (38.)	IV arm. korpus	Prizren (Albanija)	Komandant: gen. D'Arie ⁴⁵ K-dant div. peš.: gen. Baudino Karlo [Carlo] Nač. štaba: v.d. ppuk. Moreli [Morelli]
K-da peš. div. „Firenze” [Firenze] (41.)	IV arm. korp.	Debar (Albanija)	Komandant: v.d. gen. Aci A. [Azzi Arnaldo] K-dant div. peš.: gen. Pičini Dino [Piccini Gino] Nač. štaba: puk. Balcani [Balzani]
K-da peš. div. „Parma” (49.)	XXV arm. korpus	Đinokastro (Albanija)	Komandant: gen. Mikeleti [Micheletti Pado] K-dant div. peš.: gen. Kleriko [Clerico] ⁴⁰ Nač. štaba: v.d. ppuk. Insina [Insinna]
K-da peš. div. „Areco” [Arezzo] (53.)	XXV arm. korpus	Korča (Albanija)	Komandant: v. d. gen. D'Arminio M. [Monforte Salvatore] K-dant div. peš.: gen. Pejrolo Eudenio [Pejrolo Eugenio] Nač. štaba: v.d. puk. Vilani [Villani]

⁴⁵ Federiko (Federico)

⁴⁰ Luidi (Luigi)

K-da peš. div. „Lombardija” [Lombardia] (57.)	V arm. korpus	Karlovac (Hrvatska)	Komandant: gen. Cati [Zatti] ⁴⁷ K-dant div. peš.: gen. Sipione [Scipione] ⁴⁸ Nač. štaba: ppuk. Sili O. [Siili O.]
K-da peš. div. tip 41 „Peruđa” [Perugia] (151.)	Komanda trupa Crne Gore	Cetinje (Crna Gora)	Komandant: gen. Pentimali [Pentimali] ⁴⁹ K-dant div. peš.: Kanistra [Canistrà] ⁵⁰ Nač. štaba: v.d. ppuk. Grimaldi
K-da peš. div. tip 41 „Mačerata” [Macerata] (153.)	XI arm. korpus	Kočevje (Ital. Slovenija)	Komandant: gen. Kvara [Quarra] ⁶¹ K-dant div. peš.: gen. Cezareti [Cesaretti Antonio] Nač. štaba: puk. Fantini
K-da peš. div. tip 41 „Murde” [Murge] (154.)	VI arm. korpus	Mostar (Hrvatska)	Komandant: gen. Negri Paride K-dant div. peš.: gen. Gerci Luidi [Gherzi Luigi] Nač. štaba: v.d. ppuk. Di Demetrio
K-da peš. div. tip 41 „Emilija” [Emilia] (155.)	VI arm. korpus	Herceg-Novi (Dalmacija)	Komandant: gen. Romano Đuzepe [Giuseppe] K-dant div. peš.: Negro Livio Nač. štaba: ppuk. Alfieri
K-da peš. div. tip 41 „Novara” (157.)	XXIII arm. korpus	Trst	Komandant: gen. Paolini ⁵² Nač. štaba: v.d. major Maconi P. G. [Mazzoni]

⁴⁷ Vitorio (Vittorio)
•M pjetro (Pietro)
⁴⁸ Rikardo (Riccardo)

⁵⁰ Domaniko (Domenico)
⁵¹ Edoardo Quarra Sito
⁵² Vinčenco (Vincenzo)

K-da peš. div. tip 41 „Zara” (158.)	XVIII arm. korpus	Zadar	Komandant: gen. Viale ⁵³ K-dant div. peš.: gen. Đangreko [Giangreco] ⁵⁴ Nač. štaba: v.d. major Senatore
K-da peš. div. tip 41 „Veneto” (159.)	XXIII arm. korpus	Gorica	Komandant: gen. Kral [Krali] ⁵⁵ Nač. štaba: v.d. ppuk. Koko [Cocco]
K-da alp. div. „Taurinenze” [Taurinense] (1.)	Komanda trupa Crne Gore	Pijevija (Crna Gora)	Komandant: gen. Vivalda-® Nač. štaba: v.d. ppuk. Mene [Mené]
K-da Brze div. „Eudenio di Savoja” [Eugenio di Savoia] (1.)	XVIII arm. korpus	Šibenik (Dalmacija)	Komandant: gen. Lomaljo [Lomaglio] ⁵⁷ Zamenik komandanta: gen. Lombard ⁵⁸ Nač. štaba: v.d. major Salustri

BRIGADE KOJE NISU U SASTAVU DIVIZIJE

<i>Naziv komande</i>	<i>Potčinjenost</i>	<i>Sedište</i>	<i>Imena komandanata</i>
Komanda XIV obalske brigade	V arm. korpus	Crikvenica (Hrvatska)	Komandant: gen. Amato Italo
K-da XVII obalske brigade	XVIII arm. korpus	Trogir ” (Ital. Dalmacija)	Komandant: gen. Cigala Fulgozi [Cigala Fulgosi]

⁵³ Karlo (Carlo)

⁵⁴ Frančesko (Francesco)

⁵⁵ Luidi (Luigi)

⁵⁶ Lorenzo (Lorenzo)

⁵⁷ Čezare (Cesare)

⁵⁸ Đovani (Giovanni)

BR. 12

**IZVOD IZ IZVEŠTAJA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA
ALBANIJE OD 3. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI
O NAPADU PARTIZANA NA MOTORIZOVANU KOLONU
ITALIJANSKE VOJSKE KOD CRNOLJEVA NA KOSOVU¹**

Vrhovna komanda
Odeljenje teleprinterera
Fiore

Primljena poruka

nešifrovana
šifra Ord.

nešifrovana

Datum i čas prijema 21200301
putem teleprinterera

3. januar 1943 — XXI
Datum i čas predaje 22100301

Pošiljalac
SUPERALBA'
Br. 74/op.—

Upućeno
Vrhovnoj komandi

Izveštaj za 3. januar 1943 — XXI

3

- 3) — Po podne 2-og u zoni Crnoljeva (Kačanik ZP-EZ) napala je grupa ustanika prvo vozilo sa karabinijerima, a odmah zatim našu kolonu koja se kretala prema Prizrenu.⁴ Jedinice iz pratnje odmah su stupile u dejstvo nateravši u bekstvo ustanike, koji su nestali u šumi koju upravo pročešljavaju dve čete koje su još juče bile upućene na lice mesta. Naši gubici: poginuo kapetan karab. Lipon, dva karabinijera i jedan podoficir; ranjena dva karabinijera.

General Spatoko³ [Spatocco]
19150301

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 132/29—30.

² Comando Superiore FF. AA. Albania, skraćeno Superalba (Viša komanda oružanih snaga Albanije).

³ Izostavljeni tekst odnosi se na Albaniju.

⁴ Napad je izvršio partizanski odred „Zejnel Ajdini" (tom I, knj. 19, dok. br. 27).

⁵ Karlo (Carlo)

COMANDO SUPREMO

Ufficio

Distribuito a

Primo Messaggio in Arrivo

IN CHIARO

IN CHIARO

Classifica

Data

Data e ora di ricezione

Data e ora di consegna

A mezzo (1)

Autorità mittente

Indirizzo

- seguito N. 74 - ~~PARTI SECONDA~~ -

- 2°)- **Mulce ribelli aggredite loro corpo guardia località vicina sulla rotabile Valena - Tepaloni forte 7 uomini i quali resistevano sino arrivo elementi rinforzo che disimpegnarono detto personale senza perdite //**
- 3°)- **Pomeriggio giorno 2 in zona Gradona (Località IP-EE) - mulce ribelli aggredite prima sottosezione con CC.RR. et subito dopo nostra autocolumna diretta Priseron // Immediato intervento aerea fucce ribelli che dilagavano sul bosco del quale essi in corso rastrellamento per parte due sp. inviate loro stesso sul posto // nostre perdite morti capitano CC.RR. Lipari et due CC.RR. et un sottufficiale // feriti due CC.RR. //**

- Generale SP.JGCCC - 19150301 -

19150301 - 19150301 - 19150301

Fotokopija druge stranice dokumenta br. 2

² Zbornik, tom xni, knj. 3

BR. 12

IZVEŠTAJ VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA — DALMACIJA“ OD 3. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O RUŠENJU PRUGE NOVO MESTO — LJUBLJANA I OGULIN — GOSPIĆ I ZAROBLJAVANJU MOTORNIH JEDRENJAKA KOD IGRANA¹

(18 A)

¹

Predmet: z r t

Operativno

V.P. 10, 3. jan. 1943—XXI

SUPERSLODA²—OPERAT.

VRH. KOMANDI

S.P.A. Supersloda br. 140, Pr. 294, 3. I. 43 — 12 č

Br. 140. Prot. Novosti zaključno sa 2. jan. 1943 — XXI.

Sektor XI arm. korp.

U raznim manjim sukobima u zonama Brod na Kupi i Logatec: rasturene jedinice ustanika, 8 partizana ubijeno i 1 ranjen. Zaplenjeno oružje i municija. Na našoj strani: 3 poginula i 2 ranjena.

Pruga Novo Mesto—Ljubljana. — U okolini Trebnja, usled eksplozije mine, voz-cisterna iskliznuo iz šina sa 2 lokomotive i šest vagona-cisterni. Konvoj je uzastopce bio napadan vatrom automatskog oružja: 2 železničara su ubijena, 1 ranjen. U toku su radovi oko uspostavljanja pruge i spasavanja dela materijala.³

Sektor V arm. korp.

Uobičajena aktivnost patrola i čišćenje: u raznim sukobima 7 partizana ubijeno i 15 ranjeno. Na našoj strani jedan poginuo. Na pruzi Ogulin—Gospić, usled prekida kod Plaškog, teretni voz je iskliznuo iz šina i uzastupce je napadan od jake grupe ustanika: pretrpljeni gubici: 1 oficir poginuo i nekoliko vojnika iz pratnje izgubljeno. Dalje podatke poslaću naknadno. U toku je opravka pruge.

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 2/1—1, k. 336.

² Supersloda — skraćena za: Comando Superiore FF. AA. Slovenia—Dalmazia (Viša komanda oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“).

³ Pru^u Novo Mesto—Ljubljana ie 1. januara minirala 3. slo^enačka NOU brigada „Ivan Cankar“ (tom VI, knj. 5, dok. br. 102 i 106).

Sektor XVIII i VI arm. korp.

Mornarica. 2. o.m., neki civilni motorni jedrenjaci, ploveći od Metkovića za Omiš, napadnuti su kod Igrana (18 km jugoistočno od Makarske) od strane ustaničkih motornih barki i opljačkan im je teret.⁴ U toku je izvršenje mera za odmazdu koje je naredila ova komanda.

Pregled gubitaka. Naneti gubici: ubijeno 15, ranjeno 16; naši gubici: 4 poginula, 2 ranjena.

NAC. ŠTABA SUPERSLODE

BR. 4

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA — DALMACIJA“ OD 4. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O BORBAMA U ZONAMA ŠMARJE, V. LAŠČE I GRACAC — LOVINAC, KOD KRASICA I VRBOVSKOG¹

(18 A)

Operativno

¹

Predmet r z b

Pisani telegram

V.P. 10, 4. jan. 1943. XXI

SUPERSLODA—OPERAT.

VRHOVNOJ KOMANDI

R.A. RIM. SUP. 200, 347 — 4/1 13 č

Br. 200. Novosti zaključno sa 3. jan. 1943 — XXI.

Sektor XI arm. korp.

U raznim sukobima u zonama Šmarje i V. Lašče: rasterane jedinice ustanika i uništene pripreme za operativno snabdevanje. 38 partizana ubijeno. Zaplenjeno oružje, municija i razni materijal.

⁴ Jedrenjak je zarobila Prva mornarička postaja iz Podgore uz pomoć Primorskog voda Bataljona „Vid Mihaljević“ (tom VIII, knj. 1, dok. br. 3, 4 i 196).

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 3/1—1, k. 336.

Sektor V i XVIII arm. korp.

Hrvatski garnizon Krašić (11 km zapadno i jugozapadno od Jastrebarskog) nadvladan od strane partizana koji su snabdeveni topovima i bacačima.' Naša izviđanja u zoni utvrdila su prisustvo znatnih snaga ustanika. Naši gubici: 3 ranjena.

Pruga Delnice—Ogulin: Za vreme radova na uspostavljanju pruge kod Vrbovskog, o čemu je javljeno pisanim telegramom 80 od 2. o.m.³, naše jedinice sukobile su se sa ustaničkim formacijama i pretrpele gubitke od 5 mrtvih i 11 ranjenih; u okolini Kupjak (7 km istočno od Delnica) prekid pruge usled sabotaze; u toku je uspostavljanje. Razni garnizoni dejstvuju na kratkom odstojanju; gubici naneti neprijatelju nisu utvrđeni; na našoj strani: 2 ranjena. Prema kasnijim proveravanjima, naši ukupni gubici u toku borbi u zoni Gračac—Lovinae⁴ i u drugim dejstvima⁵, kako je javljeno u pisanim telegramima 25170 i 10 od 31. decembra pr. god. i 1. o.m.,⁶ iznose: poginula 42 (umesto 10) od kojih 3 oficira, ranjeno 107 (umesto 76), od kojih 7 oficira, izgubljeno 2 (umesto 50), smrznutih 15. Aktivnost kr. mornarice: izvršena akcija odmazde, o čemu javlja pisani telegram 140 od juče.⁷

Sektor VI arm. korp.

Aktivnost patrola i čišćenja od strane raznih garnizona. Zadržano 12 sumnjivih lica i nađene 2 puške.

Pregled gubitaka: Ne uzimajući prethodna javljanja: naneli smo utvrđene gubitke: 38 ubijeno, 12 zarobljeno; naši gubici: poginulo 37, ranjeno 47, smrznuto 15, izgubljeno 48, bez onih o kojima je prethodno javljeno.

NAC. ŠTABA SUPERSLODE

² Ustaško-domobranski garnizon Krašić (kod Jastrebarskog) zauzele su 2. januara, posle dvodnevnih borbi, 13. proleterska NOU brigada „Rade Končar“ i 4. udarna brigada 8. divizije NOVJ (tom V, knj. 11, dok. br. 1, 3—5, 15, 17, 124, 126, 128 i 129 i knj. 13, dok. br. 43).

³ Tim telegramom izveštena je Vrhovna komanda da je kod Skrada pušćanom vatrom napadnut putnički voz i da je 7 km jugoistočno od Vrbovskog iskliznuo iz šina voz upućen iz Ogulina da uspostavi prekid na pruzi kod tunela Kupjak (AVII, reg. br. 1/1—1, k. 336).

⁴ Reč je o šestodnevnom napadima jedinica 6. divizije NOVJ (započetim 25. decembra 1942) na ustaško-domobranske i italijanske posade u selima Raduču, Metku i Lovincu (kod Gospića). Usled dolaska jakih neprijateljskih snaga iz Gospića, ta sela nisu zauzeta ali je neprijatelj pretrpeo velike gubitke u ljudstvu i materijalu (tom V, knj. 10, dok. br. 73, 159, 164, 166 i knj. 11, dok. br. 8, 9, 55, 127 i 139).

⁵ U originalu: „et a variante“.

⁶ Redakcija ne raspolaže tim telegramima.

⁷ Vidi dok. br. 3 i tom VIII, knj. 1 dok. br. 200.

BR. 12

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA — DALMACIJA“ OD 6. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O NAJNOVIJIM DOGAĐAJIMA¹

(18 A)

1

Predmet
Pisani telegram

OPERATIVNO
V.P. 10, 6. jan. 1943—XXI

SUPERSLODA—OPERAT.
VRH. KOMANDI

P.A. Rim Supersloda-300-43-6/1 12 č

300. Novosti do zaključno 5. jan. 1943—XXI

Sektor XI arm. korp.

Razbijene su grupe partizana u zonama Črnomelj—Novo Mesto—Metlika i V. Lašče: 4 partizana ubijena, 2 ranjena, 1 zarobljen. Uspostavljen je prekid kod stanice Trebnje o čemu javlja pisani telegram 3. januara.²

Sektor V arm. korp.

U zoni Medak, sukob naše jedinice sa odredom ustanika. Jedan partizan ubijen i neutvrđen broj ranjenih. Kod Delnica, usled prekida pruge, voz iskliznuo iz šina bio je uzastopce napadan od partizanskih elemenata: 3 naša vojnika izgubljena. Uspostavljen prekid kod Kupjaka (7 km istočno od Delnica) o čemu javlja pisani telegram 200 od 4. januara.³ Kod Plaškog voz sa personalom, koji je upućen za uspostavljanje prekida pruge, o čemu je javljeno pisanim telegramom 140, iskliznuo je usled eksplozije mine i napadnut pušćanom vatrom: 4 vojnika ranjena.

Sektor XVIII i VI arm. korp.

Uobičajena aktivnost patrola i čišćenje: 1 partizan ubijen a 4 zarobljena. Uspešna akcija bombardovanja i gađanje malim

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 5/1—1, k. 336.

² Vidi dok. br. 3.

³ Vidi dok. br. 4.

bombama iz vazduha u zoni Podgora (9 km jugoistočno od Makarske) i Vrgorac.⁴

Pregled gubitaka: Utvrđeni naneti gubici: 5 ubijenih, 2 ranjena i 5 zarobljenih; naši gubici: 4 ranjena i 3 izgubljena.

NAC. ŠTABA SUPERSLODE

BR. 6

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA — DALMACIJA" OD 7. JANUARA 1943. O BORBAMA U ZONI BROS I TREBNJE I NAPADU JEDINICA NOVNA DOMOBRANSKU POSADU U SABORSKOM¹

(18 A)

1

Predmet bg V.P. 10, 7. jan. 1943—XXI — 9 č

Pisani telegram

SUPERSLODA—OPERATIVNO

VRH. KOMANDI

S.P.A. Rim. Supersloda- 350-262 - 7/1/43—13,05

350. *Novosti do zaključno 6. jan. 1943.*

Sektori XI i V arm. korp.

U zoni Brod i Trebnje, sukobi naših jedinica i M.V.A.C.-sa odredima ustanika, koji su pretrpeli ukupne gubitke od 28 mrtvih, za koje je utvrđeno, i druge neutvrđene gubitke. Na

⁴ Opširnije o bombardovanju Podgore i okolnih mesta vidi tom^v HI, knj. 1, dok. br. 200.

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 6/1—1, k. 336.

² M.V.A.C. — Milizia Volontaria Anticomunista (Antikomunistička dobrovoljačka milicija).

našoj strani: 1 mrtav i 2 ranjena.³ Zarobljen jedan politički komesar. Hrvatski garnizon Saborski (14 km jugoistočno od Plaškog) napadnut je i savladan od partizanskih formacija.⁴ U okolini stanice Trebnje razbila je naša patrola jedinicu ustanika koja je nameravala da vrši sabotaže na pruži: naneti su neutvrđeni gubici. Uspostavljen je saobraćaj na pruži Rijeka—Zdenčina i osposobljen prekid na deonicama Josipdol—Plaški i Raduč—Lovinac, o čemu javlja bilten ranijih dana.⁵

Sektori XVIII i VI arm. korp.

Uobičajena aktivnost i patroliranje: 4 partizana ubijena i 1 ranjen; zadržano nekoliko osumnjičenih zbog subverzivne aktivnosti i zaplenjeno oružja, municije, namirnica i drugog materijala. U toku akcije u diju odmazde, o čemu javlja bilten od 4. o.m.,⁶ jedinice kr. mornarice izvršile su uspješne akcije bombardovanja pristaništa u obalskoj zoni Podgora—Živogošće (9—20 km jugoistočno od Makarske) i obale ostrva Hvar: potopljeno i uništeno 39 lađica koje su bile u pomenutim pristaništima.

Pregled gubitaka: utvrđeni naneti gubici: 32 ubijena, 1 ranjen, 1 zarobljen. Naši gubici: 1 poginuo, 2 ranjena.

GENERAL ROATA

³ U noći 4/5. januara, slovenačke NOU brigade „Tone Tomšič“, „Matija Gubec“ i „Ivan Cankar“ napale su belogardističke posade u s. Dolenjoj Vasi, s. Temenici i s. Primskovu (kod Trebnja) i zauzele s. Dolenju Vas i s. Temenicu. Brigade su u tim napadima pretrolele gubitke od 6 mrtvih i 16 ranjenih (tom VI, knj. 5, dok. br. 8, 38, 102 i 115).

⁴ Domobranski garnizon Saborski napale su 5. januara 5. i 15. brigada 8. divizije NOVJ (tom V, knj. 11, dok. br. 12, 23 i 159).

⁵ i ⁴ Vidi dok. br. 4.

BR. 12

IZVEŠTAJ VOJNOPOMORSKE KOMANDE DALMACIJE OD
10. JANUARA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“ O NAPADIMA PARTIZAN-
SKIH JEDINICA NA ITALIJANSKE PLOVNE OBJEKTE I
UREĐAJE I O PREDUZETIM PROTIVMERAMA U TOKU
DECEMBRA 1942. GODINE¹

VOJNOPOMORSKA KOMANDA
DALMACIJE
Split

Split, 10. januara 1943 — XXI
Br. prot. 882

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“
Operativno odeljenje

Br. 735
Stiglo 15. januara 1943 — XXI

Telegrafska adresa:
MARIDALMAZIA SPALATO

Operativno odeljenje

Predmet: Pomorski nadzor u decembru 1942.—

— P O V E R L J I V O —

SUPERSLODI (2-a armija)
— V.P. 10 —

1. — Podaci koji se odnose na vazdušno-pomorski nadzor
za mesec decembar u dalmatinskim i hrvatskim vodama sle-
deći su:

		Razlike u odnosu na mesec novembar
Br. upotrebljenih jedinica	82	+ 9
pređeno milja	37254	+ 132
časova u pokretu	5838 ^h 52'	— 101
pregledano brodova	1262	+ 565
zaustavljeno brodova	189	+ 22
potopljeno brodova	21	—
ispaljeno topovskih zrna	830	+ 489
ispaljeno mitralj. zrna	7042	+ 4522

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 15/2—1, k. 213.

LETAČKA AKTIVNOST 183-e ESKADRILE R. M. L.²

<i>Divulje</i>	protivpodmorničkih pratnji	22	časova	32.35'
	protivpodmornički lov	2		4.15'
	protivpodmornička izviđanja	3		4.10'
	Ukupno	27	časova	41.00'
<i>Kumbor</i>	protivpodmorničkih pratnji	3	časova	11.40'
	protivpodmorničkih izviđanja	1		2.15'
	Ukupno	4	časova	13.55'

Izvršen ukupno 31 zadatak za 54^h 55'.

Broj brodova koncentrisanih u posednutim mestima iznosi:

		Razlika u odnosu na mesec novembar
Obrovac	193	
Omiš	106	+ 1
Supetar (Brač)	330	— 3
Metković	305	—151
Korčula	948	+ 6
Gruž	' 226	— 155
Sumartin (Brač)	71	+ 71
Vis	605	— 80
Šibenik	1588	— 24
	4794	— 405
Ukupno koncentrisanih brodova	4794	
Ukupno pregledanih brodova	1262	
Ukupno	6056	260

2. — U mesecu decembru neprijateljska pomorska aktivnost je ostala u granicama prethodnih meseci, pokazujući, međutim, težnju za naglašenim napadima na saobraćaj u zoni Podgora—Igrane, korišćenjem priprema izvršenih na kopnu i malog broja čamaca koji su im ostali u rukama prilikom evakuacije mesta te zone.

² i ⁶ Nepoznata skraćenica. Prema raspoloživim podacima, 183. eskadrila je u svom sastavu imala hidroavione, te je R. M. L. verovatno skraćenica za laku avijaciju namenjenu za pomorsko izviđanje (ricognitori marittimi — leggeri).

Dok se južno od Splita pokazalo da je glavni cilj ma koje od neprijateljskih akcija bio pljačka radi dobavljanja hrane, u zoni Šibenika nije bilo sasvim jasno koji su ciljevi motivisali razne napade na ostrvo Kakan. —

U decembru mesecu najistaknutiji događaji bili su:

1. decembra — Najpre N.A.P.³ a zatim Psm.⁴ „Pašman“¹ bili su napadnuti rafalima mitraljeza postavljenog u jednoj kući blizu pristaništa u Podgori. Jedan mornar ranjen.

Odgovoreno je snažnom vatrom na naselje. —

— U sumrak napad na garnizon kr. mornarice na ostrvu Kakan. — Jedan mornar ranjen. Napad je odbijen.

— Noću su u Makarskoj uhvaćeni na delu i uhapšeni pojedinci iz te hrvatske lučke kapetanije kad su pokušavali da pobjegnu odnoseći oružje.⁵

4. decembra — U toku noći je ponovljen napad na garnizon kr. mornarice Kakan. Jedan stariji vodnik i jedan mornar ranjeni. Napad je odbijen.

— Na jedan hidroavion Cant Z 501 kojim je pilotirao komandant 183-e R.M.L.⁶, dok se na povratku sa ratnog zadatka

³ N. A. P. — Natante antipartigiano (protupartizanski brod). Opširnije o njima vidi tom VIII, knj. 1, dok. br. 208 (str. 625).

⁴ Psm. — skraćena za: posamine (minopolagač).

⁵ Reč je o odlasku u partizane grupe Velimira Skorpika, poručnika korvete bivše jugoslovenske ratne mornarice. Škorpik je sredinom 1941. godine, kao domobranski oficir, došao na službu u Lučko zapovjedništva NDH u Makarskoj. Krajem 1941. postao je saradnik NOP-a i u Lučkom zapovjedništvu formirao grupu aktivista. Krajem novembra 1942. godine, na sastanku s partijskim aktivistima u Makarskoj, Skorpiku i drugovima je saopšteno da noću 1. decembra treba da napuste Makarsku i pređu na oslobođenu teritoriju, gde bi formirali mornaričke partizanske jedinice. To^a dana je Škorpik, sa još dva mornarička podoficira — Stjepanom Muhićem i Ratkom Frankovićem, otvorio magacin Lučkog zapovjedništva, odakle su, uz pomoć nekoliko aktivista NOP-a, izneli 34 puške, 2 sanduka municije i nekoliko vreća vojničke opreme. Međutim, kad je grupa napustila zgradu naišla je na patrolu karabinijera i oružnika, koja je počela da puca i alarmirala sav garnizon. Iz opšteg meteža grupa je uspela da se izvuče i stigne u selo Šošiće, na Biokovu, gde su je prihvatili borci NOP bataljona „Vid Mihaljević“. Sutradan su italijanske vlasti pohapsile sve oficire i podoficire Lučkog zapovjedništva NDH i tek tada, primetile da nema Škornika, Muh+ića i Frankovića. Posle desetodnevnog boravka na Biokovu, Škorpik i drugovi krenuli su za Glamoč, u Štab 4. operativne zone, odakle su produžili za Bosanski Petrovac, gde se tada nalazio Vrhovni Štab NOV i POJ. Osamnaestog decembra, Skorpika i drugove primio je Vrhovni komandant NOV i POJ i razgovarao s njima o formiranju partizanske mornarice. Istog dana izdato je naredenje da se pri Štabu 4. operativne zone Hrvatske, kao organ štaba zone, obrazuje Sekcija za Ratnu mornaricu." Za šefa sekcije postavljen je Škorpik (tom V, knj. 10, dok. br. 135; tom VIII, knj. 1, dok. br. 1—3); Jovan Vasiljević, Mornarica NOV Jugoslavije, Beograd, 1972, str. 70—71).

spuštao, na oko 100 metara od obale u blizini aerodroma Divulse, ustanici su, bez ikakvog rezultata, ispalili nekoliko mitraljeskih rafala sa jednog brežuljka koji se nalazi na oko 500 metara od istog aerodroma. Pokazalo se da je početkom meseca isti pokušaj izvršen i na jedan civilni avion. —

5. decembra — Ponovo noćni napad sa negativnim rezultatom na garnizon kr. mornarice Kakan. Jedan mornar ranjen. —

8. decembra — Još jedan napad na garnizon Kakan. Jedan mornar ranjen. Napad odbijen uz učešće N.A.P. 5. —

17. decembra — Akcija između jednog čamca sa dva mornara iz svetionika u Prišnjak, upravljenog ka rtu Sv. Rok (o. Murter), i jedne sumnjive grupe koja je sa kopna ispalila nekoliko puščanih hitaca sa negativnim rezultatom i koja se udaljila posle reakcije mornara, ostavivši nekoliko komada odeće. —

20. decembra — Na motorni jedrenjak „Mariano“, dok je iz Omiša polazio za Metković, u visini rta Sv. Tekla, kod Podgore, otvorena je paljba iz vatrenog oružja. Istovremeno je iz Podgore izašao jedan naoružani čamac da bi ga napao, ali je od toga odustao pri pojavi jednog broda na prolazu. —

25. decembra — Partizani Korčule napali svetionik Planchetta⁷ odnevši optički instrument, 14 kanti petroleja, 2 karabina i municiju. Osoblje nepovređeno.

31. decembra — 5 motornih jedrenjaka (4 hrvatska i jedan iz splitskog okruga) natovarenih namirnicama, koji su krenuli iz Metkovića za Omiš, bili su napadnuti sa partizanskih brodova u uvali Duba (Živogošće), Igrane i Drašnice. —⁸

3. — Učešće kr. vojske u operacijama bilo je sledeće:

5. decembra — Mornarička desantna četa (Šibenik) učestvovala je, zajedno sa jednim odredom grenadira Vojne komande Šibenik, u čišćenju ostrva Kakan i Kaprija.

7. decembra — N.A.P.6 učestvovao je u akciji čišćenja Račišta koje je vojna komanda izvršila na Korčuli.

9. decembra — Torpiljarka T.5 sa posadom od 60 ardita divizije „Bergamo“ učestvovala je u čišćenju ostrva Šćedra.

⁷ Svetionik Planchetta nije pronaden na sekciji 1:100.000. Prema izveštaju Vojnopomorske komande Dalmacije od 7. januara 1943, Planchetta se nalazi u Korčulanskom kanalu (AVII, reg. br. 4/8—2, k. 365a).

⁸ Brodove su nanali jedinice Postaje Ratne mornarice iz Podgore i Primorski vod partizanskog Bataljona „Vid Mihaljević“. Brodovi su zaplenjeni i odvedeni u Podgoru (tom VIII, knj. 1, dok. br. 4, 196 i 197).

— N.A.P.6 i motorni čamac 23 prebacili su iz Korčule u Zavalaticu jedan bataljon koji je imao zadatak da očisti Caru (Korčula). —

— Naoružani remorkeri br. 10, br. 13, br. 16 i M.P.R.⁹ „Nazzareno 1." (B. 92) dva dana su vršili službu pomorske policije u vodama oko poluostrva Sirma¹⁰, u Šibenskom kanalu, ušću Krke, za vreme akcije čišćenja zone, koje je obavila Vojna komanda Šibenik i u kome je učestvovala i desantna četa Komande Pomorskog sektora Šibenik. —

15. decembra — Psm. „Pašman", ukrcavši jedan minobacač od 81 mm, vršio je s mora akciju odmazde na zonu Podgora učestvujući u operacijama divizije „Bergamo". —

16. decembra — N.A.P.2 i motorni brod „Maria" sa oficirima i mornarima Lučke sekcije Opuzen sadejstvovali su sa divizijom „Mesina" u operaciji čišćenja zone Komaina—Valle Fonda¹¹—Clesto¹² i Blaca.

18. decembra — Kr. brod „Kurcola" [Curzola], na traženje Vojne komande Korčule, izvršio je bombardovanje Orebiča u cilju odmazde. Na isti brod je otvorena neprijateljska vatra bez ikakvog rezultata. Komandant Pomorskog sektora Korčula, poslat sa nekoliko mornara čamcem na kopno radi izviđanja i prenošenja leša jednog finansijskog stražara, izvršio je svoj zadatak uprkos jake neprijateljske vatre. —

22. decembra — Naoružani remorker „Lilibeo", N.A.P.2, Dizel-čamac N.D. 124 i Psm. „Pašman", zajedno sa odredima divizije „Mesina", izvršili su akciju uništavanja čamaca duž obale između Igrane i Gradac. Uprkos neprijateljskoj reakciji, prikupljen je i potopljen 31 čamac¹³ i porušeno više kuća, 1 mornar ubijen a 1 ranjen.

23. decembra — Torpiljarka T.5, na kojoj se nalazio general komandant divizije „Bergamo", bombardovala je zonu Baška Voda, odakle je otvorena paljba iz vatrenog oružja na brodove u prolazu. —

29. decembra — U.I.P.¹⁴ iz Trpnja izvršio je raspoloživim jedinicama morskim putem transport jedne kolone kr. vojske, koja je imala zadatak čišćenja poluostrva Pelješac.

⁹ Nepoznata skraćenica. Verovatno: Motopeschereccio (motorna ribarica, čamac).

¹⁰ Pogrešno. Treba: Srma.

¹¹ Verovatno: Uvala Duboko, sz. od Neuma.

¹² Verovatno: Klještac, sz. od Neuma.

¹³ Opširnije o prikupljanju čamaca vidi tom VIII, knj. 1, dok. br. 208.

¹⁴ U. I. P. — L'ufficio italiano di Porto (Italijanska lučka kape-tanija).

— POMORSKI SAOBRAĆAJ —

1. — Pomorski saobraćaj u lukama u nadležnosti Vojno-pomorske komande Dalmacije u mesecu decembru bio je sledeći:

	BRODOVI				JEDRENJACI			
	Stigli		Pošli		Stigli		Pošli	
	br.	tona	br.	tona	br.	tona	br.	tona
Obrovac	9	1184	9	1184	16	116	16	116
Omiš	33	3208	33	3208	81	1637	81	1637
Lastovo	—	—	—	—	25	1413	23	1356
Hvar	18	2070	18	2070	48	547	48	547
Ploče	13	1911	15	2307	5	119	5	119
Brač	14	1470	14	1470	31	340	30	330
Tivat	53	53560	54	59844	76	2699	85	2771
Split	252	76108	249	72420	485	15530	499	16230
Zadar	229	78659	225	77290	403	14965	384	14189
Korčula	108	22708	105	21523	179	6972	175	6787
Gruž	96	42599	101	44672	166	7621	174	8025
Makarska	29	4327	29	4327	47	1980	47	1980
Sumartin	26	1770	26	1770	18	653	18	653
Vis	27	3105	27	3105	35	379	35	394
Šibenik	150	36002	152	36740	85	2437	92	2930
UKUPNO	1050¹⁵	328682¹⁶	1057	332230¹⁷	1710¹⁸	56408¹⁹	1722²⁰	56164²¹

Ukupno brodova 2107 tona neto 660912

Ukupno jedrenjaka 3432 tona neto 112572

Ukupan zbir 773484

2. — Istog meseca je dopunjeno naoružanje sledećih brodova:

„Lapad“, „Moshiena“ [Moschiena]²², „Ston“, „Sipan“ topovima 47/44 mm.

„Bukari“ [Buccari]²³ i „Arbe“²⁴ topovima 66/42 mm.

is Pogrešno zbrojeno. Treba: 1057.

te Pogrešno zbrojeno. Treba: 328681.

¹⁷ Pogrešno zbrojeno. Treba: 331.930.

is pogrešno zbrojeno. Treba: 1700.

¹⁹ Pogrešno zbrojeno. Treba: 57408.

²⁹ Pogrešno zbrojeno. Treba: 1712.

²¹ Pogrešno zbrojeno. Treba: 58064.

²² Mošćenica

Preostaje da se naoružaju brodovi „Skarpanto” [Scarpanto] i „Sansego”.²⁵

— PODMORNIČKA AKTIVNOST —

1. — Osmatranja izvršena decembra meseca u Jadranskom moru vide se iz priložene skice. —²⁶

2. — Dopunjeno je postavljanje podvodnih odbrambenih prepreka sem jedne ispred zone Bar. —

— SIGNALNA MREŽA —

U decembru mesecu izvršena su sledeća identifikovanja:

— neprijateljskih podmornica	—
— kr. brodova	628
— brodova	3327
— remorkera	362
— jedrenjaka	3303
— ribarskih brodova	928
— aviona	600
	<hr/>
<i>Ukupno</i>	9148.—

KONTRAADMIRAL²⁷
KOMANDANT MORNARICE DALMACIJE
(Antonio Bobieze)
[Antonio Bobiese]
Bobieze

²⁸ Najznačajniji incidenti rekapitulirani u izveštaju redovno su javljani Vrhovnoj komandi, na osnovu dnevnih biltena armijskih korpusa i Vojnopomorske komande Dalmacije.

Zapaža se:

— znatna pomoć koju su jedinice Kralj, mornarice pružile jedinicama Kr. vojske u operacijama čišćenja;

— efikasne akcije bombardovanja s mora i česta čišćenja sumnjivih brodova, naročito duž obalske zone južno od Podgore.

V.P. 10, 18. 1. 1943/XXI

...³⁰

²³ Bakar

²⁴ Rab

²⁵ Sušak

²⁶ Vidi AVII, reg. br. 15/2—8, k. 213.

²⁷ U originalu: L'ammiraglio di divisione (admiral divizije).

²⁸ i ³⁰ Nepoznat paraf.

²⁹ Sledeći tekst dopisan je na mašini, na posebnom listu papira, u Višoj komandi oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija”.

BR. 12

PISMO KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA" OD 13. JANUARA 1943. MINISTRU VANJSKIH POSLOVA NDH O ORGANIZACIJI, POPUNI I ZADACIMA M.V.A.C.¹

Viša k-da oruž. sn.
„Slovenija—Dalmacija"

Komandant V.P. 10, 13. januar 1943 —XXI

Ekselencijo,

Povodom onoga što sam imao prilike usmeno da izložim u Zagrebu,² 10. tek., i kao potvrdu toga, saopštavam Vam ovo što sledi, a u vezi sa Vašom zabeleškom br. V.T. 915/42 od 24. decembra prošle god.³

- 1) — *Organizacija pravoslavne Antikomunističke dobrovoljačke milicije (M.V.A.C.)⁴*
- Organizovana je po bataljonima, koji su formirani u skladu sa naređenjima italijanskih vojnih vlasti, koje naravno određuju i komandante.
 - Tačno je da neke formacije ponekad ističu srpske oznake i da nose delove odeće bivše jugoslovenske vojske (pošto im je do sada nedostajala druga odeća).
 - Tačno je, takođe, da neke formacije sebi dozvoljavaju ponekad manifestacije sa srpskim obeležjem (pesme — komandovanje i slično).
 - Italijanske vojne vlasti sprečavaju takve važnije manifestacije, a nameravaju da spreče i one sporedne. U tom pogledu postupaju postepeno, kao što sam već imao prilike više puta da izložim, jer sam ubeđen da se radi o postupcima koji se mogu zanemariti u odnosu na onu *bitnu* činjenicu, a to je da se pomenute formacije naveđu na efikasnu borbu protiv partizana — kao što se do sada uvek dešavalo.
 - Jugoslovenska ili srpska zastava nikad nije bila tolerisana, pa nije u redu da se ona upotrebljava, bar ne u prisutnosti italijanskih jedinica ili vlasti.

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 40/4, k. 313.

² Vidi tom IV, knj. 9, dok. br. 216, 217 i 229.

³ Tom zabeleškom je Ministarstvo vanjskih poslova NDH protestovalo zbog izazovnog i neprijateljskog držanja formacija M.V.A.C. u odnosu na vlasti i organe NDH (AVII, reg. br. 40/4, k. 276).

⁴ M.V.A.C. — Milizia Volontaria Anticomunista

2) — *Popuna pomenutih formacija.*

- Kao brojčana snaga, pomenute formacije *nisu* pretrpele nikakvu popunu od momenta poznatih sporazuma⁵ pa nadalje. Pristupilo se samo povećanju broja obroka i piata na 3000, što je još ranije bilo odobreno kako bi se regularno uklopilo i bolje upravljalo sa 3000 ljudi koji su se već borili sa formacijama, ali — budući da nisu snabdeveni — ponekad su se odvajali radi individualnih dejstava, koja nisu bila odobrena.
- Popuna u naoružanju nije izvršena.
- Tek kada je sa Poglavnikom bilo dogovoreno da se vojno obezbeđivanje nekih zona i deonica pruge poveri pomenutim formacijama, njima je bilo dodeljeno oružje (i to većinom kolektivno, odnosno po jedinicama) potrebno za nov zadatak. (Ista stvar je bila učinjena — istom prilikom — za hrvatske jedinice koje su ostale u Lici, u Markarskoj, u Imotskom, itd., kao i za nepravoslavnu M.V.A.C.)

3) — *Pomoć starešinama.*

- Italijanski oficiri koji su pored njih *nemaju* zadatak da im pomažu u pravom smislu te reči, već u tom smislu da im prenose naređenja nadležnih italijanskih vojnih vlasti, da obezbeđuju njihovo izvršenje i da nadgledaju njihovo držanje.

4) — *Hapšenja.*

- U pogledu hapšenja spomenutih u zabelešci na koju odgovaram, naredio sam istragu.⁶

5) — *Oficiri — Srbi i Crnogorci.*

- U skladu sa preuzetom obavezom, kao što je poznato, ova komanda je pristupila udaljavanju iz pomenutih formacija oficira o kojima je reč.⁷
- Može biti da i neki od onih koji su ih smenili, mada kvalifikovani kao Hrvati (činjenica o kojoj italijanske vojne vlasti nisu uvek u stanju da procenjuju), budu Srbi ili Crnogorci.
- Pristupiće se novom proveravanju.

⁵ i ⁷ Reč je o sporazumu generala Roate sa Pavelićem od 15. oktobra 1942. „u vezi s „četničkim“ formacijama Dobrovoljne milicije za borbu protiv komunista“ (tom XIII, knj. 2, dok. br. 114).

⁸ U zabelešci se navodi da su italijanske vlasti, na predlog četničkih starešina, uhapsile 70 osoba koje nisu htele da saraduju sa četnicima nego sa NDH (AVII, reg. br. 40/4, k. 276).

- 6) — *Formacije koje su se prebacile iz Hercegovine u zonu 18. arm. korp.*
- Do toga je došlo iz poznatih razloga, uz prethodno odobrenje Poglavnika.
U pitanju je oko 3.000 ljudi iz Hercegovine.⁸
 - Nije isključeno da se među njima nalazi i poneki Crnogorac; ali u takvom slučaju radi se o licima koja su još odavno bila u Hercegovini, u formacijama koje su prebačene.
Do sada još *nijedna crnogorska formacija* nije prešla na teritoriju Armije.
 - Ne predviđa se drugi priliv formacija iz Hercegovine na teritoriju 18. arm. korp.
Nije predviđeno prebacivanje pravoslavnih formacija M.V.A.C. iz drugih zona u Liku.
- 7) — *Držanje formacija koje su stigle iz Hercegovine.*
- Tačno je da su neki pripadnici ovih formacija učestvovali u manifestacijama protiv hrvatske vlade.
Italijanske vojne vlasti odmah su preduzele mere da ih prekinu.
 - Nije poznato da su pomenuti pripadnici demonstrirali protiv Italije.
U svakom slučaju, ne bismo im pridavali značaj, pred *bitnom* okolnošću, koja je već planirana, *da se oni bore rame uz rame sa hrvatskim⁹ i italijanskim trupama protiv partizana.*
- 8) — *Prepuštanje zona ili mesta pomenutim formacijama.*
- *Nikad se nije ni pomišljalo* da se pomenutim formacijama prepusti civilna ili upravna vlast u zonama ili mestima koje italijanske ili hrvatske trupe napuste.
Jedan proglas u tom smislu, koji je na svoju ruku istakao u Gračacu jedan lokalni komandant, odmah je bio povučen i ukinut.
 - Radi se, međutim, o tome da se *odbrana i vojni nadzor* u određenim zonama i mestima koja više nisu posjednuta italijanskim ili hrvatskim trupama poveri izričito određenim formacijama M.V.A.C.

⁸ Odnosi se na četnike pod komandom Petra Baćovića (tom IV, knj. 9, dok. br.210 i 221).

• Reč je o ustaško-domobranskim formacijama NDH.

Ovo je bilo dogovoreno uz pristanak Hrvata, da bi se izbeglo da pomenute zone ili mesta posednu partizani.

— U svakom slučaju ova komanda razmatra pitanje da se i 3000 ljudi koji su prebačeni na teritoriju 18. arm. korp. vrati u Hercegovinu, čim to bude moguće.

9) — *Ispadi u zoni Vrlika, Knin i Drniš.*

— U toku su stroge istrage. Biće preduzete odgovarajuće mere.

U pogledu zahteva izloženog na margini zabeleške o kojoj raspravljam, saopštavam:

a) — Pristupiće se — kao što je već rečeno — novom proveravanju oficira.

b) — Crnogorci, za koje je predviđeno da se eventualno angažuju u zoni Armije, ne mogu se smatrati „četnicima“.

Radi se o lokalnim jedinicama, koje je italijanski Guvernerat Crne Gore odavno formirao od crnogorskih nacionalista — dobrovoljaca, koji su se hrabro borili protiv partizana, a koji su sada slobodni da dejstvuju drugde, pošto na onom području vlada mir.

— Kao što je nedavno bilo dopušteno, neke od tih formacija biće upotrebljene, samo u slučaju potrebe, na južnom delu armijskog područja, pod našom komandom, ne pripajajući ih lokalnoj M.V.A.C., u borbi protiv crnogorskih partizanskih formacija. Čim se operacije završe, biće vraćene u Crnu Goru.¹⁰

c) — Izdata su dalja naređenja kako bi se sprečile protivhrvatske provokacije pravoslavnih formacija M.V.A.C.

d) — Već su preduzete mere u željenom smislu.

Molim vašu ekscelenciju da primi izraze mog visokog poštovanja.

General
Mario vitez Roata

¹⁰ Vidi dok. br. 17.

BR. 12

**IZVEŠTAJ OBAVESTAJNOG ODELJENJA VISE KOMANDE
ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA” OD 13.
JANUARA 1943. O SASTANKU PREDSTAVNIKA USTA-
SKO-DOMOBRANSKIH JEDINICA SA ČETNIČKIM STA-
RESINAMA, 31. DECEMBRA 1942. U OTOČCU, U CILJU
OBEZBEĐENJA SARADNJE U BORBI PROTIV NOP-a¹**

14-1-1943

VISA KOMANDA ORUŽ. SN.
„SLOVENIJA—DALMACIJA”
(2. ARMIJA)

VISA K-DA ORUŽ. SN. „SL.-DAUM.” — OPEKATIVNO
Br. 702 Stiglo 14 jan. 1943 — XXI

Obaveštajno odeljenje
Prot. br. I/1094 — Pov.

Predmet: Političke vesti

V.P. 10, 13. jan. 1943/XXI

OPERATIVNOM ODELJENJU SUPERSLODE *Sedište*

Prepisuje se, radi znanja, tekst pod br. 3 (političke vesti) iz dnevnog izveštaja od 31. decembra 1942/XXI od Komande peš. div. „Re” (dopis I/4372/Pov. od 1. I. 43/XXI):

„S obzirom na naš predstojeći odlazak iz zone, razne političke struje, posle jednog perioda dezorijentacije i neizvesnosti, izgleda prikupljaju ideje za usmeravanje problema bezbednosti i odbrane u garnizonima koje će italijanske trupe napustiti. Stvarno su se, uveče 28. tek., o Otočcu, u jednom izdvojenom salonu krčme Krančić, sastali:

— od strane domobrana, major Sulejmanpašić, major Bumber, kap. Bulić, ppor. Marković i ppuk. Milinković;

— od strane ustaša, por. Stefan Došen i logornik Kostolac Petar;

— od strane četnika, major Sertić, kap. Marinković i dr Ilić iz Vrhovina.

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 1/12, k. 363.

² Pečat primaoca.

Na sastanku se diskutovalo, u tonu koji je bio unekoliko hladan i rezervisan, naročito od strane četnika, o problemu saradnje između raznih oružanih snaga u cilju obezbeđenja sigurnosti saobraćaja na putevima i prugama i stvaranja čvrstog bloka protiv partizana i *protiv svih drugih neprijatelja*. Odluke su odložene za druge sastanke, koje će uskoro zakazati major Sulejmanpašić."

*Pratiti*⁴

Nač. odeljenja
pukovnik (V.³ Karla) [V. Carlà]
V. Karla

BR. 10

IZVEŠTAJ VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA ALBANIJE OD 15. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O ČIŠĆENJU ZONE LIPLJAN¹

Vrhovna komanda

Odeljenje teleprintera
Pel.

Primljena poruka

nešifrovana
šifra Ord.
Datum i čas prijema 21001501
putem teleprintera
Pošiljalac
Superalba

nešifrovana
15. januar 1943—XXI
Datum i čas predaje: 21301501
Upućeno:
Vrhovnoj komandi

Br. 360/op.

Izveštaj za 15. januar

Za vreme akcije čišćenja zone Lipljan (Priština XI—FI), Gracko (XI—FI) i Novo Rujce (ZV—FI), koju su 13. tek. izvršili delovi 4. bat. kr. karab., ustaničkoj bandi nanesen su sle-

³ Vinčenco (Vincenzo)

⁴ Dopisano olovkom.

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 132/17.

deći gubici: 1 mrtav i dva teško ranjena.² U daljoj akciji gonjenja prema Suvom Dolu (X—FL) izvršena su brojna hapšenja i zaplene pušaka, ručnih bombi i propagandnog materijala.³

General Dalmaco [Dalmazzo]⁴ — 185015

BR. 11

IZVEŠTAJ VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA" OD 16. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O BORBAMA U ZONAMA TREBNJE, SABORSKI, VOJNOVAC I GOSPIĆ¹

(18 A)

1

Predmet zrt Operativno
Pisani telegram VP n 10r 16n ^ 1943 ~ X X L

SUPERSLODA-OPERAT.

VRH. KOMANDI

S.P.A. Rim: Supersloda br. 820 br. — 280 — 16/1-43 — 11,45 ć

820. *Novosti do zaključno 15. jan. 1943—XXI*

Sektor XI arm. korp.

Odbijeni su napadi na naše položaje u zoni Trebnje: utvrđeno je da su pretrpeli gubitak od 8 mrtvih; na našoj strani: 4 poginula i 3 ranjena.² U drugim zonama razbijene jedinice ustanika, koji su pretrpeli neutvrđene gubitke.

² Prema proglasu Oblasnog komiteta KPJ za Kosovo i Metohiju od februara 1943, u toku te akcije streljale su fašističke vlasti u Lipljanu, nakon strašnog mučenja, učitelja Acu Marovića sa dva druga.

Narodni heroj Aleksandar (Aca) Marović, sekretar Sreskog komiteta KPJ za građanički srez (Priština), bio je prethodno u Suvom Dolu teško ranjen u borbi sa karabinijerima. Zajedno sa njim streljani su članovi KPJ Robert Gajdik i Milutin Aksić (tom I, knj. 19, dok. br. 33).

³ O sledećoj većoj akciji čišćenja vidi dok. br. 21.

⁴ Renco (Renzo)

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 15/1—1, k. 336.

² Noću 13/14. januara napale su slovenačke NOU brigade „Tone Tomšič“, „Matija Gubec“ i „Ivan Cankar“ italijanski garnizon u s. St. Vidu i belogardističku posadu u s. Sv. Roku (kod Stične). Posle petočasovne borbe zauzeto je uporište Sv. Rok, iz koga su belogardisti pobjegli u St. Vid (tom VI, knj. 5, dok. br. 38, 102 i 122).

Sektor V arm. korp.

Naše trupe za pojačanje stigle su u stanicu Lič. Jesenica. Iz ovog mesta izvršena je usmerena ofanziva u pravcu Saborskog (3 km jugoistočno od Lič. Jesenice), do kojeg se stiglo savlađujući znatan neprijateljski otpor: partizanima su naneti neutvrđeni gubici.³

U okolini Vojnovca (17 km jugoistočno od Ogulina) naš odred, u čišćenju sa obe strane pruge, sukobio se sa jakim snagama ustanika: 2 naša poginula, od kojih 1 oficir, 12 ranjeno, od kojih 3 oficira, i 6 nestalo.⁴ Neprijateljevi gubici nisu još utvrđeni.

U zoni Gospić iznenaden odred ustanika, koji je imao 6 mrtvih. Zaplenjeno oružja, municije i drugog materijala. Prekid na železničkoj pruzi, usled uklanjanja delova šina, kod Gornirja (7 km jugoistočno od Vrbovskog): u toku su radovi oko uspostavljanja.

Sektor XVIII i VI arm. korp.

Uobičajena aktivnost patroliranja i čišćenja: zaplenjeno municije, eksploziva, propagandnog materijala i drugog.

Pregled gubitaka:

Naneti utvrđeni gubici: 14 mrtvih; naši gubici 6 poginulih, 15 ranjenih i 6 nestalih.

GENERAL ROATA

³ Jedinice 8. divizije NOVJ zauzele su 11. januara četničko uporište Ličku Jesenicu (kod Plaškog). Trinaestog januara neprijatelj je napao Lič. Jesenicu, u kojoj se nalazila jedna četa Kordunaškog NOP odreda, koja se povukla pred nadmoćnijim snagama divizije „Re“ (tom V, knj. 11, dok. br. 55 i 154).

⁴ Vidi tom V, knj. 11, dok. br. 155.

BR. 12

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 18. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O NAPADIMA JEDINICA NOV I POJ U ZONAMA VIŠNJA GORA, LICKA JESENICA, GRACAC I VODICE¹

(18 A)

¹

Predmet zrt

Operativno

V.P. 10, 18. jan. 1943 — XXI

Pisani telegram

SUPERSLODA-OPERAT.

VRH. KOMANDI

S.P.A. Rim — Supersloda — 910 — 388 — 18/1/43 13 č

910. *Novosti do zaključno 17. jan. 1943—XXI*

Sektor XI arm. korp.

Odbijeni su napadi na naše položaje u zoni Višnja Gora; naneti gubici: 1 ubijen i drugi neutvrđeni gubici.

U drugim zonama zarobljen je jedan partizan i prikupljen razni materijal.

Sektor V arm. korp.

U zoni Lič. Jesenice (10 km jugoistočno od Plaškog), naš odred, sukobivši se u akciji čišćenja sa nadmoćnijim neprijateljskim snagama, povukao se na železničku stanicu gde su naše trupe u garnizonu. Uzastopni napad na stanicu od strane partizana, koji su snabdeveni automatskim oružjem i artiljerijom, odbijen je uspešnim protivnapadom našeg garnizona.²

Naši gubici: 1 oficir poginuo, 15 ranjenih, od kojih 3 oficira, i 3 nestala. Neprijateljski gubici dosad utvrđeni: 15 mrtvih. U toku je akcija pojačanim snagama.

Kod stanice Kamanje (6 km severozapadno od Ozlja), voz-cisterna iskliznuo iz šina i napadnut od partizana: nekoliko

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 17/1—1, k. 336.

² Napad su izvršili delovi 15. brigade 8. divizije NOVJ (tom V, knj. 11, dok. br. 155).

vagona zapaljeno, 2 vojnika poginula i 5 nestalo. Neprijateljski gubici nisu utvrđeni. U toku je čišćenje zone.³

Sektor XVIII arm. korp.

Aktivnost u cilju normalizovanja u zoni Gračac: naneti gubici nisu utvrđeni; naši gubici: 1 poginuo i 14 ranjenih.⁴

U zoni Vodice, odredi karabinijera i „crnih košulja“ za vreme izviđanja zapodeli su borbu sa jakim jedinicama ustanika: naneti su osetni gubici, koji još nisu utvrđeni; na našoj strani 19 poginulo, 5 ranjeno.⁵ Naknadne vesti sleduju.

U drugim zonama zarobljena 4 partizana i 1 se predao sa oružjem; prikupljeno municije i drugog materijala; na našoj strani 1 vojnik ranjen. Uspostavljen je prekid na pruži u zoni Stikada (5 km severoistočno od Gračaca), spomenut u jučerašnjem biltenu Br. 860.⁶

Akcija bombardovanja i obasipanja malim bombama u zoni Vrgorac.

Pregled gubitaka:

Utvrđeni naneti gubici: ubijeno 16, zarobljeno 6.

Naši gubici: poginulo 23, ranjeno 35, nestalo 8.

GENERAL ROATA

³ Transportni voz su napali delovi 4. udarne brigade 8. divizije NOVJ (tom V, knj. 11, dok. br. 63, 82 i 155).

⁴ Noću 14/15. januara napale su jedinice 6. divizije NOVJ Gračac, ali je posle viščasovne borbe, usled jake poplave, napad obustavljen (tom V, knj. 11, dok. br. 55 i 102).

⁵ Reč je o sukobu kod Zatona sa jedinicama Sjevernodalmatinskog NOP odreda (tom V, knj. 11, dok. br. 83 i 107).

⁶ Vidi AVII, reg. br. 16/1—1, k. 336.

BR. 12

**IZVEŠTAJ GENERALA ĐUZEPA PIJEKA OD 18. JANUARA
1943. MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA O VOJNO-
-POLITIČKOJ SITUACIJI NA TERITORIJI NDH¹**

C/2

MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA

— Kabinet — Pol. poslovi

Prot. br. 6/2

V.P. 10, 18. januar 1943—XXI

Predmet: Hrvatska na pragu 1943. —

U prošloj godini već sam izložio u nizu izveštaja² razne vidove situacija u Hrvatskoj, ali mislim da će biti interesantno i korisno da ukratko izložim celokupnu opštu situaciju, kakva je bila na početku ove godine.

Politička slika Hrvatske uoči 1943. krajnje je konfuzna.

Zemlju muče duboki unutrašnji razdori; zatrovana je netrpeljivom mržnjom i nezadovoljstvom koje rađa netrpeljiva, sektaška i varvarska politika odmazde, koju već više od godinu dana vodi partija na vlasti, sa rasnim predubedenjima; dezorijentisana je i, rekao bih, zbunjena neprekidnim nizom grešaka koje je počinio režim svojim neurednim i protivrečnim pokušajima da reši mnogostruke probleme koji su nastali posle stvaranja nove države, a u vezi s ratom.

Ustaški pokret, duboko omrznut, izolovan, bez trunke ugleda, apsolutno je nemoćan da sam reši složenu situaciju u zemlji. 80% hrvatskog stanovništva potpuno i nepomirljivo je protiv tog pokreta; od ostalog stanovništva, dobrih 10% apolitički je nezainteresovano, pa se stoga može smatrati da je od čitavog stanovništva ustaštvu naklonjena samo slaba manjina od jedva 10% upisanih u partiju, ili onih koji se zbog poslovnih interesa drže nje. —

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 248/406—414.

² General Đuzepe Pijeke (Giuseppe Piechè) je od maja 1942. godine, u skladu sa sporazumom između Vrhovne komande i Ministarstva inostranih poslova, imao zadatak da na okupiranim i anektiranim teritorijama Slovenije, Dalmacije, Crne Gore, Hrvatske i u okolnim graničnim državama prikuplja obaveštenja u vezi s jačinom, osobinama, razvojem i širenjem komunističke aktivnosti. Formalno se nalazio pri Komandi 2. armije (V.P. 10), ali je u svom radu bio potpuno samostalan i za izvršenje poverenih zadataka imao poseban aparat. Svoje izveštaje dostavljao je Vrhovnoj komandi i Ministarstvu inostranih poslova (tom XIII, knj. 2, dok. br. 53 i 59).

AL MINISTERO DEGLI AFFARI ESTERI
- Gabinetto - A. P. -

N°6/2 di prot.

P.M.10, li 18 gennaio 1943 - XXI°

OGGETTO: La Croazia alle soglie del 1943.-

Ho già esposto, nel decorso anno, con una serie di rapporti, i diversi aspetti delle varie situazioni in Croazia, ma credo interessante e utile riassumere in un rapido sintetico quadro d'insieme, il complesso della situazione generale, quale si presenta agli inizi di questo anno.-

o
o
o

Il quadro politico della Croazia all'alba del 1943 è estremamente confuso.-

Il paese è tormentato da profondi dissidi interni; avvelenato da insanguinabili correnti di odio e di risentimento prodotte dall'intollerante, settaria, barbara politica di repressione seguita per oltre un anno dal partito al potere con preconcetti razziali; è disorientato, scorciato direi, dall'ininterrotta serie di errori commessi dal regime nei suoi disordinati contrastanti tentativi di risolvere i molteplici problemi derivanti dalla creazione del nuovo Stato e connessi con la guerra.-

Il movimento Ustascia, profondamente odiato, isolato, senza un'ombra di prestigio, è assolutamente impotente a fronteggiare, da solo, il complesso della situazione del paese. L'80% della popolazione croata gli è nettamente, irrimediabilmente contraria; della rimanente popolazione

4. Allegato a Prof. Armi 4/17/44

Svaki Poglavljenikov pokušaj da proširi baze svog pokreta i da poveća broj svojih pristalica uvek je propadao, izazivajući opšte neprijateljstvo ili ravnodušnost masa; ne samo to, već se u samim ustaškim redovima zapažaju očigledni simptomi nesuglasica, uzajamnog nepoverenja, trvenja.

Sumnja nelojalnosti kruži oprezno ali uporno i u samim partijskim krugovima bliskim vladi, a u nekim krugovima se govori o odnosima nezadovoljnih ustaških rukovodilaca sa eksponentima opozicije i o njihovim manevrima protiv režima. Veruje se da slučaj Lamer u Hrvatskoj ima mnogo sledbenika, čak i na mestima sa izvesnom odgovornošću.

Seljačka stranka, koja obuhvata veliku većinu Hrvata, uvek je u granicama odlučne opozicije vladi, i, pored toga što je zvanično raspuštena i progonjena, ostaje arbitar situacije i daje ton hrvatskom javnom mnenju. Maček — formalno zatočen — nadgleda iz Kupinca razvoj unutrašnjih događaja u svojoj zemlji. Svi pokušaji Pavelića i Nemaca da ga na svaki način privole na saradnju sa vladom, pa prema tome i sa Osovinom, uvek su nailazili na njegovo uporno odbijanje.³

Ne samo to, već je još gore što masa mačekovaca u suštini pristupa „partizanima“, čiji pokret, zahvaljujući veštoj i inteligentnoj propagandi, poprima fizionomiju i razmere jednog hrvatskog narodnog pokreta. Hrvatski seljak stvarno smatra

* i ⁴ Proglašenjem NDH bile su zabranjene sve legalne političke stranke, među kojima i Hrvatska seljačka stranka, na čijem se čelu nalazio Vlatko Maček, koji uoči proglašenja NDH nije prihvatio ponudu Nemaca da formira kvislinšku vladu u Hrvatskoj, ali je svojom izjavom od 10. aprila 1941, pozivajući hrvatski narod „da se novoj vlasti pokorava“ a pristalice HSS „da iskreno saraduju sa novim režimom“, dao javnu podršku proglašenju NDH (Hrvatske novosti, br. 1, 11. april 1941).

Poluvojne organizacije HSS — Seljačka i Gradanska zaštita — odigrale su u danima aprilskog rata i nakon proglašenja NDH vidnu ulogu u organizaciji vlasti i oružanih snaga NDH u Zagrebu, Sarajevu i drugim mestima. Uprkos tome, Pavelić je Mačeka smatrao svojim najopasnijim suparnikom u borbi za vlast, te ga je iz tog razloga držao konfiniranog u Kupincu, pravdajući to željom „da ne bude izvrnut kakvoj neprilici ljudi, koji bi upropastili njega, obitelj i mnoge druge“ (Brzopisni zapisnici Prvog zasjedanja Hrvatskog državnog sabora u NDH godine 1942, Zagreb, 1942, str. 159—160).

Od samog početka pa do kraja rata, Maček, kao i njegovi najbliži saradnici, odbija svaki dodir sa NOP-om i opredeljuje se za politiku čekanja pod parolom „još nije vrijeme za borbu“ i da će sve „na kraju rata riješiti velike sile“. Takva politika HSS, sa Mačekom na čelu, objektivno je bila kontrarevolucionarna, jer je onaj deo naroda na koji je imala uticaj odvrćala od sudelovanja u NOB. Međutim, jedan deo nižeg rukovodstva HSS i članstva saradivao je i neposredno učestvovao u NOP-u, dok je deo članstva i rukovodstva, sa Jankom Tortićem i Dragutinom Tothom na čelu, pristupio ustaškim organizacijama (Komunistički pokret i socijalistička revolucija u Hrvatskoj, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Zagreb, 1969, str. 193—194; Mladen Colić, Takozvana Nezavisna Država Hrvatska 1941, Delta-Pres, Beograd, 1973, str. 162—166).

„partizane" najžešćim neprijateljima ustaša, čiji je i on neprijatelj, pa je zato sa ovima moralno i suštinski solidaran. Partizanski pokret, koji u suštini kontroliše najveći deo hrvatske teritorije, danas u stvari u selima, odnosno u krugu mačkovaca, nalazi snage i sredstva da se prehrani i da svoja dejstva učini blagovremenim, efikasnim i pozitivnim.⁴

Većina sada naziva partizane „oslobodiocima", a u komentarima o sadašnjoj situaciji često se čuje tvrdnja da će „partizane", ako uspeju da uđu u Zagreb, stanovništvo oduševljeno primiti, jer želi i namerava da učini kraj ustaštvu.

Pošto je izgubilo mačkovsku kartu, ustaštvo gubi i bosansku, ne toliko zbog toga što partizani zauzimaju veliki deo te teritorije, već zato što i muslimani počinju da daju vidne znake otpora ustaškom režimu.

Hrvatsku spoljnu politiku karakteriše već istaknuto balansiranje između nas i Nemaca, stav nepoverenja prema malim graničnim državama i ispoljavanje otvorenih simpatija prema malim udaljenim državama, naročito slovenskim.

U suštini, odnosi krajnjeg nepoverenja i čistog neprijateljstva sa Srbijom; korektni odnosi sa Mađarskom, srdačni sa Rumunijom, sa kojom sklapa nov trgovinski ugovor; uvek srdačni odnosi sa Slovačkom i Bugarskom.

Odnosi sa Sv. stolicom uvek nose pečat uzajamnog nepoverenja zbog surove politike progona koju vodi ustaški režim.⁵

Hrvati sada mrze Nemce, kojima pripisuju sve veće osiromašenje zemlje radi sistematskog uzimanja već i onako siromašnih zaliha, naročito prehrambenih, ali ih poštuju, jer ih se plaše, sada više no ranije, s obzirom da je Nemačka, koja prema Hrvatskoj ispoljava posebno interesovanje, naročito ekonomsko, znatno povećala snage okupacionih trupa u zemlji.

Prema nama je skoro celokupno stanovništvo neprijateljski raspoloženo. Moram objasniti da je zvanični ton ustaškog pokreta, koji je na izvestan način proitalijanski, pored toga što je pobudio sumnju i antipatije prema režimu, raspalio u Hrvatima njihova antiitalijanska osećanja; ne treba zaboraviti da je za vreme Jugoslavije pravi, prirodni i nepomirljivi naš neprijatelj bio Hrvat, više nego Srbin.

⁵ Katolički kler u NDH, kao i sama papska kurija, podržavali su i prihvatili stvaranje NDH i njenu politiku pokrštavanja Srba. Do nepoverenja je dolazilo samo po pitanju „kompetencije", tj. po pitanju koja je vlast nadležna da izdaje odredbe za prelaz u rimokatoličku crkvu. Katolička crkvena hijerarhija je smatrala da samo o^a ima isključivo pravo da rukovodi pokrštavanjem (Viktor Novak, *Magnum crimen — Pola vijeka klerikalizma u Hrvatskoj*, Zagreb, MCMXLVIII, str. 628—631).

To je zbog austrijske tradicije, koja je uspela da u svest i mozgove usadi mržnju protiv Italije, dok se na kraju nije formirao takav mentalitet, koji se zbog sukoba interesa ispoljio u dalmatinskom pitanju.

Hrvatski duh i mentalitet već generacijama su orijentisani protiv nas, pa se ne bi trebalo zavaravati verovanjem u suprotno. U Hrvatskoj opšta tendencija, koja je sazrela tokom dugih istorijskih perioda, okrenuta je prema germanizmu i germanskoj kulturi uopšte. Netačno je uverenje da je austrougarska vladavina svojom strogošću udaljila hrvatski duh od nemačkog sveta. Vrlo je mali broj visokih intelektualaca koji donekle poznaju našu kulturu i naš jezik, pa prema tome mogu da imaju simpatije za nas, ali u većini slučajeva njihovo intelektualno formiranje uopšte nije nastalo isključivo iz italijanskih izvora. Glavnu bazu uvek predstavlja nemačka kultura. Kod Dalmatinaca ona je manje duboka, međutim ovi nas, na žalost, ništa više ne vole nego Hrvati u pravom smislu reči.

Zvanično, ustaška vlada prema našoj zemlji manifestuje prijateljstvo i poštovanje, dok se, s druge strane, među stanovništvom ispoljava, mada izolovano, mržnja prema Italiji, inspirisana neprijateljskom propagandom, za koju se sada zna da potiče upravo iz ustaških krugova.

U stvari, iz Zagreba se diriguje, hrabri, pothranjuje, često putem emisara, antiitalijanska propaganda u anektiranoj Dalmaciji.

Razmatrana sa ekonomske strane, situacija u Hrvatskoj je krajnje teška.

Nenormalna unutrašnja situacija negativno utiče na proizvodnju, naročito poljoprivrednu.

Trgovina, na koju se takođe teško odražava sadašnja situacija, paralizovana je. Nedostaju proizvodi i razna roba; prodavnice, siromašne robom, otvorene su samo nekoliko sati dnevno; kafane i restorani pretrpeli su znatne restrikcije; železnički saobraćaj osetno je ograničen, a to je povećalo teškoće i krizu.

Šumska gazdinstva, kao i rudnici uglja, velikim delom su u rukama ustanika ili ih ovi često napadaju i žestoko pustoše; otud veliki nedostatak goriva koji se izuzetno teško odražava u zemlji sa oštrom klimom, kao što je ova.

Posebno je teška situacija u jugozapadnim oblastima zemlje, ne samo zato što su najviše pogođene ustankom, već i zato što su najsiromašnije u pogledu poljoprivrede. U gradovima, a naročito u Zagrebu, stanovništvo se stvarno zlopati, jer često nedostaju, ili se ne vrši raspodela skromnih predviđenih sledovanja, neophodnih za život.

Cene vratolomno skaču, tako da su proizvodi nepristupačni skromnijim džepovima, a istovremeno se ispoljava nemoć vlade da zaustavi njihov skok.

Crna berza, koja je takođe jedan od faktora nestašice robe i prvi uzrok preteranog porasta cena, nezadrživo uzima maha.

I pored nedavnih povećanja, plate su, u odnosu na sve veći nivo cena, nedovoljne. Činovnički stalež najviše oseća posledice ovakve situacije, pred kojom nadležni zvanični organi pokazuju apsolutnu nesposobnost, ako ne i zlonamernu nezainteresovanost.

Svemu tome treba dodati sramni fenomen korupcije, koja poprima neviđene proporcije, kakve nisu bile ni pod korumpiranim srpskim režimom.

Narodne mase trpe, nezadovoljstvo raste i širi se, a partizanski pokret koristi ovu privrednu propast za pridobijanje pristalica, širenje i jačanje.

Nema poverenja u nacionalnu valutu i svi nastoje da investiraju svoju ušteđevinu, ne gledajući na cenu i korisnost kupovine, samo da se oslobode kuna, u koje niko ne veruje. Naša lira, čiji je zvanični kurs 2,63 kune, traži se i plaća čak i 5 kuna.

U spoljnoj trgovini vlada je naredila restrikcije za uvoz artikala koji nisu neophodni za život; i stvarno, ove godine neće se uvoziti ni cveće ni povrće iz Italije.

Hrvati, bilo zato što imaju kredit na klirinškom računu od 40 miliona rajhsmaraka, bilo zbog prirodne sklonosti i simpatija, više vole da vrše nabavke u Nemačkoj. U ovom trenutku trgovački promet između nas i Hrvatske skoro ne postoji.

U> ,

U vojničkom pogledu smatra se da je situacija u Hrvatskoj vrlo ozbiljna.

Ustaničke mase, sa znatno ojačanim rukovodećim kadrovima, ljudstvom i sredstvima i ohrabrene nedavnim priličnim uspesima koje su postigle svugde po malo, ali naročito u Bosni, vrše sve jači pritisak svugde, čak i u predgrađima prestonice, a naročito na važnim putnim i železničkim arterijama u cilju ometanja saobraćaja vlade i Osovine.

Naročito broj prekida na žel. prugama alarmantno brzo raste.

Ratni događaji na istočnom i afričkom frontu krajem 1942. imali su znatnog odraza na ovom sektoru, uz pojačan „partizanski“ pritisak i intenzivniju terorističku aktivnost.

Uzroke koji su doveli do takve situacije treba prvenstveno tražiti u vojničkoj slabosti nove države.

Hrvatska vojska, kojoj komunizam postavlja zamke, a koja je u suprotnom smislu pod uticajem mačekovskih struja, zatrovana i beskrvna zbog rane koja se širi usled dezertstva i samoranjavanja, što pokazuje odsustvo patriotizma i otvoreno neprijateljstvo prema režimu, u žalosnom stanju u pogledu opreme, niskog morala, bez sposobnih kadrova i materijala, predstavlja nemoćan organizam, malobrojan i kvalitativno defektan, u bazi miniran, neefikasan. —

Ova neefikasnost štetna je ne samo za borbu protiv partizana, već takođe i pre svega za zaštitu komunikacija Osovine, u cilju održavanja veze sa istočnim frontom. Nedavno, potpuno i definitivno eliminisanje Maršala Kvaternika⁶ i njegove klike i odlučnost generala Prpića,⁷ novog načelnika generalštaba, ulivaju veru da će biti primenjen neki lek za ozdravljenje sadašnje vojne situacije u zemlji. General Prpić uglavnom je počeo da udaljava, ne obazirući se ni na koga, veliki broj oficira koji su se pod Kvaternikom nepotrebno nagurali u suviše veliki broj ustanova u prestonici, prekomandujući ih u jedinice; takođe izgleda da, uz inteligentno, realistično sagledavanje situacije, on namerava da prekomanduje u kopnenu vojsku i mnoge od suviše velikog broja besposlenih i beskorisnih oficira nepostojeće hrvatske ratne mornarice.

Moral trupa je vrlo nizak, što se vidi iz slabe borbenosti jedinica protiv ustanika i čestog prelaženja partizanima čitavih jedinica sa oficirima na čelu, zajedno sa oružjem i opremom.

I ustaška milicija prolazi kroz fazu teške krize i dezorganizacije.

Da ne govorimo o oskudici u kadrovima i materijalu, koja je možda još teža nego u kopnenoj vojsci. Treba istaći da se u miliciju polagalo suviše veliko poverenje, a nije se uviđalo da očekivati suviše od volontarizma znači, kao što se stvarno i desilo, ići na uštrb kvaliteta. Iz toga je, umesto homogenog i kompaktnog sastava, proizašla neuredna, heterogena, raspuštena gomila, bez oduševljenja i bez čvrste vere, koja je, osim nekoliko sjajnih epizoda u prvom periodu, dala osrednje rezultate.

Odlazak pukovnika Francetića⁸ prouzrokovao je u redovima ustaške milicije duboku prazninu, koja se za sada teško može popuniti.

Prisustvo Mačeka u Kupincu uvek predstavlja opasnu nepoznatu.

Sa takvom situacijom Hrvatska se predstavlja u 1943. Ako želimo do kraja da podržavamo ustaški režim, moraćemo da

« Slavko
7 Ivan
8 Juraj

dejstvujemo na svim poljima snažno i energično, smatrajući Hrvatsku, ne kao jednu nezavisnu državu, već kao malog bolesnika koji je sam sebe doveo do ivice groba, tvrdoglav i koji se još uvek opire, a koji samo od nas može da dobije spasonosni kiseonik.

General
Pijeke

BR. 14

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 21. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O POČETNIM DEJSTVIMA PODREĐENIH JEDINICA U OPERACIJI „VAJS“¹

(18 A)

1

Pisani telegram

Operativno
V.P. 10, 21. jan. 1943 — XXI

SUPERSLODA—OPERAT.
VRHOVNOJ KOMANDI

S.P.A. Rim. Supersloda — 1090 — 380 — 21/1—43 13,30 č

Br. 1090. *Novosti do zaključno 20. jan. 1943—XXI.*

Sektor XI arm. korp.

Uobičajena aktivnost čišćenja od strane trupa raznih garnizona. Zarobljen 1 partizan i razni materijal. Kod Mirne Peči razbijen odred ustanika koji je nameravao da vrši sabotaže na železničkoj pruzi.

Sektor V arm. korp.

Ciklus zimskih operacija (o čemu bilten 550 od 11/I/1943², dostavljen Vrhovnoj komandi biltenom 760 od 15/I/1943)³ — operacija Vajs [Weiss]:⁴ juče, 20, italijanske, nemačke i hrvatske

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 20/1—1, k. 336.

² Vidi tom IV, knj. 9, dok. br. 211.

³ Redakcija ne raspolaže tim biltenom.

⁴ Reč je o operaciji „Vajs“ (tzv. četvrta neprijateljska ofanziva), započetoj 20. januara protiv glavnih snaga NOV i POJ i „Titove države“ u zapadnom delu Jugoslavije. Zapovešću komandanta nemačkih trupa u Hrvatskoj generala Littersa (Rudolf Liiters) od 12. januara, za početak prve faze operacije (tom IV, knj. 9, dok. br. 213) predviđeno

trupe počele su pokrete iz odnosnih polaznih baza, savlađujući znatan otpor, a naročito Severna i Centralna kolona grupacije „Re”⁵; utvrđeni naneti gubici na području V arm. korp.: 22 mrtva; naši gubici: 2 naša vojnika ranjena, 5 ustaša poginulo i 20 ranjeno. Avijacija je uspešno intervenisala akcijom bombardovanja i mitraljiranja zone Oštarije, Vrhovine i Medak. U zoni u kojoj operišu naše trupe: sneg visok oko 50 sm i najniža temperatura 18—20 ispod nule.

Aktivnost u drugim zonama: Prilikom patroliranja sakupljen razni materijal; predao se jedan partizan sa oružjem. Za vreme akcije u zoni Lič. Jesenice, o čemu javlja bilten 1040 od juče,⁶ partizanima su naneti utvrđeni gubici od 30 mrtvih; na našoj strani 1 poginuo. U zoni Oštarije odbijene su akcije uznemiravanja radova na železničkoj pruzi.

Sektor XVIII arm. korp.

Nastavlja se akcija normalizovanja ostrva Hvar. Čišćenje u zoni Biograd i na zadarskim ostrvima, 7 partizana ubijeno i 96 zarobljeno. Akta sabotaze na telefonskoj liniji Split—Sinj.

Kod Zemunika (10 km jugoistočno od Zadra, usled kvara, srušio se naš avion: posada, koja se sastojala od pilota i motoriste, poginula je: aparat uništen.

Sektor VI arm. korp.

Ne javlja se ništa značajno.

Pregled gubitaka:

Utvrđeni gubici: ubijeno 59, zarobljeno 97, predao se 1.

Naši gubici: poginuo 1, ranjena 2.

GENERAL ROATA

je da se slobodna teritorija okruži i pocepa na dva dela, spreči probijanje snaga NOV i POJ ka jugu i jugozapadu, a potom ove snage i Vrhovni štab NOV i POJ na toj prostoriji unište. Prva faza (Vajs-1), izvedena na prostoriji između Karlovca, Ogulina, Knina, Bos. Petrovca, Prijedora i Gline, završena je 15. februara, a 25. februara otpočele su jedinice nemačke 7. SS divizije „Princ Eugen” i 369. legionarske divizije operaciju „Vajs-2” u Bosanskoj krajini protiv jedinica 1. bosanskog udarnog korpusa NOVJ (tom II, knj. 7, dok. br. 138—140 i 143; tom IV, knj. 9, dok. br. 211 i 218, knj. 10, dok. br. 157, 163 i 171, Hronologija oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije 1941—1945, Vojnoistorijski institut, Beograd, 1964—dalje: Hronologija — str. 403 i 423). Opširnije o operaciji „Vajs” vidi: Neretva—Sutjeska 1943, Zbornik radova naučnog skupa održanog od 27. do 2. jula 1968. godine u Sarajevu, Vojnoistorijski institut, Beograd 1969—dalje: Neretva—Sutjeska, str. 9—84.⁵ Opširnije o sastavu i zadacima tih kolona vidi tom V, knj. 11, dok. br. 151.

⁶ Vidi AVII, reg. br. 19/1—1, k. 336.

BR. 12

**IZVEŠTAJI PUKOVNIKA GRINJOLA OD 21. I 22. JANUARA
1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—
DALMACIJA" O PUTU U DUBROVNIK I SPLIT U VEZI AN-
GAŽOVANJA ČETNIČKIH ORUŽANIH FORMACIJA IZ CR-
NE GORE I HERCEGOVINE U OPERACIJAMA PROTIV
NOV I POJ¹**

21. januar 1943.

KOMANDI SUPERSLODE

Obaveštajno odeljenje

V.P. 10

Predmet: Cetničko-crnogorske operacije

R²

Stigavši u Split 16-og o.m., stupio sam u kontakt sa Štabom XVIII arm. korp. i sa kapetanom Bergincom [Berghinz], a zatim, posle telefonskog saopštenja pukovnika Zanusija [Zanussi],³ otišao sam 18-og tek. u Dubrovnik, radi prikupljanja podataka u vezi sa potrebama u oružju, municiji i materijalu za crnogorske formacije, kao i da bi preneo neka saopštenja Štabu VI arm. korp., za račun pukovnika Barbero, u pogledu operacija koje treba izvesti. Avion nije mogao da se spusti u Dubrovniku, pa sam se iskrcao u Kotoru, odakle sam redovnim putem stigao u Dubrovnik 19-og t.m.

Pošto sam se uverio da je Intendantura Superslode izdala naređenja da se neposredno u Kotor uputi materijal potreban Crnogorcima, 21-og t.m. sam pošao za Split.

Komanda VI arm. korpusa vrlo ozbiljno razmatra četničko-crnogorski operativni ciklus, pa je preduzela racionalne i korisne mere da bi obezbedila uspeh operacije. Ovo se ne može reći i za Štab XVIII korpusa, koji gleda na operaciju sa velikim skepticizmom, bilo što je angažovan u drugim operacijama, pa smatra da nema potrebna sredstva da eventualno podrži akciju grupe Baćović⁴, bilo što nema poverenja u mogućnost ove grupe, ukoliko bude angažovana u akciji širih razmera. Štab XVIII korpusa namerava da pošalje grupu Baćović bez naših oficira za vezu i bez sigurnih sredstava za vezu. Jedina korisna mera

¹ Fotokopija originala (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 27/7—1, k. 98.

² Paraf generala Roate.

³ Đakomo (Giacomo), pomoćnik načelnika štaba Više komande oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija". Naredbom Ministarstva rata br. 21714 od 23. februara 1943. premešten je u Komandu 6. armije.

⁴ Petar

koja je do danas preduzeta jeste poveravanje komande nad formacijama M.V.A.C. generalu Đanuci [Gianuzzi]⁵, za koga mi kažu da je vrlo energičan i sposoban.

Komanda VI korpusa preduzela bi sledeće mere ukoliko ih Komanda XVIII korpusa bude odobrila:⁸

a) *Formacije koje učestvuju u operaciji:*

Komandant: puk. Bajo Stanišić (prikazali su mi ga kao vrlo pogodnu ličnost).

1. Borbena grupa od 4 bataljona = 2550 oružanih ljudi.

2. Borbena grupa od 3 bataljona = 1650 oružanih ljudi.

1 bataljon bosanske M.V.A.C. (potreban je, jer su njegovi pripadnici odlični poznavaoi terena).

b) *Pri crnogorskoj komandi nalaziće se:*

Ppuk. Konsole [Console] — komandant M.V.A.C. VI korpusa.

2 oficira — tumača

1 oficir — radio-telegrafista

1 oficir — lekar

Pri formacijama:

1 oficir za vezu pri svakoj grupi bataljona

1 oficir za vezu pri svakom bataljonu.

c) *Artiljerija za podršku:*

Dve tovarne baterije neposredno podređene ppuk. Konsole.

d) *Veze:*

Mreža radio-telegrafskih veza u prvoj fazi će se oslanjati na Jablanicu i Prozor, a u drugoj fazi na Mostar.

e) *Linija operacija:*

U prvoj fazi: Jablanica—Prozor.

U drugoj fazi: Mostar—Posušje—Tomislavgrad⁷ (kada formacije budu dostigle ovo poslednje mesto).

f) *Snabdevanje:*

VI korpus ne može da vodi sobom komoru i o tome je izvestio Guvernerat Crne Gore; međutim, obezbediće snabdevanje putem auto-kolona, duž operativnih pravaca

⁵ Etore (Ettore)

⁶ Vidi dok. br. 17.

⁷ Sada: Duvno.

Početak premeštanja železnicom:

Na dan 25. t.m.: koncentracija svih formacija u Jablanici predviđena do 28. januara. Komanda VI korpusa smatra da će biti korisno da se operacija vrši po sledećem planu:⁸

- a) Premeštanje od Prozora za Tomislavgrad;
- b) Početak pokreta za Livno tek kada Hercegovci budu u stanju da krenu od Bos. Grahova ka Livnu.

22. januar 1943.

Jutros sam iz razgovora sa ekscelencijom Spigom, generalom Pjaconijem [Piazzoni] i generalom Đanucijem [Gianuzzi], koji je došao iz Knina na nekoliko sati, stekao utisak da se gledište komande Armijskog korpusa radikalno izmenilo. Dogovoreno je da se grupi Baćović ustupi izvesna količina potrebnog materijala, između ostalog 10 minobacača od 81 mm i dva topa od 75 mm; bilo je govora o eventualnom dodeljivanju oficira za vezu, lekova i radio-sredstava. S obzirom na raspoloživost u oružju i municiji, moguće je obezbediti grupi Baćović potrebnu vatrenu moć. Saglasno sa gen. Đanucijem, koji vrlo dobro poznaje situaciju, preporučio sam da prema lokalnim četnicima popa Đujića⁹ ne treba biti široke ruke, jer oni bar za sada, dok se ne reorganizuju i ne očiste, ne ulivaju mnogo poverenja. Baćović ne traži transportna sredstva; služiće se komorom i kolima prikupljenim u oblasti Knina.

U štabu Armijskog korpusa vlada neki skepticizam u pogledu mogućnosti razvoja planiranog operativnog ciklusa; smatra se da će grupa Baćović naići na jak otpor i da neće moći da dostigne Livno. Četnici se, međutim, razmeću velikom sigurnošću. U stvari, kao što mi je potvrdio i gen. Đanuci, radi se o solidnim ljudima, dobro obučanim i pod dobrom komandom. U drugoj fazi nedavne akcije u Gračacu, u cilju ponovnog okupiranja tog mesta koje su partizani iznenada zauzeli, Hercegovci su se vrlo dobro borili u sadejstvu sa jednim našim bataljonom cr. koš.

Generalnu probu stvarnih mogućnosti grupe Baćović imaćemo ovih dana jednom akcijom na Vrliku, koju četnici veoma žele.

Sutrašnji dolazak pukovnika Zanusija u Split upravo je kao poručeno, jer će poslužiti za otklanjanje poslednjih sumnji i za definitivno utvrđivanje operativnog plana, koji zasad nije

⁸ Opširnije o tome vidi tom IV, knj. 10, dok. br. 264—267, 277—278, 296 i 297.

⁹ Momčilo

sasvim jasan. Jednu od najvećih teškoća predstavlja naređenje da se spreči susretanje grupe Baćović sa crnogorskom grupom, iako obe grupe treba da odu prema Hercegovini.¹⁰ Na osnovu utisaka stečenih u kontaktu sa štabom Armijskog korpusa i sa četničkim vođama Jevđevićem¹¹, Baćovićem i Katanićem, smatram za korisno da dam kratak pregled situacije:

— Cetničko-crnogorska operacija može vrlo lako dobro da uspe ako Stab XVIII korpusa, koji upravlja operacijama, održi vezu sa obe grupe obezbeđenjem radio-veze, naročito sa grupom Baćović.

— Lokalni četnici, kao što je već bilo poznato, ne vrede mnogo; sem kad bi gen. Đanuci uspeo da ih za kratko vreme reorganizuje, uklanjajući sumnjive elemente; bilo bi dobro da na njih suviše ne računamo pri okupaciji zone Gračac—Otrić—Zrmanja.

— Prava je šteta što Hercegovci ne mogu da se zadrže u zoni; samo grupa Baćović mogla bi da obezbedi okupaciju gore pomenute zone, obrazujući efikasan zaštitni pojas ispred naših garnizona u Dalmaciji. U pogledu ovoga nema šta da se radi. Hercegovci žele da se što pre vrate u svoju zonu.

Brodom koji polazi sutra pre podne šaljem u Sušak kaptana Berginca. Kao što sam već znao, Berginc je izvanredan čovek, koji je mnogo učinio u ovom periodu. Potporučniku Galeno daću precizna uputstva, preporučujući mu naročito da sluša, posmatra i malo da govori; danas je situacija izmenjena, jer je M.V.A.C. čitavog XVIII arm. korpusa poverena jednom odličnom generalu, a najkrupnija pitanja su rešena. Možda neće biti potrebno da se Galeno još dugo zadrži u zoni, još i zbog toga što neće moći efikasno da doprinese svojom obaveštajnom aktivnošću, jer još nije orijentisan o političkoj i vojnoj situaciji.

Sutra očekujem pukovnika Zanusija u Splitu; za dalje pokrete ravnacu se po uputstvima koja budem dobio.

Ed. T.¹² Grinjolo
[Ed. T. Grignolo]

¹⁰ Pored ove rečenice stavljen je olovkom veliki znak pitanja.

¹¹ Dobrosav

¹³ Tomazo (Tommaso), na službi u 1. odeljenju Više komande oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“.

BR. 12

IZVEŠTAJ VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 22. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O DEJSTVIMA POTCINJENIH JEDINICA¹

(18 A)

1

Predmet zrt

Pisani telegram

Operativno
V.P. 10, 22. jan. 1943 — XXI.

**SUPERSLODA—OPERATIVNO
VRH. KOMANDI**

S.P.A. Rim — Supersloda Br. 1140 Pr. 513 — 22 — 13,30 č
1140 — *Novosti do zaključno 21. januara 1943—XXI.*

Sektor XI arm. korp.

U zonama Ribnica, Trebnje i Lož razbijene su jedinice ustanika, kojima su naneti gubici od 5 mrtvih, 2 zarobljena i drugi neutvrđeni gubici. Razbijene su pozadinske pripreme i zaplenjen razni materijal. Za vreme sukoba u zoni Višnja Gora, spomenutoj u biltenu 910 od 18. o.m.², prema verodostojnim obaveštenjima, partizani treba da su imali 4 mrtva i 15 ranjenih.

Sektor V arm. korp.

Operativni ciklus „Vajs“. Naše kolone produžile su predviđene pokrete, čisteći detaljno i jednu i drugu stranu puta. Savladani su neprijateljski otpori, naročito u zoni Babin Potok (8 km istočno—jugoistočno od Vrhovina) i kod Kurjaka (8 km jugoistočno od Perušića), gde je grupa od otprilike 200 ustanika, koja je pokušala da dejstvuje na levo, ni krilu centralne kolone grupacije „Re“, odbijena i razbijena od jedinica skijaša.³ U toku dana, neprijatelj je ukupno pretrpeo gubitak od 38 (provereno) mrtvih i druge neutvrđene gubitke; zaplenjeno oružje, municija i drugi materijal. Naši gubici: poginuo 1 oficir i 4 vojnika ranjena. Dosad očišćena mesta nađena su gotovo bez sta-

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 21/1—1, k. 336.

² Vidi dok. br. 12.

³ Vidi tom V, knj. 11, dok. br. 165.

novništva. Avijacija je intervenisala akcijama bombardovanja i obasipanja malim bombama u zonama Plaški, Vrhovine, Udbina, Ploča i Medak. Prema vestima stiglim našem oficiru za vezu, pokreti nemačko-hrvatskih trupa izgledaju ovako: SS div. zona Veljun (25 km južno od Karlovca); 369. div. na liniji Glina—Bačuga—Jakubovac—Lovča—Velešnja (7 km zapadno od Kostajnice; 717. div. u zoni Tomina Kula (10 km jugoistočno od Sanskog Mosta). Samo ova poslednja divizija je savladala neki neprijateljski otpor.⁴ *Aktivnost drugih zona:* razbijene ustašičke jedinice u zoni Ozalj: imali su 1 mrtvog, 3 ranjena, 1 zarobljenog; na našoj strani: 1 poginuo i 5 ranjenih. Patroliranja u zoni Delnice: uhapšena 23 lica osumnjičena radi prevratničke delatnosti i zaplenjeno raznog materijala.

Sektor XVIII arm. korp.

U toku je čišćenje zone Vodice i srednjeg dela ostrva Hvar. Kod Kose (8 km severoistočno od Splita) ubijen 1 partizan i zarobljeni dokumenti, propagandni materijal i eksploziv. Akta sabotaže na telegrafsko-telefonskoj liniji Split—Vrpolje. Prekid železničke pruge, usled odnošenja šina, kod Malovana (8 km jugoistočno od Gračaca).

Sektor VI arm. korp.

Aktivnost normalizovanja ostrva Korčula: zarobljeno 13 članova prevratničke organizacije, čišćenje u zoni Herceg-Novi: ubijena 3 partizana od kojih 2 poznate vođe,⁵ ranjen 1 i zadržana razna sumnjiva lica.

Pregled gubitaka: Utvrđeni naneti gubici: ubijeno 48, ranjeno 4, zarobljeno 16, zadržano 23; drži se da je ubijeno 4, ranjeno 15. Naši gubici: poginula 2, ranjeno 9.

GENERAL ROATA

⁴ Vidi tom IV, knj. 9, dok. br. 230.

⁵ U s. Podima (kod Herceg-Novog) delovi 120. puka divizije „Mačerata“ i četničkog bataljona iz Grahova opkolili su 21. januara i u borbi ubili 4 člana MK KPJ za Herceg-Novi, među kojima Nikolu Đurkovića i Savu Ilica, narodne heroje (tom III, knj. 5, dok. br. 139; AVII, "eg. br. 8/2, k. 1957).

BR. 12

**ZAPOVEST KOMANDANTA 18. ARMIJSKOG KORPUSA
OD 22. JANUARA 1943. O ANGAŽOVANJU ČETNIČKIH
FORMACIJA U OPERACIJAMA „VAJS”¹**

Poverljivo

KOMANDA 18. ARM. KORPUSA

Operativno odeljenje

Prot. br. 1111/Op. V. P. 118, 22. januar 1943 — **XXI**

Predmet: Operacija M.V.A.C. — operativna zapovest
br. 1 — karta razmera 1 :500.000 — sekcija
Sarajevo — izdanje 1935

6 priloga

Komandantu peš. div. „Bergamo" — *V.P. 73* (2 kopije)
(za njega i za Stab M.V.A.C. „Knin")

Komandi 6. arm. korpusa — *V.P. 39* (2 kopije)
(za nju i za Stab M.V.A.C. „Prozor")

Komandantu Artiljerije 18. arm. korp. — *Sedište* (1 ko-
pija)

Komandantu Inženjerije 18. arm. korp. — *Sedište* (1 ko-
pija)

Komandantu Vazduhoplovne grupacije (pril. 5 izostav-
ljen) *Mostar* (1 kopija) i na znanje:

eksel. komandantu oruž. sn. „Slovenija — Dalmacija"
(2. armija) — *V.P. 16* (1 kopija)

Komandi peš. div. „Sasari" (prilog 3—5 izostavljen)
V.P. 86 (1 kopija).

Komandi Taktičkog vazduhopl. Superslode (pril. 5)
V.P. 10 (1 kopija)

Komandi Vazduhoplovne grupacije *Zadar* (1 kopija)

U vezi sa telegramom 771/op. od Komande Supersloda
od 16. t.m.² za ustanove kojima je upućen:

- 1) — Formacije M.V.A.C. — hercegovačke i crnogorske, pod
našim zapovedništvom, dejstvovaće uskoro u centralnoj

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 298/235—260.

² Vidi AVII, NAV-T-821, r. 298/000235—260.

oblasti Dinare. U dejstvima neće učestvovati lokalna četnička M.V.A.C.³

Predviđa se da će operacija trajati 15 dana.

- 2) — Cilj operacije: očistiti gore navedenu oblast od partizanskih formacija, a naročito zone Livno, Tomislavgrad⁴ i Glamoč.

Dejstvovaće:

- *sa zapada*: hercegovačke formacije, pod komandom generala Đanuci (Grupacija „Knin”); hercegovački komandant major Baćović;
 - pravac: Knin—Bos. Grahovo—Priluka;
- *sa istoka*: crnogorske formacije, pod zapovedništvom italijanskog komandanta grupacije (Grupacija „Prozor”), kad odredi Komanda 6. arm. korp.;
 - pravac: Prozor—Tomislavgrad—Livno;
- ni jedna italijanska jedinica iz sastava ovog arm. korpusa neće sudelovati u dejstvima Hercegovaca.

Molim Komandu:

- 6. arm. korpusa:
 - da što hitnije saopšti ime komandanta Grupacije „Prozor”;
 - da preduzme korake za formiranje komande te grupacije;
 - da izvesti da li će njegove jedinice sadejsvovati u akcijama Crnogoraca;
 - peš. divizije „Bergamo”
 - da preduzme korake za formiranje štaba Grupacije „Knin”.
- 3) — *Operativni plan*
- u prvoj fazi treba da dostignu:
 - Hercegovci: Bos. Grahovo,
 - Crnogorci: Tomislavgrad
 - u drugoj fazi da se brzo prebace:
 - Hercegovci u Priluku i na prevoj Korićna (na putu Livno—Glamoč)
 - Crnogorci u Livno;
 - očistiti okolne zone i izbiti do Glamoča.

³ Opširnije o angažovanju četnika u borbama protiv jedinica NOVJ tokom izvođenja operacije „Vajs”, vidi: Neretva—Sutjeska, stri 157—170 i 395—404.

⁴ Danas: Duvno.

⁵ Bajo

Na osnovu gore izloženog, komandanti grupacija „Knin“ i „Prozor“ utvrdiće, u dogovoru sa majorem Bačovićem i pukovnikom Stanišićem, način izvršenja zadataka iz prve faze i Starace se za njihovo izvršenje.

- 4) — *Situacija neprijatelja*, (vidi prilog br. 1)
- 5) — *Organizacija i funkcionisanje komande; italijanski komandni kadar za hercegovačke i crnogorske četničke odrede*: (vidi prilog br. 2)
- 6) — *Organizacija pozadinskih baza*:
Formiraće se:
 - za Hercegovce: jedna pozadinska baza u Kninu, staranjem peš. div. „Bergamo”.
Tamo će biti smeštena sredstva za pojačanje, municija, hrana, gorivo;
 - za Crnogorce: jedna pozadinska baza koju će formirati Komanda 6. arm. korpusa, u mestu koje pomenuta komanda bude smatrala za najpodesnije.
- 7) — *Sredstva za pojačanje*
 - za Hercegovce: ona koja je ova komanda već dodelila putem posebnog naređenja;
 - za Crnogorce: ona koja bude dodelila Komanda Supersloda.

Podrazumeva se da će Hercegovcima biti raspodeljena artiljerijska oruđa, minobacači, ručne bombe i razna municija tek kad bude počela operacija. Do tog trenutka treba da ostanu u pozadinskoj bazi u Kninu.

- 8) — *Avijacija*
 - letачke jedinice Vazduhoplovne grupacije „Mostar” stoje na raspolaganju spremne da dejstvuju u prilog obe grupacije;
 - u slučaju prepreka usled atmosferskih prilika i neupotrebljivosti aerodroma u Mostaru, sadejstvovaće odgovarajuće jedinice Vazduhoplovne grupacije „Zadar”;
 - komandanti kolona ovlašćeni su da traže neposredno od aviona koji nadleće njihovu teritoriju dejstvo na ciljeve za koje je neposredno zainteresovana odnosna kolona.
- *Veza zemlja—vazduh*
Pri kolonama funkcionisaće samo signalni položaji sa platnima, koja su već dodeljena hercegovačkim i crno-

gorskim jedinicama; ukoliko nema dovoljno platna, neka se izvrši popuna dotacija, od kojih svaka treba da sadrži 30 platna, i to od strane:

— Komande 6. arm. korp.: za Crnogorce

— Komande peš. div. „Bergamo”: za Hercegovce.

Kodeks za vezu zemlja—vazduh: (vidi prilog br. 3)⁶

Veze (vidi prilog br. 4)⁷

9) — Treba da se obezbedi:

a) veza između ove komande, dveju komandi grupacija „Knin” i „Prozor” i komandi vazduhoplovnih grupacija „Mostar” i „Zadar” (preko Komande inženjerije 18. arm. korp.); stavljaju se van snage odredbe iz dopisa 76/Tr. od Više komande,⁸ pa se moli 6. arm. korp. da stanicu R.F.C. 80, koja je bila određena za Jablanicu, postavi u Prozor, gde će biti sedište komande grupacije koju je formirao pomenuti arm. korpus;

b) veza između komandi grupacija i dejstvujućih kolona:

— za Grupaciju „Knin” staraće se Komanda inženjerije 18. arm. korp. — U tom cilju od Više komande zatražena su 3 aparata R. 4, koji će biti raspoređeni čim stignu;

— za Grupaciju „Prozor”, Komanda 6. arm. korpusa, kao što je bilo predviđeno pod tačkom III dopisa 76/Tr. od 15. januara, izvršiće:

— organizaciju potrebnih veza,

— dodelu aparata R.4 sa tovarnom vučom,

— kanale za vezu: odrediće Komanda inženjerije 18. arm. korpusa.

Prema odredbama koje će objaviti Komanda inženjerije 18. arm. korpusa, do početka dejstava radio neće emitovati.

^ Za sve vreme trajanja operacije, pomenuta komanda formiraće u Splitu *posebni centar za kontrolu radio-telegrafskih saopštenja*, a njihov zadatak je određen u prilogu br. 6.

10) — *Upotreba šifarnika*

a) za šifrovana saopštenja između ove komande i komandi grupacija „Knin” i „Prozor”: *šifrniki „GOITO”*;

⁶ Vidi AVII, NAV-T-821, r. 298/245—249.

⁷ Vidi AVII, NAV-T-821, r. 298/250.

⁸ Vidi tom IV, knj. 9, dok. br. 220.

molim komandu 6. arm. korp. da naredi da se jedan primerak pomenutog šifrnika dodeli Komandi Grupacije „Prozor“;

b) za šifrovana saopštenja između dveju komandi grupacija i njima potčinjenih kolona: šifrnika „BJANKO“ [BIANCO] (prilog br. 5)⁹, koji je sastavila ova komanda.

11) — Početak dejstva (dan): biće saopšten konvencionalnom frazom „SUPERAMIKO-ĐORNO. . . .“ [SUPERAMICO-GIORNO ...] Priprema operacije: treba da bude završena do kraja meseca.

12) — Nije isključeno da se operacija, koja je predviđena pod brojevima 2—3, ne izvrši u celini, već da bude ograničena na parcijalna dejstva:

— Hercegovaca, pod našom komandom, na Bos. Grahovo, a zatim brzim i dubokim prodorima prema Srbu, Drvaru, Livanjskom polju;

— Crnogoraca, pod komandom 6. arm. korp., na Tomislavgrad, a zatim prema Livnu.

Ovo za sada važi samo za orijentaciju.

13) — *Službe:*

— za Grupaciju „Knin“: posebna naređenja;

— za Grupaciju „Prozor“: od 6. arm. korp.

Sa hercegovačkim starešinama već je dogovoreno da će za transport oružja, materijala i dotacija koje idu za njihovim kolonama, koristiti tovarna grla, kola i druga sopstvena sredstva. Imati u vidu da je put Strmica—Bos. Grahovo toliko oštećen da ga nije moguće popraviti u toku operacije.

14) — *Uputstva:* (vidi prilog br. 6) —

Potvrditi prijem najbržim sredstvom.

Komandant arm. korpusa
general
Umberto Spigo
Spigo

» Vidi AVII, NAV-T-821, r. 298/251—258.

Prilog br. 1 dopisu br. 1111/op.
od 22. januara 1943 — XXI

PODACI O NEPRIJATELJU

Na pravcu od Knina prema Bos. Grahovu, a odatle prema Livnu, putem Peulje (Drvar UM — DP), Grkovci (isto UO — DN), Kazanci (Split US — DE), Bojmunti (Split VO — DE), Livanjsko polje primećene su i pretpostavlja se da su dislocirane sledeće partizanske snage:

- 1) — Zona Biskupija (Knin SP — DU), Orlić (Šibenik SR — DE), Polača (isto TL — DE), formacije prilične jačine. Mogu se identifikovati sa 4. crnogorskom udarnom brigadom sa 5 bataljona. Pretpostavlja se da njena jačina iznosi 1000 ljudi.
- 2) — Zona Strmica (Knin SR — DR), Bos. Grahovo (Drvar TP — DT). Neutvrđene jačine. Verovatno 5. partizanski bat. pod komandom Slavka Rodića. Jačina 800 ljudi.
- 3) — Sa leve strane je formacija u zoni Stožište (Knin TI — DV), D. Tiškovac (isto SP — DV), Srb (isto SI — EO), koja se za sada može zanemariti, pošto se radi o malim grupama neznatne jačine (140—150 ljudi).
- 4) — Iz pouzdanog, ali neproverenog izvora saznalo se da se U Drvaru nalazi oko hiljadu partizana u očekivanju da budu angažovani. Takođe i u Bos. Petrovcu (Prijedor TN — FL) primećeno je 500 partizana.
- 5) — U zoni Vještića gora (Split US — CU) nalazi se formacija od 150 ljudi naoružanih puškomitraljezima, puškama i ručnim bombama, pod komandom nekog Petica. Pomenute bande navodno održavaju vezu sa jačim grupama u zoni Kazanci (Split US — DH) i Sajković (isto VH — DE), pod komandom poznatog Cvije Oreškovića, o kojima nema drugih podataka.
- 6) — U zoni Vrdovo (Split VH/VK — CO/CQ), Privir (isto VK — CO), Knežice (isto VO — CK), Bili Brig (isto), prevoj Vaganj (isto VQ — CM), jedna banda od oko 500 ljudi, naoružanih puškama i ručnim bombama, pod komandom Jović Ante, održava vezu sa partizanima u zoni Livno, a možda i sa prethodnicom 1. srpske proleterske udarne brigade. Iako je dejstvo ove bande okrenuto više prema Vrdovu i Obrovcu (Split VK — CF), moglo bi da predstavlja opasnost za desni bok, naročito ako mu bude pružala podršku formacija pod sledećim brojem.

U zoni Podi (Split VQ — BZ), Velić (isto VQ — BU) i na jugozapadnim obroncima Kamešnice (Livno ZI/ZL — CF), jačine 350 ljudi, naoružanih jednim mitraljezom, 3 puškomitraljeza, 1 minobacačem od 81 i jednim od 45 mm, sa dosta municije, pored individualnog naoružanja.

U zoni Livno (Livno ZR — CO), Tomislavgrad (isto ZP — CF) nalazi se formacija od oko 2000 ljudi, sa 2 topa malog kalibra, 6 minobacača, sa mitraljezima i puškomitraljezima. Dobro lično naoružanje. Komandant Obradović Branko, bivši kapetan crnogorske artiljerije. Komandant garnizona Livno je hrvatski potporučnik — dezertar Latić.

Izveštaji iz zone Glamoč vrlo su nejasni. Iz popisa partizanskih snaga uočava se postojanje neutvrđenih snaga (2 udarne brigade), jačine 2000 ljudi. Dopunske vesti u vezi sa sadašnjom situacijom hitno će se saopštavati: onim redom kako budu stizale.

Prilog br. 2 dopisu br. 1111/op.
od 22. jan. 1943 — XXI

**ORGANIZACIJA I FUNKCIJA KOMANDNOG KADRA
FORMACIJA M. V. A. C.**

Pri svakoj komandi italijanske grupacije („Knin” — „Prozor”) treba ustanoviti grupu oficira za vezu, Hercegovaca odnosno Crnogoraca, koje će odrediti:

- Komanda 6. arm. korp.: za komandu Grupacije „Prozor”;
- Komanda peš. div. „Bergamo”: za komandu Grupacije „Knin”.

Pomenute grupe oficira za vezu saradivaće sa italijanskim komandantima grupacija i staraće se za prenošenje naređenja komandantima kolona.

Ova komanda nije predvidela da u operaciji učestvuju jedinice ili pojedini italijanski vojnici 18. arm. korpusa; u svakom slučaju, s obzirom na stav Komande Super-

slode, izložen u dopisu 76/Tr. i telegramu 771 od 15-og¹⁰ odnosno 16. tek., treba preduzeti mere:

- a) da se, kad bude potvrđena naredba, „grupe za vezu“ upute komandama četničkih kolona (pored rukovodioca grupe i osoblja za vezu, grupa treba da ima oficire šifranke, tumače, agente za vezu, pomoćnike).

Ukoliko pomenute grupe budu upotrebijene za šifrovana saopštenja između komandi grupacija i formacija M.V.A.C., treba upotrebiti, umesto šifrnika „Bjanko“ [*Bianco*], šifrnika „DIS“, koji će u tom slučaju razdeliti:

- *Komanda 6. arm. korpusa*: grupama za vezu pri crnogorskim formacijama;
- *Komanda peš. div. „Bergamo“*: grupama za vezu pri hercegovačkim formacijama.

Da bi se obezbedila tajnost naših šifrnika („Go-ito“ i „Dis“), grupama za vezu *zabranjeno je šifriranje depeša koje nisu redigovali italijanski oficiri.*

- b) Komandni kadar formacija M.V.A.C. treba da bude od naših oficira.

Ukoliko Komanda Superslode bude potvrdila naredbe iz citiranog telegrama br. 771, takvo ustrojstvo treba da bude zastupljeno do maksimuma, a ljudstvo treba da bude energično i da poznaje navike hercegovačkih i crnogorskih M.V.A.C.

Za formiranje grupa za vezu i ustrojstvo formacija M.V.A.C. staraće se:

- *Komanda 6. arm. korp.*: za crnogorske formacije. Nema prepreke da se 6. arm. korpus, ukoliko smatra za potrebno, pridržava odredbi Superslode i da bez odlaganja pristupi formiranju „grupa za vezu“ i ustrojstvu crnogorskih jedinica. Umoljava se da izvesti o postupljenom.
- *Komanda peš. div. „Bergamo“*: za hercegovačke formacije, uzimajući ljudstvo iz komandnog sastava lokalnih formacija M.V.A.C. (popa Đujića) i iz Divizije.

¹⁰ Vidi tom IV, knj. 9, dok. br. 221.

Prilog br. 6 dopisu 1111/op.
od 22. jan. 1945 — XXI

PROPISI

Sve što se odnosi na operacije treba držati u apsolutnoj tajnosti. Svaki komandant treba da zna sve što se tiče njegove jedinice i susednih jedinica, ali ništa više.

Nemačke trupe, usled lakoće zadatka, ne bi razlikovale iregularne naoružane vojnike, pa bi posledice mogle biti teške, ako bi neka jedinica, umesto da ide određenim pravcem, na svoju ruku izbila do nemačke operativne zone. To se kategorično zabranjuje.

Iz poznatih razloga, taksativno propisujem da se izbegava svaki kontakt sa hrvatskim trupama.

Izveštaje slati često, čak iako su negativni. Želim izveštaj svaka dva sata (neparna), osim onih koji su posebno značajni i hitni i koji će mi se dostavljati u bilo kom trenutku.

Da bi se izbegla zakašnjenja, nespojiva sa nekim posebnim operativnim zahtevima, podsećam *da se mogu tolerisati nešifrirani radiogrami* za vrlo hitna saopštenja za vreme dejstva, ili od neposrednog i lokalnog značaja.

Međutim, i za te slučajeve preporučujem upotrebu skraćena i konvencionalnih rečenica.

Zone Glamoč, Livno i Tomislavgrad naseljene su Hrvatima i muslimanima: *najenergičnije treba izbegavati is-pade* prema nekomunističkom stanovništvu ma koje rase i veroispovesti bilo.

U tom cilju takođe treba preduzeti potrebne mere da se ni na koji način ne desi da se hercegovačke formacije M.V.A.Č. pridruže crnogorskim formacijama.

Upozoriti i hercegovačke i crnogorske četničke starešine da se takvi prestupi neće tolerisati i da će vrlo nepovoljno uticati na buduće uzajamne odnose.

U postupku prema stanovništvu i imovini pridržavati se sledećih načelnih propisa:

- svi koji budu uhvaćeni sa oružjem u ruci biće bez daljega streljani;
- biće uništene sve kuće iz kojih se bude vršio napad na naše trupe i u kojima bude nađena municija;
- obezbediti apsolutno poštovanje drugih kuća i imovine, pribegavajući sili ukoliko se za to ukaže potreba.

- 5) — Po završenoj operaciji vратиće se Crnogorci i Hercegovci u Crnu Goru, odnosno Hercegovinu, prema naređenjima¹ koja će u svoje vreme biti izdata.
- 6) — *Zadaci Grupe za kontrolu komunikacija:*
- uputiti u rad važnije centre za vezu, sa potpunim poznavanjem mogućnosti koje pruža mreža veza, kako bi se izbegli zastoji i zakašnjenja ili neracionalno korišćenje iste mreže;
 - nastojati da se tekstovi predatili depeša povuku (naročito kod tranzitnih centrala, ako se radi o telegramima), tako da se na minimum svede „ležanje“, koje bi bilo štetno za tajnost saopštenja;
 - kontrolisati da depeše koje se „prosleđuju dalje“, u slučaju ponovnog šifriranja budu sastavljene na drukčiji način nego što su primljene (zabranjeno je šifriranje „istog teksta“ sa dva različita kodeksa). —

BB. 18

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORT^ANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 23. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O OPERACIJAMA POTCINJENIH JEDINICA¹

(18 A)

1

Predmet bg. Operativno
V.P. 10, 23. jan. 1943 — XXI

**SUPERSLODA—OPERAT.
VRH. KOMANDI**

S.P.A. Rim — Supersloda 1210 pr. 502 — 23-1- u 13 č

1210. *Novosti do zaključno 22. jan. 1943 — XXI*

Sektor XI arm. korp.

Ujutro 21. o.m. jake formacije ustanika napale su naš garnizon u Sela pri Šumberku. Naš bataljon, brzoj intervencijom, stupio je u dodir sa neprijateljem zapodenuvši oštru borbu, koja

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 22/1—1, k. 336.

se protegla sve do noći.² Utvrđeni naneti gubici 44 mrtva, k tome, prema verodostojnom obaveštenju, partizani, povukavši se zaštićeni mrakom, odneli su sobom 49 mrtvih i 74 ranjena.

Druge zone: U aktivnosti čišćenja razbijene jedinice ustanika i uništene pozadinske pripreme: ubijen poznati vođa partizana i zaplenjeno oružja, municije, stoke i raznog materijala.

Sektor V arm. korp.

Operativni ciklus „Vajs“. Južna kolona grupe „Lombardija“ i severna kolona grupe „Re“ stupile su u vezu u mestu jKovačevići (4 km severozapadno od Plaškog). U zonama do kojih su stigli nastavlja se sistematsko čišćenje. Južna kolona grupe „Re“ naišla je na znatan otpor u zoni Medak³, te izgubljeni položaj od strane XXXII ustaškog bataljona ponovo zauzet od naših trupa. Kolona „Sasari“ na koti 616 (6 km severozapadno od Gračaca) odbila je napad jakih partizanskih snaga⁴. U toku dana naneto je neprijatelju ukupno gubitaka od 23 mrtva; na našoj strani 2 poginula i 21 ranjen. Nemačko-hrvatske trupe napredovale su u laganom pokretu kako je bilo predviđeno. Motorizovane kolone, koje su, nastupajući sa severa i juga, morale u toku 21. zauzeti put Slunj—Bihać—Bos. Petrovac, stigle su do iste linije kao i pesaci.

Druge zone. Kod Sv. Mateje (7 km severozapadno od Sušaka) naše odeljenje je iznenadilo i uništilo grupu od 5 ustanika, koja se zabarikadirala u jednoj kući. Na našoj strani 3 ranjena. Patroliranje u zoni Delnice: zarobljeno 12 sumnjivih lica. Prekidi na železničkoj pruzi i telegrafsko-telefonskoj liniji u zoni Ogulin: u toku su radovi oko uspostavljanja. Obnovljen je prekid na železničkoj pruzi u zoni Delnice, o čemu bilten 530 od 11 o.m.⁵

Sektor XVIII i VI arm. korp.

Aktivnost čišćenja u raznim zonama: ubijen 1 partizan i zaplenjeno raznog materijala. Uz pomoć kr. mornarice očišćena je primorska zona Gradac: zaplenjen partizanski motorni čamac, a druga dva uništena. U toku sukoba u zoni Herceg-Novi, ubijen još jedan poznati vođa partizana.⁶

² U s. Biču (kod Stične) delovi 52. puka divizije „Kačatori dele Alni“. 104. bataljona crnih košulja i Bele garde iz s. St. Vida, podržani artiljerijom, napali su delove 1. slovenačke NOU brigade „Tone Tomšič“ (tom VI, knj. 5, dok. br. 38, 39, 102 i 132).

³ Opširnije o tome vidi tom V, knj. 11, dok. br. 175.

⁴ Napad su izvršili delovi 1. udarne brigade 6. divizije NOVJ (tom V, knj. 11, dok. br. 175).

⁵ Vidi AVII, reg. br. 10/1—1, k. 336.

« Vidi dok br. 16.

Pregled gubitaka

Utvrđeni naneti gubici: ubijeno 69, zarobljeno 13; misli se da je ubijeno još 49 i ranjeno 74. Naši gubici: poginulo 15, ranjeno 37.

GENERAL ROATA

BR. 19

IZVEŠTAJ VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 27. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O DEJSTVIMA POTCINJENIH JEDINICA¹

(18 A)

1

Operativno

Pisani telegram

V.P. 10, 27. jan. 1943 — XXI

SUPERSLODA—OPERAT.

VRH. KOMANDI

S.P.A. Rim — Supersloda — 1480 — 746 — 27.1. u 13,25 č

Br. 1480 pr. *Novosti do zaključno 26. jan. 1943/XXI*

Sektor XI arm. korp.

Aktivnost patrola i čišćenje od strane raznih garnizona: 5 partizana ubijeno i 2 zarobljena; uništeni pozadinski objekti i zaplenjeno oružje, municija i razna vojnička sprema. Na našoj strani 1 vojnik poginuo.

Usled eksplozije paklene mašine, iskliznula lokomotiva i vagon sa prtljagom putničkog voza: prekid pruge već je opravljen. U oblasti Karlovca prešlo se na vreme operativnim ciljevima po naređenju XI arm. korpusa, da bi se bolje zaštitila željeznica i polazna baza nemačke SS divizije, koja je angažovana u operaciji „Vajs”.²

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 26/1—1, k. 336.

² Naređenjem Komande 11. armijskog korpusa od 26. januara izvršen je nov razmeštaj divizija „Lombardija” i „Izonco” radi zaštite pruge Karlovac—Metlika i napada na oslobođenu teritoriju Zumberka (dok. br. 22; tom V, knj. 11, dok. br. 199; AVII, reg. br. 36/5, k. 97 i 1—5/2, k. 492)

Neposrednim protivnapadom italijansko-hrvatskih trupa ponovo su zauzeti Draganići (15 km severoistočno od Karlovca), koje su ustanici bili zauzeli noću uoči 26. savladavši hrvatski mesni garnizon. Pojediniosti slede.³

Sektor V i XVIII arm. korp.

Operativni ciklus „Vajs". Kolona „Lombardija", stupivši u vezu sa nemačkim trupama u zoni Primišlje, stigla je do Slunja; grupacija „Re": severna kolona očistila je zonu Lič. Jesenica — Saborski i stigla do Vukmirovića (12 km istočno od Vrhovina), pošto je savladala jak otpor neprijatelja; srednja kolona zauzela je brdo Čardak (11 km istočno od Perušića); južna kolona nastavila je akciju protiv neprijateljskih položaja severno i istočno od prevoja Klanac; grupa „Sasari": izvršila je napad na Srb i stigla do Obradovića (2 km zapadno od Bruvna) i nastavlja na Rudopolje (4 km zapadno od Bruvna). Avijacija je učestvovala uspešnim akcijama bombardovanja i obasipanja malim bombama partizanskih jedinica u pokretu i na nekim naseljima u zonama istočno od Vrhovina, severno od Medak i Bruvna. Neprijatelju su naneti ukupni gubici od 65 mrtvih; uništeni su pozadinski objekti i zaplenjeno je oružje, municija i drugi materijal; na našoj strani: 1 poginuo, 8 ranjenih, 1 nestao, 12 smrznutih. Situacija kod nemačkih trupa: SS div. „Princ Eugen": zapadna kolona nastavila prikupljanje u zoni Slunj; istočna kolona očistila zonu Cetin[grad]—V. Kladuša, 369. div. snažno je zadržavana neprijateljskim otporom na liniji do koje je stigla juče;⁴ 717. div.: severna kolona primorana je da se povuče usled jakog neprijateljskog pritiska na Fajtovce (10 km severozapadno od Sanskog Mosta); južna kolona stigla do Ramići (7 km severozapadno od Ključa). Druge zone: kod Hreljina (5 km severozapadno od Ogulina) napad partizana na naše odeljenje za zaštitu pruge. Snage koje su brzo intervenisale iz Ogulina rasterile su napadače: 11 partizana ubijeno i 47 zarobljeno; naših gubitaka nije bilo.

³ Iste noći, jedinice 4. udarne brigade 8. divizije NOVJ i 13. proleTERSka NOU brigada „Rade Končar" zauzele su u Zumberku, pored Draganića, i sela Vukštin Šipak, Guče i G. Kupčinu. Zarobljeno je 70 domobrana i 2 oficira 9. regrutnog bataljona, dok gubici u mrtvima i ranjenima nišu utvrđeni. Jedinice NOVJ su imale 10 mrtvih i 27 ranjenih (tom V, knj. 11, dok. br. 92, 98 i 108; knj. 12, dok. br. 15).

⁴ Prema dnevnom izveštaju Više komande oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija" od 26. januara, kolona 369. divizije je 25. januara stigla na liniju Topusko—Šašava—Brezovo Polje—Zuberje (AVII, reg. br. 25/1—1, k. 363). Napredovanje te divizije su zadržavale jedinice NOP odreda Banije i 7. brigade 7. divizije NOVJ, koje su 22. januara u s. Balincu (kod Gline) razbile njene dve čete, ubile oko 70 i zarobile 32 legionara (tom V, knj. 13, dok. br. 6).

Kod Visoka⁵ (6 km južno-jugoistočno Medak) auto-kolona na putu za Lovinac napadnuta od partizanskog odreda. Pratinja i jedinice M.V.A.C. za čuvanje puta započeli su borbu. Pristigli su odredi za pojačanje čija je akcija još u toku. Naši gubici dosad utvrđeni: 17 poginulih, od kojih 1 oficir, 9 ranjenih, od kojih 1 oficir; M.V.A.C.: 6 mrtvih i 6 ranjenih. Dalje vesti slede.⁶ U zoni Benkovac ubijen jedan naoružani partizan. U mestu Mrdakovica (5 km severozapadno od Vodica) nađeni leševi još 5 partizana ubijenih u toku borbe javljene biltenom 990 od 19 o.m.⁷; dana 25. o.m. hercegovačke formacije i mesni M.V.A.C., uz podršku naših trupa, počeli su operacije čišćenja u zoni Vrlika⁸. U zoni Skriv⁹ (o. Brač) ubijena 3 partizana i zaplenjeno oružje, eksploziv i drugi materijal.

U sukobima u zoni Pođospilje¹⁰, spomenutim u jučerašnjem biltenu 1420¹¹, partizani imali gubitaka od 7 mrtvih i 4 ranjena.

Sektor VI arm. korp.

Nastavlja se aktivnost normalizovanja Pelješca i Korčule.

Pregled gubitaka: Utvrđeno naneti gubici: ubijeno 97, ranjeno 4, zarobljeno 49.

Naši gubici: poginulo 19, ranjeno 17, nestao 1, smrznutih 12.

GENERAL ROATA

⁵ Visoka nije pronađena na karti 1-100.000. Verovatno je reč o Visokom brdu.

⁶ Vidi dok. br. 22.

⁷ Vidi AVII, reg. br. 18/8—1, k. 336.

⁸ Opširnije o tim operacijama vidi tom V, knj. 11, dok. br. 200, 209 i 211.

⁹ Pogrešno. Treba da stoji: Škrip.

¹⁰ Reč je o napadu delova Mosorskog NOP bataljona na oružnike NDH (tom V, knj. 11, dok. br. 200).

¹¹ U tom biltenu se navodi da je kod Podospilja (5 km istočno od Omiša) italijanska kolona „brzo intervenisala da oslobodi hrvatsku jedinicu koja je napadnuta od jačih partizanskih snaga“. Vidi AVII, reg. br. 25/1—1, k. 336.

BR. 20

IZVEŠTAJ KOMANDE 6. ARMIJSKOG KORPUSA OD 29. JANUARA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA” O PREGOVORIMA ČETNIČKOG DELEGATA DOBROSAVA JEVDĚVICA SA USTAŠKO-DOMOBRA NSKIM STAREŠINAMA U MOSTARU¹

Zanusi²

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA
STAB—OBAVESTAJNO ODELJENJE

Br. protokola 1937/1.

V.P. 39 od 29. I. 43.

Predmet: Razgovori između Jevđevića i hrvatskih vlasti.³

VIŠOJ KOMANDI OR. SN. „SLOVENIJA — DALMACIJA”
(2. ARMIJA)

Vojna pošta 10.

Bivši poslanik Jevđević imao je na dan 25. t.m., u zgradi mostarske županije, razgovor sa mostarskim županom Petrom Zlatarom, sa pukovnikom Šarnebekom, komandantom VI hrv. divizije i pukovnikom Jakovljevićem, komandantom VI puka hrv. žandarmerije.

O tom istom razgovoru dao je Jevđević saopštenje da su mu ljudi koji su s njim razgovarali predložili da sklopi sporazum između četnika i hrv. vlade na ovom osnovu:

- 1). Saradnja četnika sa hrvatskim vlastima.
- 2). Priznavanje četnicima pariteta u pravima sa Hrvatima.
- 3). Obaveza sa strane hrvatskih vlasti da izvrše redovnu raspodelu životnih namirnica u predelima u kojima stanuje pravoslavno stanovništvo.
- 4). Imenovanje jedne mešovite komisije, sastavljene od 3 člana Hrvata i 3 četnika, u cilju utvrđivanja modaliteta i pojedinosti sporazuma, koji bi imao biti zaključen sa isključenjem italijanskih vlasti.

Kasnije su imali u vidu mogućnost jednog sporazuma u cilju da se povrate u svoje domove izbeglice iz stolačkog sreza, obećavajući deljenje životnih namirnica čitavom srezu.

¹ Kopija originala (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 36/5—1, k. 364.

² Dopisano mastilom.

³ Odnosi se na vlasti NDH.

Upitali su ga da li ima ovlaštenja da sklapa slične sporazume i savetovali su mu da ne saraduje sa Popovčevim⁴ muslimanima s obzirom da su muslimanski bataljoni bili organizovani od italijanskih vlasti kao protivteža četnicima. Konačno su mu zatražili obaveštenje o tom kakve će biti skore akcije protiv partizana, i tražili su mu podatke o sastavu, snazi i razmeštaju italijanskih, nemačkih i četničkih snaga koje bi tu trebalo da uzmu udela, o ciljevima akcije kao i o tom koje bi oružane snage trebalo da drže vojnički Livno i Tomislavgrad ukoliko bi isti bili ponovo osvojeni.

Jevđević uverava da je dao odgovor da nije ovlašten da zaključi sporazum, da ne može početi ni sa kakvim pregovaranjem bez pristanka ital. vojnih vlasti i da nije obavešten o razvoju akcija protiv partizana.⁵

Za sva ova približavanja hrvatskih vlasti u Mostaru, da bi utanačili jedan sporazum, — Jevđeviću, ne može se uzeti da su potekla ličnom inicijativom tih samih vlasti, već isključivo po direktivama koje su im određene od zagrebačke vlade.

Nije isključeno da su ove manifestacije izraz dela propagande koju su razvili Englezi na Balkanu, i da je njihova tendencija da ujedine sve narode koji su sada razjedinjeni u programu obnove nekadašnje Jugoslavije i borbe protiv okupatora.

Ta se približavanja isto tako mogu povezati sa osvedočenjem koje je u velikoj meri rašireno nakon sadašnje vojničke situacije Osovine u Africi i u Rusiji i pobede Anglosasa; može se, dakle, misliti da se Hrvati, znajući da su četnici povezani sa nominalnom jug. vladom u Londonu i sa kraljem Petrom II, brinu da unapred udese za sebe jedan položaj povoljan da ga iskoriste u slučaju engleske pobede.

Na znanje.

Po naređenju
Pukovnik, načelnik štaba
C. Ciljana, s.r.
[C. Čigliana]

⁴ Misli se na deo Muslimana koji su se nalazili pod uticajem pročetnički raspoloženog dr Ismeta Popovca.

⁵ Ustašku verziju ovih razgovora sa Jevđevićem vidi u tomu IV, knj. 9, dok. br. 192.

BR. 20

IZVEŠTAJ VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA ALBANIJE OD 30. JANUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O ČIŠĆENJU ZONE JUGOZAPADNO OD PRIŠTINE¹

Vrhovna komanda
Odeljenje teleprinter
Pizelo

paraf Zanusi

nešifrovana
Šifra O.
Datum i čas prijema 01403001
putem teleprinter

Primljena poruka
nešifrovana
30. januar 1943 — XXI
Datum i čas predaje 02203001

Pošiljalac
Viša k-da oruž. sn. Albanije
Generalš+^bno odeljenje —
Op. odsek
(C. Prinčipe)

upućeno:
Vrhovnoj komandi

Br. 743/op. Izveštaj za 29. januar 1943 — XX

Prilikom čišćenja zone jugozap. od Prištine³, koje su 27. tek izvršile policijske snage uz sadejstvo jednog bat. kopnene vojske, zaplenjeno je 79 pušaka i pištolja, 1 P.A. mitraljez, 1 puškomitraljez i nekoliko hiljada puščanih zrna. Za vreme dejstva ubijena su dva lica koja su pružala otpor, a druga dva su uhapšena.³

General Dalmaco — 194529

¹ Snimak dokumenta u AVII, NAV-T-821, r. 132/4.

² Povodom učestalih akcija čišćenja fašističkih jedinica na području Kosova, Oblasni komitet KPJ za Kosovo i Metohiju, u svom proglasu narodima Kosova i Metohije od februara 1943, piše: „Pomoću Iljaz Aguša i njegovih agenata faš. okupator teroriše, premlaćuje, hapsi i ubija nevini srpski živalj. Tako je u selima Grbolama i Softoviću, u okolini U*-o=evca. ubijeno 10 nevinih seliaka... Njegovu dobrotu videste u životinjskom premlaćivanju na Kosovu, streljanjima u Grackom, S. Dolu, Talinovcu, ubijanju u Grbolama i uroševačkom zatvoru...” (tom I, knj. 19, dok. br. 33). O teroru okupatora u tom periodu na području Kosova vidi i: Fadilj Hodža, Kad proleće kasni, Rilindja, Priština, 1966, str 35—36, i Nikola P. Vidačić, Na obalama Nerodimke, Novi Sad, 1967, str. 188—200.

³ Reč je o masovnom hapšenju pripadnika NOP u selu Suvi Do kod Lipljana. Tom prilikom uhvaćen je i streljan član KPJ Damnjan Drljača (prema usmenoj izjavi pukovnika JNA u penziji Petra Dende).

Mod. 3

Distribuito a:

COMANDO SUPREMO
Unità Telescritti

[Handwritten signature]

Alc **Messaggio in Arrivo**

IN CHIARO

IN CHIARO

Qualifica *O.*

Data 30 gennaio; 1943-XXI^a

Data e ora di ricezione 01403001

A mezzo **telescritta**

Data e ora di consegna 02203001

Autorità mittente

Indirizzo

SUPREMA REGIOM. S. M. SEZ/OP
(C. Principe)

COMANDO SUPREMO

N°743/OP /./ NOVITA' GIORNO 29 GENNAIO 1943-XXI^a E.

*Rastrellamento zona sud-ovest Pristina effettuato 27 corrente da forze polizia con concorso 1 Btg. R.F. habet condotto al sequestro 79 fucili guerra pistole 1 mitragliatrice controaerea 1 fucile mitragliatore et qualche migliaio car-
tucce fucile /./ durante operazioni sono state uccise due persone che opponevano resistenza con armi et arrestate altre due /./*

GENERALE DALVAZZO - 194529 -

RA

70 Staffetta - telegrafante - telefono

BR. 20

IZVEŠTAJ VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA „SLOVENIJA—DALMACIJA“ OD 1. FEBRUARA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O DEJSTVIMA POTCINJENIH JEDINICA¹

(18 A)

¹

Predmet bg

Operativno

V.P. 10, 1. febr. 1943 — XXI

Pisani telegram

SUPER-SLODA—OPERAT.

VRH. KOMANDI

P.A. Rim — Supers!. 1760 — 690 — 1/2 — 13,20 č

1760 — *Novosti do zaključno 31. jan. 1943 — XXI*

Sektor XI arm. korp.

Prilikom čišćenja na kratkom odstojanju od strane trupa raznih garnizona, razbijene su jedinice ustanika, kojima je nanet utvrđen gubitak od 4 mrtva i neodređen broj ranjenih. Operacije u zoni Gorjanci:² naše kolone još su angažovane u ogorčenim borbama protivu jakih formacija ustanika kod Klanca Kučer (6 km severno od Ozija). Avijacija je intervenisala žestokim akcijama bombardovanja i mitraljiranja neprijateljskih položaja. Naši gubici: dosad utvrđeno 29 poginulih, od kojih dva oficira, 50 ranjenih i 20 nestalih. Na strani neprijatelja, pored gubitaka javljenih juče³, jedna naša kolona utvrdila je 15 mrtvih, od kojih jedan komandant bataljona. Juče, 31 januara, iz nepoznatih uzroka, avion br. 20 srušio se kod Brseča (12 km južno-jugozapadno od Lovrana); dalje vesti naknadno.

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 31/1—1, k. 336.

² Reč je o koncentričnom napadu jakih italijanskih snaga (iz sastava divizija „Lombardija“, „Kačatori dele Alpi“ i „Izonco“), 10. ustaškog i 9. domobranskog bataljona na oslobođenu teritoriju Žumberka. U ogorčenim borbama, od 30. januara do 2. februara, tri slovenačke NOU brigade („Matija Gubec“, „Tone Tomšič“ i „Ivan Cankar“) i dve hrvatske brigade (13. proleterska NOU brigada „Rade Končar“ i 4. udarna brigada 8. divizije NOVJ), na položajima između s. Vivodine i s. Krašiča, nanele su neprijatelju velike gubitke i prisilile ga na povlačenje u polazne rejone (tom V, knj. 11, dok. br. 199, 219, 220 i 223 i knj. 12, dok. br. 96 i 97; tom VI, knj. 5, dok. br. 102).

³ Prema dnevnom izveštaju od 31. januara, jedinice NOV i POJ su pretrpele gubitke od 36 mrtvih (AVII, reg. br. 30/1—1, k. 336).

Sektor V i XVIII arm. korp.

*Operativni ciklus „Vajs“** Grupacija „Lombardija“: nastavlja akciju čišćenja i kontrole, naročito u zoni južno od Primišlje—Slunj. Grupacija „Re“: severna kolona: razvila je intenzivnu aktivnost protiv partizanskih snaga koje su izvršile napade na polaznu osnovicu kod sela Čudin Klanac, i ometala snabdevanje na putu za Plitvički Ljeskovac; srednja kolona, savladavši jak neprijateljski otpor, stigla je u Kneževiče (6 km zapadno od Bunića) na putu za Bunić; južna kolona zauzela je i zadržala neprijateljske položaje severoistočno od sedla Klanac. Kolona „Sasari“: nastavljena akcija čišćenja u zoni Mazin. Avijacija je učestvovala u akcijama čišćenja i mitraljiranja u zonama Korenica, Bunić, Udbina i Ploča. Naneti gubici, delimično utvrđeni, 23 mrtva. Naši gubici: 6 poginulih, 23 ranjena; hrvatski gubici: 2 poginula, 39 ranjeno. Na svima sektorima operativna aktivnost jako je ometana nepovoljnim atmosferskim prilikama. Situacija kod nemačkih trupa: SS divizija „Princ Eugen“ u zoni Bihaća. 369. divizija: izbila je na istočnu obalu reke Une, između Ostrošca i Otoke, sa motorizovanim izviđačkim odeljenjima u zoni Jezero, južno od Une. 717. divizija: severna kolona još je angažovana jakim neprijateljskim otporom s fronta i iz pozadine, u zoni Benkovac: južna kolona, zauzet Ključ, priprema se napad na Bos. Petrovac. Druge zone. U zoni Crna Vlast (2 km jugoistočno od Vrhovina), odred M.V.A.C. u toku čišćenja junački je napao i razbio snažnu jedinicu ustanika, nanevši joj utvrđen gubitak od 20 mrtvih i 9 zarobljenih; 2 vojnika A.C.⁵ su ranjena. Delimično se ispravljala vest o našim gubicima usled napada na auto-kolonu u zoni Medak, o čemu bilten 1480 i 1540 od 27. i 28. o.m.⁶: poginulo 15 umesto 12, nestalo 4 umesto 1; odred M.V.A.C., u službi zaštitanice, pretrpeo je gubitak od 5 mrtvih, 6 ranjenih i 4 nestala.⁷ Za vreme deblokade garnizona Strmica, spomenute biltenom ranijih dana, javlja se da je partizanima nanet utvrđen gubitak od 46 mrtvih (između kojih 3 komandanta) i neodređen broj ranjenih; odredi M.V.A.C., koji su snažno potpomogli operacije, imali su 53 mrtva. U toku jučerašnjeg dana odbijeni su novi napadi na isti garnizon Strmica. Čišćenje od strane jedinica ratne mornarice duž južne obale ostrva Hvar: zaplenjen jedan motorni čamac koji su upotrebljavali ustanici.

⁴ Vidi dok. br. 14.

⁵ A.C. — skraćeni za pripadnike M.V.A.C.

⁶ Vidi dok. br. 19 i AVII, reg. br. 27/1, k. 336.

⁷ Reč je o napadu (kod Rađučkog Klanca) 3. bataljona 9. udarne brigade 6. divizije NOVJ (tom V, knj. 11, dok. br. 197; knj. 12, dok. br. 89 i knj. 13, dok. br. 50).

Sektor VI arm. korp.

„

Nema ništa važno da se javi.

Pregled gubitaka. Utvrđeni naneti gubici: ubijeno 93, zarobljeno 9. Naši gubici: poginulo 38, ranjeno 73, nestalo 23.

GENERAL ROATA

BR. 23

ZABELEŠKA SEKRETARIJATA NAČELNIKA GLAVNOG GENERALŠTABA VRHOVNE KOMANDE OD 4. FEBRUARA 1943. O RAZGOVORU NAČELNIKA GLAVNOG GENERALŠTABA SA GENERALIMA ROATOM I ROBOTIJEM U VEZI SA DEJSTVIMA ITALIJANSKIH I NEMACKIH JEDINICA U OPERACIJI „VAJS“¹

VRHOVNA KOMANDA
Zaseban sekretarijat
načelnika Glavnog generalštaba²

VP 21, 4. februar 1943 — XXI

RAZGOVOR SA EKSELENCIJAMA ROATOM I ROBOTIJEM

Ekselencija načelnik: u vezi sa preuzimanjem komande nad 6. armijom od strane ekselencije Roate [Roatta] i preuzimanjem komande nad 2. armijom od strane ekselencije Robotija [Robotti], imenovani će se večeras javiti Dučeu.³

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 125/810—811.

² Na dužnosti načelnika Glavnog generalštaba nalazio se tada general armije Vitorio Ambrosio (Vittorio Ambrosio), koji je na taj položaj došao 1. februara 1943. zamenivši Uga Kavalera (Ugo Cavallero). Pre toga vršio je dužnost komandanta 2. armije (do 20. januara 1942.) i načelnika Generalštaba Kopnene vojske (tom XIII, knj. 1, dok. br. 5; Ugo Cavallero, Comando supremo, Cappelli editore, Roma, 1948, str. 444—445).

³ Kraljevskim dekretom od 5. februara 1943. naredene su sledeće prekomande:

„— naznačeni gen. armije Roata Mario: prestaje da vrši dužnost višeg komandanta oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ (2. armija) i postavlja se za komandanta 6. armije;

— gen. arm. korpusa Roboti Mario: prestaje da bude na raspolaganju Više komande oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ (2. armija),

Ekselencija Roboti mora isto veče otputovati kako bi sa sigurnošću mogao prisustvovati sastanku u Beogradu, koji će se održati 8. ovog meseca.⁴

Ekselencija Roboti: upitan, odgovara da je orijentisan u vezi sa ovim sastankom.⁵

Ekselencije Roata i Roboti ukratko izlažu situaciju u vezi sa operacijama koje su u toku u Hrvatskoj.⁶

Prva faza još nije okončana.⁷ Ustanicima su naneseni gubici od 600—700 mrtvih.

Ekselencija načelnik: izjavljuje da je predočio Duču da ovaj rezultat još ne predstavlja dovoljan elemenat za ocenu uspeha u vezi sa izvršenim operacijama.

Nemci ne smeju da uđu u Hercegovinu, a mi ne smemo da uđemo u 3. zonu. Ne možemo da povećamo broj garnizona.

Ekselencija Roboti: Nemci već nameravaju da pređu na 2. fazu i da povuku divizije⁸, ali to *neće moći* da učine jer je jedna njihova divizija blokirana i snabdeva se pomoću aviona. Treću fazu nameravaju da počnu 10. o.m. (operacije na Livno—Petrovac) i do tog datuma trebalo bi već da imaju tri divizije raspoređene na polaznim položajima, što ne izgleda da se može ostvariti.⁹

ostajući pri istoj Višoj komandi u svojstvu vršioca dužnosti komandanta."

O tim prekomandama generali Roata i Roboti obavešteni su depešom Ministarstva rata od 2. februara 1943 (AVII, NAV-T-821, r. 395/511).

Depešom Ministarstva rata br. 238 od 18. aprila 1943. general Roboti je obavešten da je kraljevskim dekretom postavljen, počevši od 20. aprila, na dužnost naznačenog komandanta armije i da je od istog datuma imenovan za višeg komandanta oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija" (AVII, NAV-T-821, r. 395/510).

⁴ Na tom sastanku generala Robotija sa nemačkim komandantom Jugoistoka general-pukovnikom Lerom (Alexander Lohr) razmatrane su zajedničke mere za dovršenje operacije „Vajs 1" (Weiss). Odlučeno je da italijanske snage produže napad u cilju zauzimanja G. Lapca i izbijanja u rejon Kulen-Vakufa, gde će se spojiti sa delovima nemačke 7. SS divizije „Princ Eugen" (Prinz Eugen), a delom snaga da izbiju preko pi. Plješivice na put Bihać—s. Zavalje—D. Lapac (tom IV, knj. 10, dok. br. 194 i 197; Hronologija, str. 417).

⁵ O direktivama generala Ambrozija izdatim Robotiju za taj sastanak vidi dok. br. 25.

« Vidi dok. br. 24.

⁷ i ⁸ Vidi dok. br. 14, nap. 4.

⁹ Prodorom Grupe divizija NOVJ u dolinu Neretve poremećeni su nemačko-italijanski planovi. Usled novonastale situacije, nemački i italijanski predstavnici odlučili su 25. februara, na sastanku u Rimu,

Ekselencija načelnik: treba se već sada organizovati radi eventualnosti da se Anglo-Amerikanci odluče na operacije na Balkanu.

Ekselencije Roata i Roboti: zamišljaju jednu prvu liniju na obalskom području, jednu međuliniju na Gorjancima i jednu pozadnju liniju, koja prolazi preko Senj—Zdenčina, s tim da se pojedina naseljena mesta, među kojima Karlovac, Ogulin i Sušak, organizuju kao čvorovi odbrane, imajući u vidu koncepciju da se ne mogu grupisati jake snage na severa.¹⁰

Ekselencija načelnik: izjavljuje da treba imati u vidu da se u svakom slučaju mora obezbediti zatvaranje granice prema Julijskoj krajini.

Ekselencija Roboti: izjavljuje da se već nalazi u razmatranju jedna linija Rijeka—Studena.¹¹

Ekselencija Roboti: više bi voleo da se komanda nad VI armijskim korpusom poveri generalu Pjaconiju [Piazzoni]¹² negoli generalu Mondinu [Mondino].¹³

Ekselencija načelnik: prihvata predlog, tako da će general Mondino otići na mesto generala Vekija [Vecchi] u Crnu Goru.¹⁴

da se uporedo sa operacijom „Vajs 2" izvodi i koncentrična operacija „Vajs-Mostar" ka Neretvi. Ova druga trebalo je postepeno da dobije sve veći značaj, i da u njoj na kraju budu angažovane sve neprijateljske snage (Hronologija, str. 419; Neretva—Sutjeska, str. 39; dok. br. 36 ove knjige).

¹⁰ Pored ovog stava dopisano rukom: „Nedovoljno jasno".

¹¹ Verovatno: Studena Gora, kod Ilirske Bistrice.

¹² Alesandro (Alessandro), do tada komandant divizije „Bergamo". Dužnost komandanta 6. AK preuzeo 1. marta 1943 (AVII, reg. br. 5/6, k. 338).

¹³ General Uberto Mondino predložen je Roati od Vrhovne komande za komandanta 6. armijskog korpusa. On se ranije nalazio na Korzici, na dužnosti komandanta 7. armijskog korpusa, gde se, po mišljenju Roate, loše pokazao. Mišljenje Roate prihvatio je i Roboti, te se iz tog razloga zalagao da Pjaconi, a ne Mondino, pode na upražnjeno mesto komandanta 6. armijskog korpusa (Giacomo Zanussi, Guerra e catastrofe d'Italia, libro I, II edizione, Roma, 1946, str. 278—279).

¹⁴ General Dovani (Giovani) Veki nalazio se 1. februara 1943. na dužnosti komandanta 25. armijskog korpusa sa sedištem u Valoni (Albanija).

BR. 20

PODSETNIK GENERALA ROBOTIJA ZA SASTANAK SA
NAČELNIKOM GLAVNOG GENERALŠTABA 4. FEBRUARA
1943. U RIMU U VEZI VOJNO-POLITLCKE SITUACIJE NA
TERITORIJI NDH¹

3 g-1

Podsetnik za eks. Robotija prilikom puta u Rim, izvršenog 4. februara 1943 — XXI.

Pitanja o kojima će se raspravljati.

- I) — *Komandanti i ljudstvo uopšte*
- a) — Nužnost da general Pjaconi² u toku februara ostane gdje je, ili, još bolje, do završetka zajedničkih operacija sa Nemcima (već smo izgubili generala Berardija!³ za vreme operacija).
- Takođe i radi toga da XIV arm. korp. ne bi ostao bez komandanta, uputiti XIV-om eks. Mondina⁴ a držati u VI-om (kome je manje potrebno da odmah ima komandanta) generala Pjaconija.⁵
- Ako je ovo nemoguće, predložiti smenu između eks. Gambare⁶ i eks. Mondina: onog u VI, ovog u XI.

¹ Kопija originala (pisanog na mašini) u AVII, reg. br. 1/1, k. 368.

² Vidi dok. br. 23, nap. 12.

³ i ⁵ General Paolo Berardi nalazio se na dužnosti komandanta divizije „Sasari“. Krajem januara prekomandovan je u Tunis, na dužnost komandanta 21. armijskog korpusa, a na njegovo mesto privremeno je došao general Pjaconi (do tada komandant divizije „Bergamo“). U međuvremenu je umro general Ugo Santovito, komandant 6. armijskog korpusa, pa je Pjaconi, na predlog Roate i Robotija, postavljen na tu dužnost. Za komandanta divizije „Sasari“ postavljen je general Frančesko (Francesco) Cani, a za komandanta divizije „Bergamo“ general Emilio Bekuci (Becuzzi). Vidi: AVII, NAV-T-821, r. 2/378—386; Giacomo Zanussi, n. d., str. 278—279.

⁴ General Mondino postavljen je za komandanta 25. armijskog korpusa sa sedištem komande u Albaniji (AVII, NAV-T-821, r. 2/381).

⁶ General Gastone Gambarara obavešten je depešom Ministarstva rata od 5. decembra da je postavljen za komandanta 11. armijskog korpusa od 15. decembra 1942. Njegov prethodnik, general Roboti, stavljen je depešom Ministarstva rata od 6. decembra 1942. na raspolaganje Višoj komandi oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ (AVII, NAV-T-821, r. 395/545 i 863).

- 5) — Treba se postarati za komandante sledećih divizija:
 — „Bergamo”⁷ I
 — „Sasari” J
 — „Lombardija”⁸ (General Cati [Zatti]⁹ bolestan itd.)
- c) — Pobrnuti se za zamenika komandanta divizije „Sasari”.¹⁰
- d) — Pobrnuti se za pomoćnika nač. štaba Armije.¹¹
 Najpovoljnije bi delovalo postavljenje pukovnika Kostamanje [Costamagna].¹²
- e) — Takođe bi se rado primilo upućivanje pukovnika Gravina za šefa personalnog odeljenja i sekretarijata (već ga je predložio pukovnik Zaneti).
- f) — Na kraju rado bi bilo primljeno određivanje pukovnika Sartorija, koji bi mogao uzeti komandu Grupacije bornih kola Armije (4—5 bataljona bornih kola, oklopnih automobila, oklopnih kamiona itd.)

II) — *Operativna pitanja*

- a) — Razjasniti operativnu zavisnost od Nemaca (da li je Armiji oduzeto pravo na inicijativu? da li je bar ostavljena mogućnost prethodnog davanja svog mišljenja, pre donošenja odluke OKW-a¹³ i Vrh. komande?).
- b) — Ovu zavisnost treba razjasniti naročito u pogledu:
 — *četničkog problema* (moći će se predložiti njihovo postepeno razoružavanje u budućnosti; ne može se i nije korisno to sada učiniti);¹⁴

⁷ Za v.d. komandanta divizije postavljen je brigadni general Emilio Bekuci (Emillio Becuzzi).

⁸ Za v.d. komandanta divizije „Lombardija” postavljen je u toku meseca marta brigadni general Pjetro Sipone (Pietro Scipone), do tada na dužnosti komandanta pešadije iste divizije.

⁹ Vittorio (Vittorio)

¹⁰ Na tu dužnost došao je 15. maja brigadni general Ettore Danuci (Ettore Gianuzzi), do tada na raspolaganju pri Komandi 18. armijskog korpusa.

¹¹ i ¹² Dvanaestog februara 1943. razrešen je te dužnosti pukovnik Đakomo Zanusi (Giacomo Zanussi), a na njegovo mesto postavljen pukovnik Kamilo (Ćamilo) Kostamanja (AVII, reg. br. 9/4, k. 372).

¹³ Oberkommando der Wehrmacht (Vrhovna komanda Vermahta).

¹⁴ Problem četnika je bio stalno prisutan u toku priprema i izvođenja operacija „Vajs” (Weiss) i „Švarc” (Schwarz). O oportunističkim angažovanjima četnika u tim operacijama postojala su različita gledišta. Iako su i Nemci, kao i Italijani, četnike smatrali svojim saveznicima u borbi protiv NOV i POJ, i kao takve ih i koristili, oni su u njima videli i potencijalnog neprijatelja u slučaju iskrcavanja anglo-američkih trupa na Balkanu. Dok su se italijanske komande svesrdno zalagale da se četničke jedinice upotrebe u operacijama, nemačke komande i vlada NDH su izričito bili protiv toga i zahtevali njihovo razoružanje. Nakon više sastanaka nemačko-italijanskih predstavnika, prevagnulo je itali-

— problema *rasporeda Armije*,¹⁵

Već i Nemci, zavaravajući se rezultatima nedavnih operacija, traže da italijanske trupe učvrste garnizone i van rasporeda koga je svojevremeno Duče odobrio. *Ogromna greška*, jer je Armija:

— jaka ako se ne rasipa. Rasipati se kad je smirenje predela, bar zasad, samo zamišljeno a ne { ostvareno, znači ostaviti pre ili kasnije naše slabe i usamljene garnizone na milost i nemilost neprijatelju;

← i jer Armija ima potrebu da malo odmori i preuredi jedinice, koje su već 10—11 meseci neprekidno na terenu, ako želimo da budemo spremni i jaki u proleće. Sada se ovaj odmor i ovo preuređenje ne mogu postići bez ostvarenja izvesne sigurnosti, koju može da obezbedi baš predviđeni raspored.

Dodaje se da je pomenuti raspored još u zavisnosti od vraćanja u Italiju divizije „Sasari” i 4 prikupljena bataljona (2 rezervna, 2 „M”), kao i da velike jedinice sa ovako smanjenim brojnim stanjem mogu zauzeti samo jedan prikupljeni raspored,

c) — U vezi napred rečenog po pitanju četničkog problema, treba odmah zauzeti stav u pogledu operacija koje su Nemci predvideli u Hercegovini kao 3. fazu.¹⁰

jansko mišljenje da četnike treba koristiti u operacijama protiv „Titovih snaga”, a zatim ih razoružati.

Polazeći od pretpostavke da će se u operacijama „Vajs 1 i 2” definitivno obračunati sa glavninom NOVJ i s „Titovom državom”, nemačka Vrhovna komanda i komandant Jugoistoka Ler predviđali su da četnike Draže Mihailovića razoružaju u operaciji „Vajs 3”. Međutim, zbog nepovoljnog razvoja događaja na frontu, posebno u dolini Neretve, kao i zbog protivljenja italijanskih komandi, do toga nije došlo, ali je to bilo privremeno odlaganje.

Nemačkim planom za operaciju „Švarc” (peta neprijateljska ofanziva) prvobitno se predviđalo razoružanje „svih grupacija koje se nadu u rejonu borbe, koje ne pripadaju regularnim vojskama Nemačke, Italije ili Hrvatske” (uključujući i četničke jedinice D.M.). Sredinom maja razoružale su nemačke jedinice na teritoriji Crne Gore, Sandžaka i istočne Hercegovine oko 4.000 četnika. Međutim, pošto je držanje četnika prema Nemcima bilo potpuno prijateljsko (nije zabeležen nijedan slučaj otpora), i pošto su oni izrazili želju „da se bore protiv komunističke vlasti pod nemačkim vodstvom”, to su ih nemački komandanti „zbog napregnute situacije i nedostatka snaga” koristili kao nosioce ranjenika i „dobrovoljne pomoćnike”, pa čak i ponovo naoružavali radi angažovanja u borbi protiv jedinica NOVJ u međuprostoru nemačkih jedinica. Opširnije o tome, vidi: dok. br. 74; Neretva—Sutjeska, str. 18, 52—56, 146—150 i 275; ratni dnevnik OKW u AVII, NAV-T-74, r. 780/5507046—457.

¹⁵ Vidi dok. br. 58.

¹⁹ Vidi dok. br. 25.

Nema razloga za njihovo izvođenje.

Pored toga što bi se razvijale na našoj teritoriji, protiv ljudi koji se ne samo bore sa nama i za nas, nego koji su i u potpunosti snabdeveni i plaćeni od nas — zbog čega je neizreciva besmislica da se toleriše jedna akcija koja se jedino može nazvati prevarom — ova stvar bi nas stavila u krajnje unižavajući položaj prema muslimanima i Hrvatima. Ko bi još mogao imati vere u nas, ako na ovaj način napustimo one koji su bili naivni da poveruju našim obećanjima?

- d) — Takođe treba razjasniti vojno-političke odnose u trojstvu Nemačka—Italija—Hrvatska. Danas se pomenuti odnosi pogoršavaju za nas, dok se hrvatska vlada (možda ne lično Poglavlak, ah njegova vlada da) baca u ruke Nemačkoj, koja ne okleva da je prihvati.
- e) — U svetlosti ovog obrazloženja prilično dobro proučiti pitanje priključenja i naoružanja hrvatskih jedinica. Da li bi se imalo više koristi ili štete naoružavanjem istih, naročito uzevši u obzir pojačano antiitalijansko raspoloženje hrvatske vlade i naklonjenost nemačkih predstavnika prema njima u Zagrebu?
- f) — Pitanje XXIII arm. korp.¹⁷
Dobro bi bilo da taj armijski korpus, koji ima da se suprotstavi istom slovenskom neprijatelju (na desetine goričkih mladića odveli su ustanici), pređe odsad pod našu komandu.
Ovo bi dalo rasporedu Armije izvesnu dubinu, koju danas nema. Postoji pitanje troškova, koje bi prelazom XXIII arm. korp. u sastav 2. armije moralo biti od uticaja na trupe razmeštene u bivšoj Kraljevini, ali je to pitanje od male važnosti u odnosu na povoljne posledice koje bi jedno rešenje ove vrste donelo.
- g) — Armija je „gladna“ popuna. Treba ubrzati momenat upućivanja pojačanja i ne smanjivati njihovu jačinu koja je svojevremeno određena, ako se ne želi imati bataljone i grupe doslovce rečeno rascepkane.

¹⁷ Taj korpus, sa sedištem komande u Trstu, nalazio se pod neposrednom komandom Generalštaba Kopnene vojske. U svom sastavu imao je pešadijsku diviziju „Novara“, sa sedištem u Trstu, i pešadijsku diviziju „Veneto“, sa sedištem u Gorici.

BR. 20

**USMENE DIREKTIVE NAČELNIKA GLAVNOG GENERAL-
ŠTABA GENERALA AMBROZIJA IZDATE GENERALU RO-
BOTIJU ZA SASTANAK SA NEMAČKIM KOMANDAN-
TOM JUGOISTOKA 8. FEBRUARA 1943. U BEOGRADU¹**

VRHOVNA KOMANDA

USMENE DIREKTIVE IZDATE EKSELENCIJI ROBOTIJU

U vezi sa sastankom u Beogradu 8. februara o.g.², po-
trebno je:

— postići da se upotpune operacije 1. ciklusa, koje su, na-
ročito od strane Nemaca, malo napredovale;³

— stoga će biti teško da se do 10. o.m. nemačke divizije
zateknu na novim polaznim položajima da bi započele, kako bi
oni hteli, 2. operativni ciklus. U svakom slučaju, zadatak itali-
janskih jedinica u ovom ciklusu ograničava se na čuvanje pri-
laza sa fronta protiv kojeg dejstvuju Nemci;⁴

— izbegavati da se govori o 3. ciklusu o kojem će se, po
potrebi, razgovarati u pogodnom momentu. Ovo iz razloga da se
iskoreni ideja Nemaca da se sa svojim jedinicama uvuku u
Hercegovinu (južno od Mostara—Ploče ..⁶);

— razoružavanje četnika — ne dolazi u obzir da se o tome
sada razmišlja; raditi na tome da se iskoristi ovaj narod (piata
i hrana) bez ikakvih iluzija političkog karaktera za budućnost.⁶

Ambrozio

Tačnost prepisa overava:

generalštabni major
(Luidi Markezi)
[Luigi Marchesi]

¹ Snimak dokumenta (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r.
126/1041.

² Opširnije o tom sastanku vidi: tom IV, knj. 10, dok. br. 194 i 197.

³ i ⁴ Vidi dok. br. 23.

⁵ Tačkice su u originalu.

* Vidi dok. br. 24, nap. 14.

BR. 20

ZABELEŠKA VRHOVNE KOMANDE OD 9. FEBRUARA 1943. O RAZGOVORU NAČELNIKA GLAVNOG GENERALŠTABA SA GENERALOM ROATOM POVODOM SPORAZUMA O IZ- VOĐENJU OPERACIJA „VAJS“¹

A²

RAZGOVOR SA EKSELENCIJOM ROATOM

VP 21, 9. februar 1943 — XXI u 11,30

Ekselencija načelnik: želi da sazna kakav je sporazum postignut sa generalom Lerom³, naročito u vezi sa predviđenom obavezom da italijanske jedinice prilikom operacija koje su u toku u Hrvatskoj okupiraju očišćenu teritoriju. Ovo s obzirom na činjenicu da general Warlimont [Warlimont],⁴ iz nemačke Vrhovne komande, izjavljuje da je ova okupacija ranije utvrđena kao zadatak italijanskih jedinica.

Ekselencija Roata: sporazum utanačen sa generalom Lerom je sledeći:

— operacije 1. faze: trebalo je da se okončaju pre 10. februara;

— operacije 2. faze: nemačke divizije trebalo je da se zateknu 10. februara na polaznim položajima. U ovoj drugoj fazi trebalo je da italijanske jedinice izvrše samo ograničene pokrete sa zadatkom da stvore bedem za operacije koje će, uglavnom, preduzeti Nemci;

— operacije 3. faze: trebalo je da ih u prvo vreme, uglavnom, preduzmu Italijani — VI armijski korpus — i jedna nemačka divizija.⁵

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 125/812—814.

² Paraf generala Ambrozija.

³ Reč je o sporazumu postignutom na dvodnevnom sastanku nemačkih i italijanskih predstavnika u italijanskoj Vrhovnoj komandi u Rimu, 2. i 3. januara, kad je postignuta načelna saglasnost o jačini snaga i načinu izvođenja operacija „Vajs“, i sastanku u Zagrebu, 9. januara, kada su utvrđeni detalji plana operacije „Vajs-1“ (tom IV, knj. 9, dok. br. 213; Ugo Cavallero, n. d., str. 428^430).

⁴ Valter (Walter), načelnik Odeljenja teritorijalne odbrane Vrhovne komande Vermahta (OKW).

⁵ Prema izveštaju generala Lera od 5. januara nemačkoj Vrhovnoj komandi, dogovoreno je sa Komandom italijanske 2. armije (Comando Supersloda) sledeće:

„Italijanska 2. armija će istovremeno sa operacijom „Vajs-1“ preduzeti nastupanje sa 3 divizije iz rejona Ogulina prema jugu i iz re-

O celom operativnom ciklusu govorilo se na osnovu jedne karte koju je pred sobom imao general Ler. Kopiju ove karte ekšelenciji Roata je predao potpukovnik Montezemolo dva ili tri dana posle sastanka.

Razgovori su nastavljeni u Zagrebu sa jednim nemačkim generalom⁶ koji je kasnije komandovao većim delom nemačkih jedinica koje je trebalo angažovati u operacijama. Sa pomenu- tim generalom govorilo se samo o prvoj fazi operacija, odlazući za kasnije drugu i treću fazu.

Ekšelencija Roata je izrazio utisak da karta na osnovu koje se razgovaralo u Zagrebu nije bila identična onoj osnovnoj. Način na koji su se izjašnjavali Nemci bitno se razlikovao od onog na prvom sastanku. U stvari, dok je, prema ranijem do- govoru, operacije 2. i 3. faze trebalo da se odvijaju jednovre- menno, sada se govorilo da se operacije 3. faze preduzmu od- vojeno od operacija 2. faze. Takođe i snage određene za ope- racije 3. faze pretrpele su korenite izmene.

Bilo je reči da se upotrebe tri nemačke divizije, koje treba da uđu u našu zonu. Ova izmena očigledno je prenosila komandu nad operacijama u nadležnost Nemaca.

Ekšelencija Roata potvrđuje da su Nemci ostali zbunjeni razvojem operacija 1. faze (u stvari, jedna nemačka divizija mo- rala je tri dana da se snabdeva pomoću aviona). Sledstveno tome, izneli su nameru da se pospeše rokovi i da odmah započnu operacije 2. faze (Glamoč—Livno).

U vezi sa predviđenom obavezom da italijanske jedinice okupiraju očišćenu teritoriju:

— ekšelencija Roata potvrđuje da je već na početnom sa- stanku predočena nemogućnost da se preduzmu mere za oku- paciju. Tada su Nemci izrazili nameru da oni sami preduzmu mere za okupaciju upotrebom jedne rezervne nemačke divizije. General Roata u vezi sa ovim nije dao nikakav odgovor s obzi- rom da ovo pitanje prelazi njegovu nadležnost.

Nemci su izneli i mogućnost da očišćenu teritoriju okupi- raj u hrvatske jedinice. Međutim, ove jedinice bi trebalo povući sa teritorije pod našom nadležnošću. General Roata je izjavio

jona Knina prema severu i severozapadu. Italijani će operaciju „Vajs-3” sprovesti istovremeno sa operacijom „Vajs-2”, akcijama čišćenja u juž- noj polovini druge zone. Razoružanje četnika, čiji se broi ceni na 19.000 ljudi, može se izvršiti tek u toku operacije „Vajs-3” (AVII, NAV-T-77, r. 780/5507046—550 + 457).

⁶ Razgovorima u Zagrebu prisustvovao je i general Rudolf Liters (Lüters), komandant nemačkih trupa u Hrvatskoj (tom IV, knj. 9, dok. br. 216).

da je to nemoguće, jer su hrvatske jedinice, uglavnom, dislocirane u Karlovcu i da, upravo zbog operacija koje sada preduzimaju italijanske jedinice, one ne mogu biti povučene.

Ekselencija Roata nagoveštava izvesnu nameru Nemaca prema kojoj komanda na Balkanu treba da pređe u njihove ruke. Pored ostalog, treba takođe imati u vidu da je general Ler general avijacije.

Ekselencija načelnik: ovo pitanje će se pažljivo pratiti zbog uticaja na naše više komande u Grčkoj, Crnoj Gori i Albaniji, koje se nalaze pod neposrednom nadležnošću Vrhovne komande.

Ekselencija Roata: zadržava pravo da u toku jutra, 10. februara, predoči jednu promemoriju sa priloženom kartom u cilju boljeg preciziranja razmatranih pitanja.

Ekselencija načelnik: u vezi sa namerom nemačke Vrhovne komande, koju je izneo general Varlimont, da se bez daljnjeg preduzmu mere za razoružavanje četnika, poziva generala Roatu da iznese svoje mišljenje.

Ekselencija Roata: slaže se sa celishodnošću da se preduzme ovo razoružanje, ali ga treba sprovesti oprezno i postepeno.⁷

Na kraju izveštava da je pukovnik Bader, iz odeljenja generala Rintelena,⁸ svratio u Višu komandu oružanih snaga „Slovenija—Dalmacija“ u vezi sa inspekcijom putovanjem kroz italijansku okupacionu zonu u Hrvatskoj. Dodaje da je saznao kako je nemačka Vrhovna komanda uputila jednog drugog oficira u vezi sa sličnim inspekcijom obilaskom područja pod nemačkom nadležnošću.

Očigledno je reč o nameri nemačke Vrhovne komande da potpuno okonča stanje operacija u Hrvatskoj, i to zbog njihovog nepovoljnog razvoja.

⁷ Vidi dok. br. 24 i 74.

⁸ Eno fon (Enno von) Rintelen, nemački general pri italijanskoj Vrhovnoj komandi.

BR. 20

IZVEŠTAJ VOJNOPOMORSKE KOMANDE DALMACIJE OD
10. FEBRUARA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNA-
GA „SLOVENIJA—DALMACIJA" O NAPADIMA PARTIZAN-
SKIH JEDINICA NA ITALIJANSKE PLOVNE OBJEKTE I
UREĐAJE I O PREDUZETIM PROTIVMERAMA U TOKU
MESECA JANUARA¹

**VOJNOPOMORSKA KOMANDA
DALMACIJE**

Operativno odeljenje

Split, 10. februara 1943. XXI.

VISA KOM. OB. SN. „SLOV.—DALM."
OPERATIVNO ODELJENJE

Br. 2477
Prispelo 14. februara 1943.

Predmet: Pomorski nadzor meseca januara 1943. XXI.

P O V E R L J I V O

SUPERSLODI (2. armija)

V.P. 10

1. — Podaci koji se odnose na vazdušno pomorski nadzor za
mesec januar u vodama Vojnopomorske komande Dal-
macije su sledeći:

Broj angažovanih jedinica	83
pređeno milja	37.661
časova vožnje	5.954 ^{h35m}
pregledano brodova	941
predato brodova	90
potopljeno brodova	54
ispaljeno topovskih hitaca	886
ispaljeno mitraljeskih hitaca	7.160

LETAČKA DELATNOST 183. ESKADRILE R.M.L.²

<i>Divulje</i> protivpodmorničkih pratnji	32	časova	59.10
protivpodmornički lov	7	„	11.35
<i>Kumbor</i> protivpodmorničkih pratnji	6	„	21.40
protivpodmornički lov	4	„	9.20
„	Ukupno	49	časova 101.45

¹ Original (pisan na mašini) u AVII, reg. br. 16/2—1, k. 213.

² Nepoznata skraćenica.

Broj brodova koncentrisanih u posednutim mestima iznosi:

Obrovac	193	Korčula	955
Omiš	109	Vis	605
Hvar	438	Šibenik	1.708
Otok Brač	344	Trpanj	89
Metković	118	Ploče i ušće	
Gruž	218	Neretve	222
		Ukupno koncentrisanih brodova	4.999
		„ pregledanih „	941
		Svega	5.940

Poslednjih dana decembra prošle godine i početkom januara neprijatelj je ponovo pokušao da nastavi svoju delatnost na moru, tako da je čak formirao „Komandu partizanske mornarice“ (KPM) u zoni između Splita i luke Ploče.³

Bilo je dovoljno pojačati već postojeće mere, a koje se i dalje pokazuju veoma efikasnim, pa da nakon prvih pokušaja ponovo nastupi normalna situacija.

Međutim, s obzirom na pojedinosti i način kako je došlo, u zoni Podgore, do zarobljavanja i puštanja nekih hrvatskih motornih jedrenjaka koji su išli iz Metkovića za Omiš, očevitno je da razlog za akciju nije bio nikakav politički ili vojni motiv već samo pitanje snabdevanja namirnicama u dogovoru sa saučesnicima u polaznim lukama.⁴

Posle prvih mera represalija, praćenih merama usmerenim na ograničavanje plovidbe motornih jedrenjaka u vodama između Hvara i Igrana na samo nekoliko dana i časova u sedmici, uz patroliranje u zoni, i pojačavajući te mere okupiranjem Sućurja na Hvaru, sve se smirilo.

I dalje postoji upornost da se brodovi ne puštaju da se približe nezaposednutoj obali dalje od granice dometa automatskog oružja. Treba priznati da u tom pogledu partizanski odbrambeni uređaji uvek blagovremeno stupaju u dejstvo, iako ne isto toliko efikasno, usled do-

Vidi dok. br. 7, nap. 5.

Vidi dok. br. 7.

brog obalskog nadzora, veoma jednostavnog i elastičnog, koji su formirali na obali koja je u njihovim rukama.

Jedinicama za nadzor se često dešava da primete kako se javlja za njihovo kretanje među osmatračnicama postavljenim na tačkama koje se međusobno mogu videti, i upotrebom veoma prostih signala, ali čiji je lanac neprekidan.

U pogledu ovog nadzora može se shvatiti kako su naše jedinice nadziravane i kako ih je moguće izbeći noću na osnovu izveštaja tih osmatračnica.

Ovo, međutim, ne treba da navodi na pomisao da partizanski pokreti na moru imaju obično karakter pravih pravcatih ekspedicija: oni imaju veoma sporadičan karakter, ograničen, i koji je jako teško potpuno eliminisati.

6. — Prividno mirna situacija na moru ne sme, međutim, da prevari. Sama činjenica postojanja KPM navodi na razmišljanje o dobro poznatom pomorskom cilju ovog rata, i o tome koji mogu da budu lokalni ciljevi te komande i njene mogućnosti.
7. — Ciljevi mogu biti samo napadanje i uznemiravanje našeg saobraćaja, da bi nam se stvorile smetnje, i nabavka namirnica gusarskim podvizima:
 - obezbeđenje obalske odbrane, koja bi, pored toga što bi sprečavala iskrcavanja, morala da stvori na moru jednu dovoljno zaštićenu zonu radi vršenja zaštićenog obalskog saobraćaja i koja bi morala omogućiti lokalni ribolov;
 - kontrolisanje i koordinacija saobraćaja sa ostrvima sa ono malo brodova koji im ostaju;
 - postaviti sredstvima kojima raspolažu zasade plovidbi i vršiti napade na plovidbu i lučke uređaje.
8. — Mogućnosti koje sada ima KPM ne treba zanemarivati, pošto su one, iako ograničene, koncentrisane na malu površinu vode i primaju pomoć iz inostranstva. Međutim, isključuje se, bar zasad, da obala Albia⁵ može da postane podmornička baza.

Sredstva kojima raspolaže KPM zasada se svode na mali broj brodova, od kojih se neki mogu eventualno naoružavati, i na neutvrđeni eksplozivni materijal za koji pokazuju očitu nameru da se njime služe, što je u

⁵ Reč je o pojasu obale pod planinom Biokovom („u krilu Biokova“).

vezi sa nedavnim najavljenim regrutovanjem ljudstva sa bivših jugoslovenskih torpiljarki.⁸

Treba takođe imati na umu da neprijatelj sa malim sredstvima može da vrši sabotaze u lukama postizući znatne rezultate. U tom cilju je u toku primena naročitih uređaja i mera za nadzor, koje je naredio štab Mornarice.

9. — Operacije iskrcavanja koje KPM može da predvidi i izvrši mogu biti, kako se smatra, jedino tipa operacija komandosa.

One moraju biti utvrđene bez naročitih teškoća, dok ne počne funkcionisati obalski nadzor predviđen dopisom 23300 (Operativno odeljenje te komande) od 17. decembra.⁷ — A kad će moći da počne funkcionisati? —⁸

10. — Ova komanda je već ispitala sve pomenute probleme, i u onom delu za koji je nadležna predvidela je takođe mere za brzu intervenciju, koje treba preduzimati u izvesnim slučajevima, kao i preventivne mere koje su potrebne radi otežavanja njihovog ostvarenja.

Međutim, očevidno je da nije moguće potpuno ih sprečiti i, ako će oni predstavljati iznenađenje u pogledu izbora trenutka i mesta, potčinjene komande neće biti pripremljene za neposrednu reakciju.

11. — Najistaknutiji događaji u mesecu januaru bili su:

1. januar — Jedan neprijateljski motorni brod pored Igrana pokušava da napadne motorni jedrenjak „**S. Eufemija**” [S. Eufemia], koji plovi između Metkovića i Splita. Rezultat je negativan.

— Minopolagač „**Pašman**” bombarduje luku Baška Voda uprkos žestokoj reakciji iz pušaka i mitraljeza.

2. januar — U Omiš stižu, nakon što ih je pustila Komanda partizanske mornarice, 4 hrvatska motorna jedrenjaka, koje su 31. decembra partizanski brodovi odveli u mesta Zivogošće, Igrane i Drašnice, gde je sa njih iskrcan teret, a zatim su bili koncentrisani u Podgori, odakle su pušteni da nastave put za Omiš.⁹

3. januar — Operacija čišćenja koju je izvršila jedinica mornarice iz Ploča do Sućurja na Hvaru duž obale južno od Igrana.

⁹ Vidi tom VIII, knj. 1, dok br. 6 i 7.

⁷ Redakcija ne raspolaže tim dopisom.

⁸ Poslednju rečenicu dopisao je, crvenim mastilom, general Roboti.

⁹ Opširnije o tom napadu na Podgoru i Igrane vidi tom V, knj. 11, dok. br. 47 i 70 i tom VIII, knj. 1, dok. br. 7, 200 i 201.

— Minopolagač „Pašman” vrši represalije na Drašnice, Igrane i Živogošće. Na rtu Sv. Tekla uništeno je šest brodova. Iz topova su gađani Podgora, Igrane i Drašnice, odakle je reagovano vatrom iz automatskog oružja.

5. januar — Naoružani remorker „Lilibeo” za vreme patrolne službe potopio je u Drveniku jedan brod od šest tona, čija se posada dala u bekstvo.

6. januar — U loru, torpiljarka T.5, minopolagači „Uljano” [Ugliano]¹⁰ i „Pasman”, vedeta A.S.3 „Marendu” [Marongiu] i naoružani remorker „Poderozo” [Poderoso] bombađuju Podgoru i Igrane, potapajući 39 brodova. Remorker „Poderozo” lakše je oštećen neprijateljskom reakcijom.

8. januar — Minopolagač „Uljano”, nakon što je ukrcao dva minobacača kr. vojske, bombarduje mesto Mrovice,¹¹ gde je poznato da se nalaze partizanski uređaji.

— N.A.P. 12 Italijanskog lučkog ureda Omiš u mestu Kuzmanići je potopio jedan brod a zarobio tri.

— U toku službe nadzora minopolagač „Pašman” uništio je tri broda maskirana na kopnu u mestu Frančiević.¹²

9. januar — U toku obalskog izviđanja, koje je mornarički komandant iz Ploča izvršio sa naoružanim remorkerom „Lilibeo”, ovaj je obasut paljbom automatskog oružja iz Podgore, pretrpevši nešto štete na natpalublju.

10. januar — Parobrod „Airone”, koga je jaka bura naterala pod obalu, obasut je neprijateljskom vatrom blizu Brela, bez posledica.

11. januar — Minopolagač „Uljano” bombarduje Mrovice,¹³ gde postoje partizanski uređaji i potapa dva čamca.

Započinje obavezna konvojska pratnja na putu od Korčule i Metkovića za Split i obratno, uz prolaženje u obavezne časove vodama uz Sućuraj na Hvaru, pod nadzorom patrolnih jedinica.

¹⁰ Ugljan

¹¹ i ¹³ Mesto Mrovice nije nađeno na sekciji 1:100.000. U dnevnom izveštaju Vojnopomorske komande Dalmacije od 13. januara 1943. navodi se da je R. D. „Uljano” izvršio bombardovanje „mesta Mrovice Kraj Ivaniševići uništivši dve barke (Makarska AR—ZT)”. Prema datoj kodiranoj oznaci (AR—ZT), ta mesta nalaze se u rejonu Tučepa (AVII, reg. br. 12/1—1, k. 365a).

¹² Iza ovog teksta general Roboti je crvenim mastilom dopisao sledeću primedbu: „Primećujem da ima premalo uništavanja sumnjivih brodova, ako se uzmu u obzir partizanski pomorski napadi... [slede četiri nečitke reči]. MR.”

14. januar — Motorna barka A.S.126 iz Italijanskog lučkog ureda Hvar uništava četiri broda skrivena u Uvali Prapatno na Hvaru.

16. januar — Nepoznata lica oštećuju svetionik na školju Galera (Trogir), razbivši optiku.

18. januar — Motorna barka MB 23 u službi nadzora obasuta je kod Korčule neprijateljskom paljbom pored Samograda. Bez posledica.

19. januar — Formiran je Italijanski ured u Sućurju na Hvaru.

— Italijanski lučki ured u Supetru na Braču pretvoren je u odvojenu sekciju Italijanskog lučkog ureda Sumartin na Braču.

23. januar — Pomoćni brod „**Kurcola**“ [Curzola]¹⁴ prilikom službe nadzora južne obale Hvara zaplenio je jedan brod sakriven u zalivu rta Pelinovik i uništio ih je četiri u uvalama Arsica¹⁵ i Orsina.¹⁶

24. januar — Torpiljarku T-I, koja prati cisternu „**Kasala**“ [Cassala], napala je jedna podmornica blizu rta Menders. Napad ne uspeva. Podmornica je potopljena dubinskim bombama.

25. januar — Svi brodovi iz Orebića koncentrišu se u zalivu Uš na Korčuli.

— U toku noći, dva broda sa neutvrđenim brojem ljudi pokušavaju da se iskrcaju kod svetionika Prišnjaka. Oterani su brzom reakcijom ljudstva koje je tamo na straži.

— U Maslinici (Šolta) ubijen je tamošnji obalski delegat.

27. januar — Na sidrištu Badija (otok Murter) konstatovano je postojanje jednog potopljenog motornog jedrenjaka natovarenog vinom. Nema nikakvog traga ni posadi ni imenu. Do danas istraga nije dala nikakvog rezultata.

— Italijanski lučki ured Hvar, sa brodom A.S.3, u uvali Duboka (Hvar) zaplenio je jednu motornu barku od oko 30 tona, veoma dobro skrivenu, a čije karakteristike odgovaraju karakteristikama broda koji je postavljao zasede blizu Igrana početkom prošlog meseca.

28. januar — Uzastopni noćni napadi na garnizon kr. mornarice Kakan.

¹⁴ Korčula

¹⁵ Arsica nije nađena na sekciji 1:100.000.

¹⁶ Orsina nije nađena na sekciji 1:100.000. Verovatno je reč o uvali Medvidina.

12. — U sadejstvu sa operacijama kr. vojske napominje se sledeća delatnost:

10. januar — Pomoćni brod „Kurcola" i N.A.P.6 sadejstvuju sa trupama otoka Korčule prilikom čišćenja Berne¹⁷ (Korčula).

18. januar — Torpiljarka T.5, prilikom okupiranja Sućurja na Hvaru, sadejstvuje sa jedinicama divizije „Bergamo" prevozeći komandu ekspedicije.

22. januar — Četa za iskrcavanje Mornaričke komande Šibenik sadejstvuje sa brzom divizijom „Euđenijo di Savoja" prilikom čišćenja zone podsektora Vodice.

— Operacija čišćenja u Zaostrogu sadejstvom mornaričke jedinice Ploče sa divizijom „Mesina".

29. januar — Pomorski okrug Trogir, svojim remorkerom „Polučće" [Polluce] sadejstvuje u operaciji tamošnje komande sektora na otoku Šolti (Maslinica).

POMORSKI SAOBRAĆAJ

1. — Saobraćaj u vodama Vojnopomorske komande Dalmacije u mesecu januaru vidi se iz sledeće tablice:

	PAROBRODI				MOTORNI JEDRENJACI			
	stiglo		otišlo		stiglo		otišlo	
	broj	netto tona	broj	netto tona	broj	netto tona	broj	netto tona
Tivat	43	30602	40	25569	83	3093	84	2954
Šibenik	145	32004	147	32996	82	2304	91	2716
Split	242	72172	244	72790	352	12667	365	13757
Ploče	30	3546	29	3158	12	510	9	278
Gruž	112	40371	108	38125	177	7392	182	8144
Zadar	347	95449	344	94962	478	19696	451	19273
Lastovo	—	—	—	—	16	747	13	679
Sumartin na Br.	26	2630	26	2630	75	3429	75	3429
Hvar	17	1955	17	1955	39	570	36	530
Omiš	34	3544	34	3544	107	1973	102	1857
Trpanj	34	4196	34	4136	58	730	58	730
Supetar na Br.	26	2630	26	2630	39	530	40	540
Korčula	97	38820	97	38820	92	6117	88	6032
Vis	25	2911	25	2911	36	615	31	508
Obrovac	8	1056	9	1188	12	88	12	88
Vela Luka	17	1955	17	1955	43	553	40	476
UKUPNO	1203	333787	1197	327369	1701	61014	1677	61991
	Svega ukupno Parobroda		2400		neto tona		661156	
	Mot. jedrenjaka		3378		„ „		123005	
	Ukupno		neto tona		784161			

2. — Poboľšane su veze sa Makarskom celishodnim merama bezbednosti prilikom pristupanja. Na osnovu toga, a fta zahtev komande XVIII armijskog korpusa, Pomorska direkcija Dalmacije je naredila da se pristajanje u Makarskoj vrši svake treće sedmice, a ne svake sedmice.
3. — Sućuraj na Hvaru je takođe postao linijska luka, zasada samo sedmična.
4. — Parobrodi „Skarpanto" i „Sansego" još nisu naoružani. Međutim, topovi su stigli u Split 30. januara.
5. — Obalski saobraćaj je obustavljen samo jednom između Gruža, Tivta i Albanije, usled prisustva jedne podmornice kod rta Menders.
6. — Saobraćaj preko Jadrana bio je *obustavljen jednom* sa lukom Pulje, a jednom sa Ankonom, usled prisustva podmornica.

PODMORNICE

1. — Podaci o primećenim neprijateljskim podmornicama u Jadranu vide se iz priložene karte.¹⁸
2. — Njihova delatnost bila je naročito intenzivna u poslednjoj dekadi meseca kad je, istovremeno, bila jedna podmornica u severnom Jadranu a jedna u južnom i srednjem Jadranu.
3. — Zapažanje u blizini Visa od 4. o.m. je veoma sumnjivo, pošto se radi o primećenom navodnom tragu periskopa od strane osmatračke stanice na rtu Kulmine [Culmine]¹⁹.
4. — Povodom izveštaja o prepuštanju nominalnoj jugoslovenskoj vladi američke podmornice „Seadragon", 17. januara preduzete su naročite mere za nadzor u vodama između Korčule i Tivta. Za tu svrhu jedan motorni jedrenjak je opremljen sa dva torpeda i, pošto je celishodno kamufliran, dislociran je na sektoru Gruža za dugotrajni nadzor na pučini. Istovremeno se u Tivtu oprema još jedan motorni jedrenjak za istu svrhu.
5. — 24. o.m. konvoj cisterni „Kasala" i T.I napala je jedna podmornica blizu rta Menders. Na osnovu pojedinosti reakcije, po načinu izronjavanja podmornice posle druge

¹⁷ Berna nije pronađena na sekciji 1:100.000.. Verovatno treba da stoji: Brna.

¹⁸ Vidi AVII, reg. br. 16/2—13, k. 213.

¹⁹ Rt Kulmine (Culmine) nije pronađen na sekciji 1:100.000.

bombe, i iz proveravanja izvršenih u zoni sledećih **dana**, nema nikakve sumnje o njenom potapanju.

— Komandant torpiljarke br. 1 je poručnik bojnog broda **Bartoli Bruno**.

U mesecu januaru završeno je postavljanje odbrambenih prepreka između Premude i Bara.²⁰

Sem toga, ponovo su osposobljene dve oštećene prepreke blizu otoka Kornata, gde su pored postojećih postavljene još dve.

SEMAFORSKA MREŽA

U toku meseca bilo je ukupno osmatranja:

Kr. brodovi	461
Parobrodi	3096
Remorkeri	316
Motorni jedrenjaci	3054
Ribarski parobrodi	834
Avioni	642

Svega 8403

Javlja se za sledeće pokušaje partizana da napadnu semaforšku mrežu:

5. januar — U **12.30** časova, jedna grupa partizana iznenada je napala osmatračku stanicu na brdu S. Bjađo [S. Biagio]²¹ (Korčula), odnoseći oružje i municiju, od čega je jedan deo kasnije vraćen.

Na osnovu mišljenja VI armijskog korpusa o bezbednosti zone, naredio sam da se osmatračka stanica prebaci na teritoriju grada, odakle je isto tako moguće nadziranje Korčulanskog kanala.

12. januar — U toku noći, uzbuna u osmatračkoj stanici na brdu Planjo [Piagno]²² (Mljet) usled kretanja nepoznatih lica.

17—21. januar — Osmatračka stanica na brdu Planjo²³ sadejstvuje svojom radio-stanicom u operacijama divizije „**Marke**“.

KONTRAADMIRAL
Vojnopomorski komandant
Dalmacije
(Antonio Bobieze)
Bobieze

Na margini dokumenta dopisano olovkom: „Zabeležiti”.
Brdo S. Bjađo (Sv. Blaž) nije pronađeno na sekciji 1:100.000.
i ^M Verovatno Planjak.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
„SLOVENIJA—DALMACIJA“
OPERATIVNO ODELJENJE

- ²⁴*Pomorski nadzor u mesecu januaru*
- Interesantno je zapaziti:
 - vest o formiranju „Komande partizanske mornarice“ i ispitivanje ciljeva i njenih sadašnjih mogućnosti;
 - vest prema kojoj bi podmornicu koja je napala konvoj cisterni „Kasala“ 24. I. trebalo smatrati sigurno potopljenom;
 - kompletiranje polaganja odbrambenih prepreka između Premude i Bara.
Poslati na uvid Obaveštajnom odeljenju.
15. II. p.puk. .. ,²⁵

[Dopisano crvenim mastilom]: — Videti moje zabeleške²⁶.
16. II. — **Roboti** —
27 28

[Nalepljena je ceduljica sledećeg sadržaja]:
V.P. 10

Supersloda Načelnik štaba

Ne bi trebalo učiniti istorijski osvrt u vezi sa potapanjem podmornica.

29

²⁴ Sledeći tekst dopisan je olovkom, na posebnoj listi papira.

²⁵ Nečitak paraf.

²⁶ Dopisom načelnika štaba Superslode od 18. februara 1943. Vojno-pomorska komanda Dalmacije je zamoljena da saopšti kad će moći da započne funkcionisanje obalskog nadzora i da u dogovoru sa komandama 6. i 18. armijskog korpusa pojača operacije pronalaženja i uništavanja sumnjivih brodova, u cilju što dužeg eliminisanja delatnosti partizanskih brodova (AVII, reg. br. 16/2—11, k. 213).

²⁷, ²⁸ i ²⁹ Nečitak paraf.

BR. 20

**IZVEŠTAJ GENERALA ĐUZEPA PIJEKA OD 15. FEBRUARA
1943. MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA O SITU-
ACIJI NA KOSOVU¹**

Op.

HITNO

MINISTARSTVU INOSTRANIH POSLOVA
— Kabinetu civilnih poslova —

Br. 8/3 protok.

VP 10, 15. februar 1943 — XX

Predmet: Vesti iz Albanskog Kosova.²

Situacija postaje svakim danom sve nemirnija zbog prisustva naoružanih bandi koje su i ovde u stalnom porastu,³ kao i zbog delatnosti ekstremističkih partija koje se protive našoj okupaciji.

Komunističke bande održavaju vezu sa komunističkim organizacijama u Srbiji i Bugarskoj⁴. Često se preduzimaju mučki napadi na naše vojne konvoje, terorističke akcije i sabotaze na komunikacijama i ubistva građana koji saraduju sa okupacionim vlastima.

Delatnost policije na uništavanju žarišta ustanka pokazala se nesigurnom, neorganizovanom i neefikasnom, i često je usmerena protiv antikomunističkih elemenata, pripadnika nacionalističke organizacije Mihailovića, na koje se, suprotno istini, ukazuje kao na subverzivne elemente.

U stvari, kako general Mihailović, tako i Košta Pećanac imaju na Kosovu svoje poverljive osobe čiji je zadatak da prate komunistički pokret i izveste o imenima članova ovog pokreta: na osnovu koristoljubivih i netačnih izveštaja oni se često iz-

¹ Snimak originala (pisanog na mašini) u AVII, NAV-T-821, r. 248/11R—

² Termin „albansko Kosovo“ italijanske okupacione vlasti su upotrebljavale za onaj deo Kosova i Metohije koji je Italija anektirala u korist italijanske „Velike Albanije“. U istom smislu upotrebljavan je i termin „albanska Makedonija“ za krajnji zapadni deo Makedonije (tetovski, kičevski, debarski i struški srez) koji je takode bio anektiran u korist „Velike Albanije“. Opširnije o razgraničenju na Kosovu i u Makedoniji između nemačkih, italijanskih i bugarskih okupacionih trupa, vidi tom XIII, knj. 1, dok. br. 14.

³ Vidi dok. br. 2, 10 i 21.

⁴ Odnosi se na deo Makedonije koji je bio pod bugarskom okupacijom.

jednačuju sa partizanima i zatim bespravno hapse, uz neskri-
veno zadovoljstvo stvarnih subverzivnih elemenata koji slobodno
vršljaju na ovom području, a koji su sami revnosni pot-
kazivači.

Ovo se takođe dogodilo nedavno u Lipljanu, gde je policija
zarobila dva agenta Mihailovića, obojica bivši jugoslovenski
oficiri, koji su bili zaduženi za borbu protiv komunista; sub-
verzivni materijal nađen u njihovim stanovima pripadao je, kao
što izgleda, njihovoj službenoj arhivi i trebalo je da ga preko
granice prebace svojoj komandi.

Svi srpski nacionalistički elementi izveštavaju o veoma te-
škoj situaciji koja se razvija na Kosovu i o rastućoj opasnosti
komunističkog pokreta; oni su, navodno, spremni da pruže svoju
punu saradnju u cilju uništavanja najopasnijih subverzivnih
elemenata. Ponuda ove vrste bila je nedavno ponovljena jednoj
mojoj poverljivoj osobi od strane oficira Mihailovića, koji je-
dino zahtevaju da ih naše vlasti zaštite.

Ovakve ponude ne mogu se, naravno, prihvatiti iz pozna-
tih političkih razloga, kao i zbog toga što albanskim pokrajini-
skim poverenicima koji, na žalost, upravljaju poslovima zemlje
i sprovode antisrpsku politiku, neće nikad moći da se dokaže
celishodnost saradnje ove vrste. Međutim, sasvim je sigurno
da bi Mihailovićeви elementi mogli biti korisni da se uz bolje
rezultate progoni komunizam na Kosovu, s obzirom da je reč
o pojavi koju albanske vlasti zanemaruju i možda potpomažu,
jer je povezuju sa protivitalijanskim pokretom u kojemu su
složni skoro svi vladini funkcioneri.

Još bolje bi bilo predati ovlašćenja vojnim vlastima jer bi
se pročistio albanski politički i administrativni režim: ovo je
zgodna prilika, s obzirom da teška situacija u potpunosti oprav-
dava ovakav postupak, prikazujući ga kao neophodan za za-
štitu nacionalnih interesa Albanije. Produžiti sadašnjim siste-
mom znači i na Kosovu podupirati revolucionarni proces koji
ozbiljno potkopava mir i sigurnost ovih plodnih krajeva i stav-
lja u težak položaj naše okupacione snage.

General
D.⁵ Pijeke [G. Pièche]

⁵ Đuzepe (Giuseppe), divizijski general pri Komandi 2. armije sa
specijalnim zadatkom da koordinira i rukovodi obaveštajnom delatnošću
i policijskim merama u cilju suzbijanja komunističke aktivnosti na Bal-
kanu (tom XIII, knj. 2, dok. br. 53 i 59).